

EGYETEMES REGÉNYTÁR

FORGÁCH SIMON

RÁKÓCZI KORABELI REGÉNY

IRTA

WERNER GYULA

MÁSODIK

KÖTET

BUDAPEST 1908

SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSA

Andrássy-út 10.

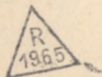

Minden jog fentartva.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

14.964/XXIV, 14.

I.

Négyszem között.

József valóban Forgáchot kereste.

A trónörökös, a kinek uralkodása már előre vetette árnyékát, szőke, kékszemü, egészséges. Komor atyjával ellentétben, vidám természetü. Az olympusi gögöt ő is örökölte, nőktől huzódozó erényességét annál kevésbbé. A főherceg szerelmes természetü volt. Helyzeténél fogva könnyü szerrel jutott a szép udvarhölgyek kegyeihez. Mihelyt a bécsi nők észrevették fiatal urok hajlandóságát, a francia udvari élet illatterhes levegőjéről álmodoztak . . .

Egyelőre azonban Eleonora császárné rideg, szigoru szelleme uralkodott a Burgban, könnyörtelenül üldözve a római király szerelmi kalandjait.

Huszzonegy éves volt, mikor a nála hat évvel idősebb hannoveri Amáliát vele elvétették. Modenában tartották meg az eljegyzést. Ekkor történt, a min az angol királyné és a fiatal spanyol király a windsori kastélyban jóizület nevettek: a menyasszony mellé csupa szemenszedt csunya udvarhölgyet válogattak össze, nehogy a változékony vőlegény kísértésbe essék.

Minden dolgában a büszkék-büszkéje, sze-

relmeiben a római király nem volt válogató. Így esett meg, hogy Avironné is meghódította. Farkasétvágygyal hozzányult egy tányér szép őszibarackhoz, a melyet nem közvetlenül a fáról s nem éppen az ő számára szakasztottak; a melynek hamva már hiányzott, mert a szerelem asztalán körülhordozták kissé.

A bárónő magával vitte Klárát, Forgách meg József elé nyargalt.

A faszor, a melyen oly végzetes beszélgetése volt a szive kedvencével, véget ért. A távolban fényes lovascapat vágatott a föleresztett selymök után. Lamberg gróf vezette, a kiből Józsefnek minden halandó között a legtöbb bizalma volt. Ő bizonyára tudott a szándékáról, mert a beszélgetés helyétől igyekezett minél messzebbre vinni a társaságot.

Forgách leszállott lováról, egy testőr mindjárt pártját fogta. Kalapját levette, hajadonfővel közeledett a trónörökshöz.

József barátságosan mosolygott, mikor meglátta. A lovászmesterét magához intette, a ki két udvari lovászszal segítségére volt a leszállásban.

— A gróffal a kertészlakhoz megyünk. A lovainkat jártassák meg. Magam akarok maradni. Egy lélek se háborgasson.

A lovászmester méltó bámulatára, karonfogta Forgáchot és rátért az ösvényre, a mely a kertészlakhoz vitt.

— Most még nem császár, most még teheti, hogy karonfogva jár egy grófocskával . . . — dörmögte a meglepett férfiú, utána tekintve a távozóknak . . . Mit akar a kertészszel? Nincs egy becsületes szobája és . . . szép leánya sincs.

Be sem tették lábukat a kertészlakba. A

ház zárva volt, csak az ablakai voltak nyitva. Az egyszerű fehér muszlénfüggényt ide-oda hajtotta a szél.

A kertész elment otthonról a háza népével, együtt . . . A kutya házikója is üres volt. Leoldott láncra elhagyatva feküdt a szalmában. Magukkal vitték, nehogy a leendő császárt — Uram irgalmazz — megugassa.

— Magasabb parancsra innét mindenkit eltávolítottak . . . — villant meg Forgách elméjében . . . — A beszélgetés, úgy látszik, bizalmas természetű . . .

Az üvegház táblái izzadtak és homályosak voltak, annyira fütötték. Egyik tábla nyitva volt, a nap erősen rátüzött. A hogy elmentek mellette, a forró levegő megcsapta az arcukat.

Bent citrom- és narancsfák állottak szép sorjában. Máshol karsu pálmák és husos levelű kaktuszok. Az egyik kaktusz viritott. Fehér virága volt, de csak egyetlen egy. Sötétkék porceláncserepekben rózsák, nárciszok, fehér violák fénylettek. S hogy költészet mellől a kellemes próza se hiányozzék, salátaágyak is voltak, meg hónapos retek. A kertész ur szerette a salátát.

A ház előtt a verandán egy fecsegő mátyásmadarat ott felejtettek. Az bizony olyan lármát csapott, hogy egy szavukat sem értették. Forgách a kalitkát beterítette a zsebkendőjével. Nini, mily hamar este van, gondolá a madár és elhallgatott.

Százados tölgyfa alatt kényelmes karosszéket pillantottak meg. A figyelmes kertész bizonyára előre odakészítette. A trónörökös beleült. Forgách tiszteletteljesen állva maradt.

Józsefet a Mátyás-madár esete mulattatta.

— Ugy tettél vele, mint atyám minisz-

terei a magyar országgyűléssel. Ráijesztettél, hogy elnémitsad. Hibás eljárás . . . Az emberek hadd beszéljék ki magukat szívük szerint . . . Mi a véleményed a Rákócziék fölkeléséről? Hogy lehetne elcsitítani?

Forgách szép, nyílt kék szeme elborult.

— Elcsitítani nem lehet, királyi fenség. Már késő. Csak legyőzni lehet, vagy vele megalkudni.

József vidám arca elkomorult.

— Soha sem helyeseltem a miniszterek magyar politikáját. Engedelmes uszárt akartak nevelni a komondorból. Verték, kinozták, éhez-tették. A pusztai komondor azonban a régi maradt. S most, mikor nagyobb és nemesebb vadakkal kell küzdenünk, keményen a sarkunkban van . . .

Forgách nem felelt. A játszótársi viszony ellenére óvakodott átlépni a közöttük lévő korlátokat. A míg egyenesen nem kérdezte, hallgatni kellett.

A trónörökös keresztbe rakta a lábait, hátát a tölgyfa derekának támasztotta.

— A francia háboru vége nem aggaszt. Nagyon sok érdeket sértett meg **XVII.** Lajos. Nem az osztrák ház dolga, egész Európáé, hogy szárnyait megnyirbálják. Akármily ügyes és erős, az utolsó garas Anglia zsebében marad, az utolsó katonát meg mi állítjuk. Szóval, a miénk lesz az utolsó szó... A magyar ügyek válsága tehát nem a francia háboru veszedelméért fáj nekem, hanem magukért a magyarokért. Mindig szerettem a nemzetedet. Ugy-e tudjátok? Szomorú volna, ha engem is félreértenének.

— Mindannyian tudjuk, királyi fenség. Tudja maga Rákóczi is!

József karját végigfektette a széke támláján. A fejét is hátravetette. Ugy ült ott, mint egy drámaíró, a ki csattanós jeleneten töri a fejét. Ha hajdani nevelője, mostani udvarmestere, Salm herceg látná ezt a pózt, a kezét tördelné. Nem, ő ilyen polgári nyujtózkodásra ő királyi fenségét nem tanította . . . Ráragadt.

— Rákóczi hajlott hozzám mindig . . . Persze most egy kicsit elvadtották. Ismered a nézetemet; de az intézkedés joga a császáré. Engem csak a bírálat és az elégedetlenség illet meg. Elégedetlen vagyok a dolgok vitelével . . . Kedvem ellen folynak az állam ügyei . . . Nem járhatunk ezeken a rossz, régi keréknyomokon tovább . . .

— Majd megváltozik mindez, királyi fenség.

— Meg. Hogyne . . . Egyszer másképp lesz . . . Egyet nem értek: a főurak közül sokan cserben hagynak bennünket. Azt kell következtetnem ebből, hogy Magyarországon gyöngélabon áll a monarkikus elv . . . Látom, tiltakozni szeretnél . . . Hiszen ha tiz Forgách Simonom volna!

— Egy is elég, királyi fenség!

Kedves, könnyed modora, szimpatikus hangja, magamagát gunyoló, tréfás hangejtése enyhítette kissé a nyilatkozat magahittségét.

József arcára visszatért a vidámság ily hatalmas és leplezetlen önérzet hallatára. Nem vette rossz néven.

— Talán természetes is a hozzám való ragaszkodásod. Együtt nőttünk föl. Együtt játszottunk és tanultunk. Salm ugyancsak magoltatta velünk a politikát és a történelmet. Emlékszel az öreg Wagnerre? . . . Mint a pi-

rosra festett hólyag, néha úgy fölfuvódott az elnyelt méregtől, ha nem tudtuk a leckét. Pedig megesett egynéhányszor. Hát Rummelre emlékszel? A hittant jobban tudtad nálam. Könyv nélkül elhadartad a létániát. Rummel megsimogatta érte az arcodat — kedves, kerek kis pofácskád volt — és almát adott. Tele volt mindig pompás tiroli almával a zsebe. Azt akarta büntetésül a szemeláttára edd meg; de te nekem nyujtottad. Mindig én haraptam bele először. Neked csak a csutkáját hagytam. Rummel boszusan rád piritott, hogy tökéletes kis udvaronc vagy máris . . . Egyenes, becsületes lélek ez az öreg Rummel. Megteszem bécsi érseknek, ha császár leszek . . .

Ez a gyermekkorukra vonatkozó bájos visszaemlékezés fölzavarta Forgách lelkét. Gondolta, Józsefnek valami célja van vele, ha az érzéseknek ily rejtett hurján játszik. Nem bánta, sőt várta, hogy leendő uralkodója rendelkezék akár a vagyonával, akár az életével. Ha azt mondta volna, ugorják le a Szent István-templom tornyáról, habozás nélkül megteszi.

Tudta-e József, mi megy végbe Forgách szívében? Érezte-e, micsoda rendkívüli erőket indított meg benne? Mintha száz szövőszék járna egyszerre a Forgách fejében, szöve, szövögetve képzeletének vásznára a haza és a maga jövőjére vonatkozó szebbnél szebb gondolatokat . . .

A trónörökös emberismerete nem tévedt. Forgách mindenre kész volt érte, úgy kikészítette a gyermekkori emlékekkel.

— Tudod mit, menjünk az üvegházba. Szedjük bokrétát korai virágokból. Sötét, olasz ibolyát Avironnének, jól fog illeni a hamvas-

szöke hajához; nárciszt, ha van, a kedves kis Consbruch Klárának... Mellesleg egy nagy szolgálatra foglak kérni... Oly nagyra, Forgách, hogy Kéry, a császártól való félelmében, nem mert rá vállalkozni... Igaz, ő nem is volt játszótársam, mint te . . .

Forgách olyan volt, mint a meggyújtott fáklya. Lobogott, lángolt a lelkesedéstől. A hogy a fáklyának tökéletesen mindegy, koporsó körül viszik-e vagy ünnepelt férfiak ablaka alatt, ő csak ég: Forgách nem gondolt rá, mire kívánja fölhasználni a trónörökös mindenre kész lelkesedését. Ő csak égett . . . égett . . .

— Fenségedé vagyok életemben és halálomban . . . — mondá fellengősen, a mi a vérében volt.

Jó félóra eltelt, a mire az üvegházból előjöttek. Forgách komoly volt és gondolkozó. Mint az olyan ember, a ki sorsának kockáit elvetette. Keze üres volt, míg József kezében sötétszinü pármai ibolyákat tartott.

József, mint a ki dolgát jól végezte, vidám arccal Forgách vállára tette a kezét.

— Az ibolyát megosztjuk. Nesze, neked adom a felét. Ha átadod a Consbruch kisasszonynak, mond meg neki, magam szedtem egy emlékezetes órában. S most Forgách, szerencse föl!...

II.

Kurucok kezében.

Másnap reggel, József-napján, istentisztelet volt a császári pár és az egész udvar jelenlétében. Fogách is elment a misére.

Hazatérőben Kláráék háza előtt vitt el az

utja. Ha már megigérte, hogy kerüli, az ablakban talán megpillanthatja, haj, talán hosszú időre, utoljára...

Az ablak nyitva volt. Ez reményt keltett benne. Csakhogy fájdalom, Klára helyett Consbruchot látta.

A titkostonács titkára nagyon ki volt nyalva. Nem az udvari öltözet volt rajta, hanem a divaturacsoké. Csupa világos színben pompázott. Apró, arany mellénygombjai voltak s halványlila mellfodra. Csipkés, asszonyos kézelők szolgáltak ki a kabátja ujjából. Spanyol nádbotja rezedaszínű szalagon a csuklóján fityegett. S a mi a fő, ibolyabokréta feküdt az ablak párkányán. Ugyan kinek szánta?

A hogy meglátta Forgáchot, zavarba jött.

— Ha ez most megáll s beszélgetésbe ered, föltartóztat a döntő pillanatban. Nem tudok elég gyorsan kirohanni a hölgyem elé, a kire egy félórája lesek. Hozzá meglátja a hölgyemet is... Önagysága is megpillantja a gyönyörű fiut. A szemük összevillan... Önkénytelenül egymásra mosolyognak. S abban a pillanatban megszületik szívükben, ha nem is a véték, de a vétkes gondolat...

Ilyenforma, vagy ehhez hasonló kínos érzések ostromolták Consbruchot.

Mint régi, jó ismerőshöz illik, Forgách barátságosan köszönt. A tekintete nem volt se gunyos, se büszke, mint máskor. Inkább szomorú. Tovább ment a nélkül, hogy megállott volna egy szóra.

Ez a viselkedés Consbruch Gáspár érzését a másik végletbe sodorta. Soha sem látta a fényes, elkapatott szerencsés nagyurat ilyennek;

de talán más emberfia sem igen látta. Bűnbánást érzett s mert veszedelem nélkül tehetette (Klárika a boltban járt), hangosan utána kiáltott:

— Hova, hova, Forgách? Talán haragszol?

Forgách megfordult, meg is állott, de nem jött közelebb. Az utca közepéről beszélt át.

— Inkább te haragudhatnál rám, Gáspár, hogy tomporába löttem a kedvencednek.

Consbruch sietett tiltakozni, hogy nevezett Rosenberg gróf neki nem kedvence. A mit keresett, azt megkapta. Végre is, Klárika nem szenvedheti; az egész ember csupa epezacszó; féltékeny Othelló-jellem; képe fekete, mint a kordován csizma.

— Jaj a legyőzöttek! A régi barátok elfordulnak tőle s új barátokat nem szerez a szerencsétlenség. Ugy megtiszteled, mintha sohasem akartad volna a Klárika nyakára kötni, — ingerkedett Forgách.

E kis kirohanás után újra visszaesett a kedvetlen hangulatába.

Gáspár ur arcát azonban figyelmesen nézte. A piros, egészséges, simára borotvált pufók arcon a Klárika finom, eszményi vonásait kereste s ha talált itt-ott valami kis hasonlatosságot, képzelete abból megépítette a Klárika arcát, a hogy a műértő fejében az etruszkváza néhány értékes cserepéből kialakul annak egész finom, karcsu mivolta.

Forgách ránézett a Consbruch bokkrétájára és csipkés, asszonyos kezelőjére, a nádbotra s a rezedaszinü szalagra, az apró aranygombokra, meg a hátul csimbókban összekötött, kipomádézott, deresedő fürtjeire és minden beszélgető

kedve elpárolgott. Néhány lépéssel közelebb ment.

— Gáspár, Gáspár, még megérem, fehér selyemharisnyákat viselsz, bár a császár szigoruan eltiltotta.

Consbruch ijedtében rákönyökölt az ibolyáira, úgy összenyomta, hogy szegénykék halálra váltak s minden illatukat menten kileheltek. Így aligha adhatja oda a szive választottjának.

— Bevallom, viselem néha. Főleg, a mikor gyöngéd találkáim vannak. Az átkozott franciák tudják, mivel lehet megbódítani az asszonyokat. Bókokkal és fehér selyemharisnyával. Probatum est.

Forgách vállat vont. Hirtelen elhatározással az ablakhoz lépett és a párkányára könyökölve, szavát komolyra fordította.

— Na jó... Egye meg a macska a selyemharisnyáidat, a mikor nem vagy benne... Hallgass rám, Gáspár! A kis hugod boldogtalan; az vagyok én is... Ő nekem az oltárom. Tiszta, fényes oltárom, s nagyon magasan van mindnyájunk fölött... Csupa hófehér, hideg márványlépcsők visznek föl hozzá s e fehér lépcsőkön csak térden csuszva, megtisztult elmével és megtisztult szívvvel lehet közelíteni hozzá... Soha sem látjuk többé egymást az életben. Tegnap elhatároztuk. Most hát nyugodtan alhatsz már a szerelmüinktől. Tudom, hogy szereted, de azt mondom, ezentul még inkább szeresd szegényt... Mindent tudsz... Ismered a szomorú titkunkat... Ki tudja, látlak-e még?... Az Isten áldjon.

Szaggatottan beszélt. Sápadt volt. A hom-

lokát összeráncolta. A szeme is, mintha kerítés mögött csillogott volna.

Consbruch nyáron is félt a hidegviztől; ha néha a szabad Dunában megfürdött, előbb félóráig elsütkérezett a napon. Azután leült a partra, két ujját beledugta a vízbe; kis vártatva lassan, óvatosan belenyujtotta a lábát, vissza is kapta nyomban: juj, be hideg! A tenyerébe vizet meritett, mellét, hátát, karjait, jól bedörzsölte. Mikor azután teste minden részét hozzászoktatta a rettenetes gondolathoz, hogy tizenhat fokos hullámban kell megmerülnie, lépcsőről-lépcsőre leszállott a Dunába, megdidergetve és megvacogtatva ő kelmét gyötrődése minden újabb állomásán. Végül elvetette magát, hátára feküdt s lövelte fölfelé a vizet szökőkút módjára.

Képzeljük el már most, hogy a hidegviztől ily mértékben irtózó embert valaki hátulról hirtelen beletaszítja a Duna kellős közepébe. Persze, hogy kezébe lábába beléáll a görcs; kiabálna rémültében, de annál több vizet iszik. Végül lemegy a folyam fenekére, mint a balta.

Szakasztott ebben a keserves állapotban volt Consbruch a Forgách hirtelen vallomására. Egyszerre belepottyant a leghidegebb, legdermesztőbb vízbe, mikor a legkevésbé gondolt rája. Szeretett volna mondani valamit, de csak tátogott.

Szerencsére Forgách nem hagyott időt arra, hogy magához térjen. Mind a két kezét hatalmába kerítette. Úgy nézett rá közelről, hosszan, kutatva, egy kicsit elérzékenyülve.

— A szemed más, mint az övé. Nemcsak a szine, a vágása is... Hanem a kedves vonás a

szád körül és néha — de csak nagyon néha — a mosolyod, rá emlékeztet...

Megszorította a barátja kezét. Az hiába kiabált utána: „Megállj, Forgách; ne bolondozz; ne rohanj úgy el, Isten bizony megharagszom!” — hosszú léptekkel odább állott. Még csak vissza sem nézett.

Consbruchnak minden kedve elmúlt a szerelmi találkozótól. Néhány szóban Forgách egész tragédiát mondott el. Most már nem haragudott rájuk. Sajnálta őket kimondhatatlanul.

Az ibolyabokrétát kidobta az utra. Ha az ő kis huga szenved és hervadozik, pusztuljon el az is az utca porában.

Lassan becsukta az ablakot. A piperkőcöltözetet levetette. A fehér harisnyát, mint a fehérhéju nyárfa kérgét, vigyázva lehántotta a lábszárairól. Az udvari egyenruhájába bujt s bánatában úgy belétemette magát a száraz hivatalos irásokba, hogy a füle sem látszott ki belőle.

Forgách megebédelt. Megivott egy üveg jó bort és nyergeltetett. A legszélesebb kardját kötötte föl s megnézte, a nyeregkápában benne vannak-e s meg vannak-e töltve a tábori pisztolyai?

Előbb a bástyák tájékán lovagolt. A kis csöndes utcákon, a hol zöldesütörtökön Klárikával végig bandukoltak. Réz-susztákat, később ezüstpénzt szórt az utcabeli kölykök közé a kedves nap emlékére... Ezt a mulatságot azonban hamar megunta, mert visitva, hejehujázva futottak utána, a merre ment.

Később a Stubenthorhoz jutott el. Az örök tisztelegtek.

— Ki akarok menni, levegőt szivni. A vá-

rosotok nagyon dohos... Halotti szaga van... Nyissátok ki a kaput — mondá parancsoló hangon.

— Nem fél a kurucoktól, excellenca? — kérdezte az őrség tisztje, a kulcsokért szalasztva egyik katonáját, orrát föltartva és szaglálózva a levegőben; de biz ő a dohosság szagát nem érezte.

— Ki félne tőlük? Még Heister sem fél, pedig fogatlan, vén kutya!

A tiszt nem válaszolt. Csak magában gondolta el, milyen rutul szidják, gyalázzák egymást a vitéz császári tábornokok.

A hogy a kaput kinyitották, Forgách csipőre tett kézzel lépésben kilovagolt. A szabadba érve, megeresztette a kantárszarat. Fölporzott utána az országot.

Mire a porfelhő elül, az őrség katonái már megfélekednek róla. Megfélekedzik róla egész Bécs városa. A császár, az udvar, a tábornokok és az udvarhölgyek, azt sem tudják holnapután, mi fán termett. Elfelejtí a sokaság, amely fényűző ruháit és gyönyörű paripáit bámulta. Az utcakölykök, a kik között kiosztogatta a susztákjait, Avironné, ez a kis mü vadgerle, a ki most igen magas ágon turbékol.

A gondbamerült nagy városban mindenki elfelejtí emlékét, mert csak muló porfelhők támadnak a kis és nagy emberek után — alig nagyobbak annál, amit vágató ló ver fel. — Támadnak, eltűnnek. Ez a sorsuk.

Köpcsény tájékán járt már. A lóról szakadt a tajték, finom bőrén mindenütt átütött az izzadtság; de azért röpült, bár gondolatokba elmerült gazdája a sarkantyuval nem is érintette.

Az utszéléhez közel, mogyoróbokrok között tizenhat kuruclovas huzódott meg. Lesben álltak.

Forgách ugy elsuhant mellettük, észre sem vette. Csak akkor nézett hátra, mikor egy hangos füttyentésre kirugaszkodtak az országutra és háta mögé kerülve, elzárták a visszavonulását.

A strázsamester egyenesen felé lovagolt. Ki sem huzta a kardját, a karabélyához hozzá sem nyult. A süvegét ellenben becsülettudóan megemelte.

— Isten hozta nálunk a kegyelmes gróf urat.

Forgách keményen ráfordult.

— Hozott ám az ördög. Sokat ittam délben, ugy vetődtem közétek, kótyagos fővel. Elfogtatok, bár védekeztem. Értetted?

A strázsamester hová értette volna, mosolygott a bajusza alatt.

— Kinek az emberei vagytok, lélekteremtette?

— Károlyi uramé.

— Hogy ismertetek rám ebben a német maskarában?

— A lovaglásáról, nagy jó uram. Ha sárkánytejet iszik, akkor sem tudja ugy megülni a lovat a német.

— Hát most már mi lesz, ilyenolyan adtaszedte-vette legénykéi?

— Az a parancsunk, vigyük gróf uramat Károlyi Sándorhoz.

— Akkor hát egy nyikkanást se többet. Előre...

A kuruc lovasok közrefogták s mint a szélvész, nekiromadtak.

III.

Az első fullánk.

Károlyi, a ki kurucaival már napok óta riasztgatta Bécsset, egy utszéli parasztházban lakott . . .

Pitvara hemzsegett a kuruc tisztektől, mikor a kiküldött porta bekísérte Forgáchot.

Forgáchnak nagy hire volt a hadak között. Ugy is mint egyik leggazdagabb főurnak, ugy is mint vitéz, képzett tábornoknak. Rivalgással fogadták, mikor leszállott a lóról. Ez az örömrivalgás fölnyitotta a szemét; itt egy lélek sem hiszi, hogy véletlenül esett kézbe. Mindenki azt tartja: átállott.

— Ugy hát elég ügyefogyottan csináltam a dolgomat — dohogta. — Kár is volt az alakoskodás. Nyílt kártyával játszottam egész életemben.

A strázsamester benyitott az ajtón és a foglyát maga előtt bebocsátotta. Ő maga legényeivel együtt kint rekedt.

Forgách tréfálkozva lépett be.

— Na te dolhai győző! Reguláris hadnál nem bánnak ily szőrmentében a hadifogolylyal. Még a kardomat se vették el. A strázsamester kint maradt. Be sem jelenti a parancsnokának, micsoda császármadara akadt a kezébe.

Károlyi fölugrott a kecskelábu asztal mellől. Egy elfogott német paraszt állott előtte szepelve, azt nyaggatta.

Megölelte Forgáchot, azután kipenderítette a jámbor parasztot a szobából, ugy sem tud kipréselni belőle semmi okosat.

— A leveledet kézhez kaptam. Ugyes em-

ber hozta, hogy baj nélkül át tudott siklani a léniákon.

Forgách élesen ránézett, nincs-e a szavában célzatosság?

— A tisztjeid reményilem nem tudnak a levelemről? Ujjongva fogadtak. Nem úgy, mint foglyot szokás — tette hozzá gyanakodva.

Károlyinak még a szem héjja sem rezzent meg a burkolt vádra, hogy ily kényes természetü dologban eljárt a szája az alantasai előtt. Kiszólt a pitvarba, hozzanak bort.

Az ajtó félig nyitva maradt. A bizalmas viszonynál fogva, a mely Károlyi és tisztjei között fönnállott, a régi Thökölyánusok fesztelenül bekukucsáltak. Sőt várták, hogy ily ritka vendég tiszteletére Károlyi egy pohár borra beszólítja őket.

Forgáchnak nem tetszett ez a bizalmaskodás. A hogy a strázsamester a bort s a poharakat letette, boszusan fölszólította kimenőben, a kíváncsi tisztek orra előtt tegye be az ajtót.

— Nem vagyok viziló, hogy Thökölyánus uraimék belépti díj nélkül bámuljanak.

Károlyi mosolyogva töltötte meg a poharakat. Ugy tett, mintha nem venné észre a Forgách megütközését.

— Magam termése. Hoztam egy-két átalagocskával. Az asszonyom rámtukmálta, az áldott, gondos lélek. Azt mondja, ne igyak erre felé a németnek sem a borából, sem a vizéből, még megmérgeznék.

Forgách fenéig kiitta a borát, Károlyi csak félig. Szemközt könnyököltek, úgy beszélgettek. Odakint a tisztek nagy lármával voltak. Egyszerre csak a lárma megszűnt. Összesugtak és nagy kedvetlenül elszállingóztak.

— Kemény, szigoru ember; éreztetné, hogy kicsoda-micsoda, ha volna kivel — zsörtölődtek egymás között.

Akadtt, a ki pártját fogta.

— Nagy ur ám ő kelme, a császárral komázott, gyermekkorában az udvarnál nőtt föl. Aranynyoszolyában hált, gyémánttálban mosdott, hercegkisasszonyok kendőjébe törülközött.

Az egyik vén Thökölyánus mérgesen véget vetett a magasztalásnak.

— Ne, te ne! Talán rubinvályuból itatták, mert hogy az italt mindétig szerette. Hanem azért labancbüzü ő kigyelme.

Odabent az üvegből a bor csakhamar kifogyott. Másikat hoztak.

Forgách a lépése következményeit latolgatta. Mit gondolnak róla, hogy hirtelen sarkon fordult és egyenesen Bécs városából jött át a kurucok közé? A Burg melege még érzik rajta.

Károlyival méltatlanul bántak, de őt delgették. Annak még aranyláncot sem akasztott nyakába a császár. Ő kedvelt tábornoka volt. Annak javaiba a kurucok beleültek; hogy kivegye a markukból, hasznos dolog volt átállani. Gácsot császári hadak őrzik. Ráül örökre a német, ha most kuruccá válik a tulajdonosa.

Büszkesége először ágaskodott, hogy ő valamely tettét magyarázza. Kinek mi köze hozzá, hogy mit miért tett? De hamar belátta, magyarázattal tartozik, ha másnak nem, a fejedelemnek. Jó lesz az utját egyengetni.

Már a harmadik üveget bontotta volna föl a strázsamester, de Forgách nem engedte.

— Ne csinálj parádét, — kivette kezéből az üveget és leütötte a nyakát. Ugy látszik, nagy gyakorlata volt benne.

Töltött s az éberszemü, mozgékony arcu Károlyival farkasszemet nézett.

— Mondanék neked valamit; de rá ne kösd a nagyharangra. Pálffy uram az oka, hogy átnyergeltem . . . Ő lett a horvát bán, pedig számítottam rá magam is. A harag, azt mondják, rossz tanácsadó. No, nekem jó tanácsot adott. Fölfedeztem magamban — habár egy kicsit későn — hogy én is magyar volnék.

Károlyi — mióta pityizáltak, most először — körömpróbáig kiitta a jó kágyi bort.

— Ne rágalmazd magad, Simon, ily mozgalmas időben ugy is mindnyájunkat elegen rágalmaznak. Nem vagy te kívánós leány, hogy a horvát bánság nélkül élni sem tudnál . . . Ha csak a nagyravágyás bánt, lehettél volna a világon minden, mihelyt József trónra jut. Még várakoznod sem kellett volna soká. Közénk hozott a magyar lelked. Ez az igazság. Eldobtál magadtól egy fényes pályát, hogy szolgálhasd szegény, elárult nemzetünket . . . A ki számítást keres a lépésed mögött, az vagy bolond, vagy gazember, vagy mind a kettő. Dixi!

Hozzáütötte poharát Forgách poharához. Az, az üres pohara üvegfalán át vizsgálta a Károlyi arcát: igazán mondja-e, a mit mond?

— Ez jól esett, Sándor! . . . A bécsiek ugyancsak szüköltek, mikor a kapuk előtt megjelentél. Szeretnék visszaadni a kölcsönt. A haditanács azt tervezi, hogy Heister Kismarton ellen induljon. Tudod a tervét, keresztülhuzhatod. Kezedbe adtam a módot. Fakadj ki te is ott egész hadastól. Ha Eszterházyt is értesited, közbeszorul.

Károlyi arca hidegebb lett. Fürge, karvaly szeme rávillant Forgáchra.

— Ha ez volt a tervük, elfogatásod hírére bizonyára elálltak tőle; számitanak rá, hogy tőled megtudjuk.

Forgách még egy ellenvetést tett.

— Ha nem akarsz ütközni, rendeld idejébe vissza a Kismartonnál álló csapataidat. Baj lesz, ha rámennek tulerővel.

Károlyi kitérőleg felelt.

— Nem mondom, hogy nem... Majd megbeszélem az öreg, tapasztalt tisztjeimmal.

— Zsinóron megyen a dolgod, ha ex consilii csinálsz mindent. Maga hirivel teszi az ember az ilyesmit. Ha már csak hárman tudják, vége.

Károlyi kiérezte a gunyt.

— Engem nem neveltek katonának, mint téged. Én csak belesöpöntem. A hadi dolgokban való járatlanságomat kitoldom az öreg barátaim gazdag tapasztalatával. Sok ütközetben vettek részt, értenek egy kicsit a mesterségükhöz.

Forgách vállat vont. Láta, hogy hiába magasztalta átállását Károlyi, a tanácsa ellen eleve bizalmatlansággal viseltetik. Talán fölteszi róla, hogy Heister kedvéért kelepcebe csalja? Ez volt az első fullánk. Beletört a szívébe.

— A borod jó, de álmosit. Nem iszom többet. Na még ezzel a fél pohárkával az egészségédért.

— Csak félpohárral? — jegyezte meg tréfásan Károlyi — szükmarkuan méred.

Az öreg tisztek tanácsát egy fél óra mulva összehívta.

Forgách nem várta meg, mit határoznak. Egyhuzamban reggelig aludt egy szellős tábori sátorban.

Hajnalban, mikor fölébredt, a had már készen állt az indulásra. A mig sietve felöltözött, megkérdezte a szolgálatára rendelt hadnagytól:

— Hová fordítjuk a lovunk fejét, fiam?

— Ugy hallatszik, Nezsider felé!

— Nezsider felé?

Többet egy szót sem szólott. Vigan füttyö-részve felöltözött, sietve megreggelizett, azután lóra ülve odafordult egy század tiszaháti le-gényhez, a kik utóvédnek voltak szánva:

— Pálinkás jóreggelt kívánok, fiuk! — a mely népies szólásmóddal félig elmosta a rossz hatást, a mit tegnapi föllépésével keltett.

Károlyit csak dél felé érte utól.

A sereg megpihent és megebédelt egy erdőszélen. Egy órai pihenés után azonban késő estig nyargalt egyhuzamban. Nezsidernél tábort ütöttek.

Mit keresett Károlyi Nezsidernél? For-gách nem kérdezte. Bercsényihez kívánczozott s a tegnapi kosár után nem elegyedhetett bele ennek a seregnek a dolgába. Podgyásznak tekintette magát, a kit kénytelenségből magukkal visznek.

Heister Kismartonban csakugyan rácsa-pott az otthagzott kuruc őrségre, a mely Fekete-városig hátrált. Ott a vasasok tulnyomó erővel szétverték.

Az ütközet hírére Károlyi Óvárnak vette utját. A dunántuli fegyveres nép, a mely a maga földje védelmére fogott fegyvert s melyet Heister győzelme megijesztett, nem szívesen látta az Óvár felé való kanyarodást.

Másnap alig pitymallott, mikor Károlyi fölverette a tábort. Ekkor tünt ki, hogy a dunán-tuli had egy része éjszaka elszéledt. Falkánkint

és foltonkint hazaszaladt, mindenik a maga pátriájába, hogy házanépét és faluját védelmezze.

Károlyi az Ausztriában szerzett gazdag zsákmánnyal, közte két császári ezred összes készleteivel, Győrnek fordult.

Bizony ez visszavonulás volt a javából. Az utóhad Heister előhadát a hátán vitte. A huszárrok össze-összetűztek a nekibatorodott üldöző csapatokkal, itt-ott véres fejjel hajtották vissza, de az a tudat, hogy a Rába még előttük van, s az a hír, hogy Abánál a hidat lerontották, elrontotta a kedvüket.

A Rába szerencsére nem volt mély. A lovasság a német előhadak szemeláttára kis veszteséggel átusztatott rajta. A szekerekről az értékeesebb holmit a lovakra rakták, a félig üres kordékat ott hagyták zsákmányul, hogy győzelmi jelentésében a német vezérnek legyen mivel dicsekedni.

Károlyi pihenés nélkül egyfolytában vágatott Pápáig. Heister Győrött megállott. A kuruc lovak felsőbbbsége a futásban és kitartásban fényesen bevált. Űthették bottal a nyomát a kövér, rossz lovú német vasasok.

A pápai piacon Károlyi hadiszemlét rendelt. Mikor a fölállított sorokon végigtekintett, azt hitte, a szeme káprázik. Egytizedrésze alig volt meg a hadnak. Az összes dunántuli csapatoknak hült helyét találta.

— A tarisznyádban is elfér, a mi katonád van — gunyolódott Forgách, de látszott az arcán, hogy e guny mögött hazafias bánat rejtezik. — A kismartoni megrohanásra figyelmeztettek. Módodban volt kikerülni vagy szembeállni vele; de te nem bízál bennem. Föltetted

rólam, ide-oda repdeső virgonc seregélyem, hogy lépre csallak . . . Miért tettem volna? Arra nem gondoltál.

Károlyinak nem volt kedve feszegetni a kérdést.

Ebédnél a dunántuli had eltűnéséről folyt a szó. A tiszamelléki tisztek igen tüzeltek.

— Odább álltak a német büzére . . . — kiáltá az egyik.

— Kastélyokat fölverni, zsákmányolni jó volt — rikoltozott a másik . . . — s most eszük nélkül szétszaladnak. Féltik a városaikat, Heister uram pár rongyos kölyökmozsarától.

— Árulók — erősítette a harmadik. — Ez a magyar becsület? Ide csalogatnak bennünket messziről, azután cserben hagynak.

Egy öreg Thökölyánus, a kinek Gálosnál átvágták a pofacsontját s a kinek a feje véres, szennyes kendővel volt bekötve, olyasmit motyogott a fél szája szögletéből, hogy legjobb volna magára hagyni ezt a pipogya népet. Hadd pusztítsa el a német tőből a gazdag pugris városokat.

Károlyi nem szólt bele a vitatkozásba. Arcát a tenyerébe fektette, úgy ült ott szótlantul, sem nem ivott, sem nem evett.

Forgách azonban nem állhatta, hogy véget ne vessen a szájaskodásnak.

— Bennünk van a hiba, atyámfiai. A magyar vagy üz, vagy szalad; helytállani nem tud.

Ily nagyhirű katona szavára, zugolódva bár, elhallgattak, de a vén Thökölyánus nem hagyta a jussát.

— Uzni vagy szaladni, ez az igazi magyar virtus. Lovas nemzet vagyunk és így a lovunk

után igazodunk. A ló pedig vagy valaki előtt fut, vagy valaki után; de fut mindig.

Jól megadta neki, vélték a tisztek titkos kárörömmel. Károlyi még akkor sem szólt.

Forgách kevélyen végigmérte az öreg szitytyát, úgy hogy annak a falat a torkán akadt s mintha nem ülne senki az ebédnél rajta meg Károlyin kívül, a tisztek jelenlétééről többé tudomást sem vett. Mintha csupa üres szék volna a tisztek helyén, a melyen nem ül senki, annyiba vette őket.

— Nem mennék át a Dunán a te helyedben. A hogy kiteszed a lábad, valamennyi város lángolni és füstölni fog.

Károlyi csak úgy tenyerébe hajtott fejvel hirtelen Forgáchra tekintett.

— Az szép kivilágítás lenne . . . Még az éjjel átmegyünk Földvárnál a Dunán. Uraim, fuvassanak felülöt. Azonnal indulunk.

A tisztek felugráltak. A bekötött fejü vén Thökölyánus süvegét megrázva, elrikkantotta magát:

— Vezess haza bennünket az árulók földjéről, szerelmes öcsénk!

Mikor mind kimentek, Forgách szemrehányólag fordult Károlyihoz:

— Nem tartasz fegyelmet. Az nem jó! Számításból teszed? . . . Mert kemény kezed — az volna hozzá.

— Ki-ki játszék a maga kártyájával . . . — válaszolt Károlyi hidegen és fölkelte az asztaltól.

A kürtösök felülöt fujtak. A leolvadt sereg félóra mulva lóhalálában megindult.

A Duna még aznap este előttük csillogott. Gyönyörű holdvilágos éjszaka volt, mikor az átköltözködéssre készülődtek.

Csónakon, fatönkön, nádkévéken uszva, a lovakat fékszáron vezetve keltek át. A folyam csendes volt, alig zajlott, mikor egyik század a másik után halkán a vízbe ereszkedett.

A lovak tüsszögtek, olykor erősebb evezőcsapás hallatszott, egy-egy nádkéve örvénybe került és elmerült azzal együtt, a ki beléfogózott; egyik-másik paripa nyerített.

Nagyjában azonban az átkelés kevés lármával járt.

Holdfényben fürdött a part és folyó.

A had kétharmada már átköltözött, mikor a hátvéd egy veszettül vágató lovast tartóztatott föl és cipelt Károlyi elé.

Lova agyon volt csigázva, maga véres és rongyos. Hajadonfővel jött, süvegét valahol lefujta a szél, vagy kiálló galy verte le utközben.

— Mi járatban vagy? — kérdezte Károlyi jóindulattal.

— Forduljanak vissza, nagy jó uram, azért küldtek.

— Ki küldött, hé?

— A pécsi őrség.

— Mi baj van?

— Pécszet Herbarstány (Herberstein) vadrácai földülták.

Károlyi fölszisszent.

— Mond el, a mit tudsz.

A lovas nagyot nyelt, a torka ki volt száradva, hiába köszörülgette.

Forgách odaadta a kulacsát.

— Gyantázd meg fiam, azután beszélj.

Nagyot huzott a kulacsból, vissza sem adta mindjárt. Addig emelgette a szájához, míg egy csöppig ki nem itta. Akkor rákezde.

— Delet harangoztak, mikor a rácok a

városra törtek. A templomokra és a kolostorokra fájt a foguk . . . Legelőször azokat rabolták ki. A szentségtartókat összetörték, a kereszteket lefeszegették, az oltárokat széthányták, a keresztelő medencét feldöntötték, a képeket meghasogatták. Magukra öltötték a karinget és a misemondó ruhát, a Jézus verje meg a fajtájukat. A püspök süvegét egy szerzésán nyomta a füstös képébe. A görbe, ezüst pásztorboton, mint a juhokat, úgy ugratták át a legkövérebb kanonokokat. Később egy cégéres rossz fehérszemély kötőjét kötötték rá.

Károlyi jó katolikus volt. Ez a leírás a szívébe nyilalt. Ingerülten rászólt.

— Röviden.

A küldönc mogorván ránézett.

— Mindenkit megöltek, a ki el nem futott. Minden ház leégett . . . Pécs volt, nincs többé.

Forgáchnak szomorú elégtétele volt. A mitől félt, máris bekövetkezett. A szép dunántúli városok lángolnak.

— Mi lett a papokkal? — kérdezte részvétellel.

— Szépen haltak meg. A templomokba zárták be őket. Az égő tornyokban harangok zúgtak, orgonaszó és szent dalok hangzottak. Később minden elnémult: harangok, orgonaszó, ének s a szegény papok. Nő is sok veszett el velük. Az apácák . . . A csecsemőket parázson sütötték, mint a gesztenyét.

A kemény katonák hátán végigfutott a hideg. Károlyi sohajtott.

— Ilyen a háború . . . Előre a következő század! Be a vízbe!

Egy csomó ladik a vizbeszállt s egy század a lovakat maga után vezetve, bele ült.

A küldönc csak nézte a készülődést. Nem akart hinni a szemének.

— Hát nem fordulnak vissza?

— Már késő.

— De Isten ugyse, nem késő. Pápát, Fehérvárt, Veszprémet még megmenthetnénk. Különösen Pápát.

Károlyi csak a kezével intett. Forgáchhoz fordult.

— Fél óra múlva egy szálíg a tulsó parton leszünk... Mióta háborut viselnek, ennél nem történt nagyobb becstelenség.

A küldönc elhördült. Károlyihoz ugratott és belekapaszkodott a lova kantárszárába. Huzta-cibálta a paripát visszafelé.

— Nem addig van a... Pápa a szülővárosom. Én azt nem hagyom. Zászlótartója vagyok a veszprémi csapatnak, de ha Pápát a ráccok kifosztják, ledobom a Rákóczi szentséges zászlaját a piacon a porba s ha a szívem megszakad is, rálépek a patkós csizmámmal. Mert mi az életünket áldozzuk érte s ő nem védi meg a szülővárosunkat...

Hárman is ráemelték a csákányukat, hogy elverjék a vezérük közeléből. Károlyi megvédte:

— Senki se bántsa... A fájdalom és a félelem elvette az eszét... Mit csináljak, fiam? Ilyen a háboru...

Forgách-csal és néhány huszárral legutolsóknak ereszkedett le a vízbe.

Tiszta holdfényes volt az éjszaka. A tulsó parton az átkelt had tábort ütött és tüzeket gyújtott.

A folyam közepén Forgách megszólalt.

— Lásd, a mit mondtam, bekövetkezett... Fényes katonai tehetség szunnyadozik benned, de a vezetésben még ujonc vagy, öcsém... Nincs benne semmi szégyen, ha megszívleled a katonai tanácsaimat... Ime, a rövid hadakozásodnak mi a tanulsága? Volt hadad, megrémitetted és fölverted vele Bécs környékét; folyujtott háza lángjánál olvasta pénzét a fukar sváb. A hogy előre ígérted. Ám hadad volt, nincs. Elolvadt, nem úgy, mint a tavalyi hó, mert az tartott egy télig; de mint a márciusi, mely egy óra alatt sárrá válik. Akármily vitézek vagyunk, s akárhány muló sikert érünk el, vagy rendes hadsereget teremtünk a zabolátlan népből, vagy elpusztulunk.

Károlyi hallgatott. A lélekvesztő orrában ülve, háttal a partnak és háttal a hadnak, a lova fejét nézte, a hogy csöndesen uszott a csónak mögött, a mig fénylő vonal húzódott utánuk a holdfényes vizen.

A pápai legény ott maradt a tulsó parton, magányosan, nagy elhagyatottságban. Egyszerű szegény fejének nehéz volt eligazodni, kinek van hát igaza? Neki-e, a ki vissza szeretné fordítani a hadat, vagy Rákóczi fiatal vezérének, a ki baj nélkül és ügyesen átvitte a seregét a tulerő elől, nehogy a kurucok ügyét időnap előtt veszedelem érje? . . .

A keserűség, s tehetetlenség érzése fojtogatta. Öklével szerette volna megfenyegetni a folyamon átkelő hadat, de keze lehanyatlott. Hiszen azok bajtársai, vérei. Vele együtt fogtak fegyvert a haza fölszabadítására.

Lova utána nyerített a többi kuruc lónak. Dühösen megrántotta a zabláját, hogy elhallgattassa.

Az éjszaka világos volt. A tulparton ugyan tüzek égtek, de csak azért, hogy főzzenek, meg hogy az átázott gunyájukat megszársítsák.

Nézte a tüzeket. Hallgatta a csobogást, a hogy a legutolsó lovas a partra kikapaszzkodott. Éles füttyszót hallott, százféle zsbongást, lármat, végül éneket. Az egyszerü ének hangja tisztán szállt át a vizen:

Kél a szél, a fákat vigan legyinti
 Kurucokat a jó Isten segíti.
 Országunkat még egyszer megépití,
 Német ebtül valahára megmenti.

Hallgatta a dalt. Az előbb még sirás fojtogatta, most bizalom és reménység környékezte a megkinzott szívet. Szülővárosát fölgyujtják, de a házakat újra fölépitik. Az áldozatokat megsiratják, eltemetik, de van, a ki megboszulja őket.

Ezen az oldalon, a hogy oly egyedül áll, mint a kis ujja, mi van? A szülővárosa, egy magára hagyatott országrész, egy sereg ijedt város és kastély; rácok és németek.

Hát a másik parton, a hova Károlyi átköltözött? Rákóczi hada, tábortüzei, aranyos zászlaja van ott; a visszatérés, a győzelem, a fölszabadulás reménye; az ország, a haza...

Kinek használ, ha itt marad? Pápát egymaga megmenti-e? Ám fölszabadithatja, vagy megboszulhatja sokadmagával, ha a kuruc seregek és a kuruc zászlók ujra átjönnek a Dunán.

Lova még egyszer utána nyihogott a kuruc lovaknak. Most már nem rángatta meg érte a száját, hanem megveregette a nyakát, megsimogatta a fejét és szép szóval nekibiztatta, hogy ereszkedjék be utolsónak a vízbe.

A hold felhő mögé bujt. A kurucok tábor-tüzei annál inkább hivogatták, csalogatták. Mintha Pápa városa is átsétált volna a Dunán s most a másik partról csillognának feléje a ki-világított ablakai . . .

Megindult a tüzek felé. Két köteg nádra rábizta a maga s a lova életét.

Csak éppen hogy át tudott kaptatni a tulsó partra. Heister előőrsei nagy dérrrel-durral föl-bukkantak a háta mögött.

IV.

Az egri táborban.

Forgách Bercsényihez ment Nagyszombat tájékára.

A nagybátya, a ki Zólyomnál ugyancsak megverte az öccseurat, örömmel fogadta a „meg-tért juhocskát“, a hogy tréfásan elnevezte; de a német tábornoki ruha láttára (Forgáchnak még nem volt ideje és alkalma átöltözni) hirtelen föl-lobbant.

— Itt a bolond ni, április elsején.

Ily szavakkal tisztelte meg a tisztjei jelen-létében.

A büszke főúr vörös lett, mint a rák, de mosoly alá rejtette mérgét.

— Miért mondasz bolondnak, bátyám? — válaszolá nyugodt iróniával. — A miért azok-hoz jöttem át, a kik így fogadnak?

Bercsényi megbánta az éles szót. A vil-lámló eszü, szenvedélyes vérmérsékletü fővezér-nek általában sok baja volt a nyelvével.

Leszállott a lóról, az öccsét megölelte és karonfogva vitte befelé a sátorába.

— Az öcsémasszonyt meglópá (meglepé) a feleségem. Már tudta a jó hirt, ugyancsak vigan volt, mert labanc akad elvéve a férfiak között, de magyar asszony mind kuruc. Még talán lábra is állítja a hugomat az öröm; sokat betegeskedik a lelkemadta.

Ez a szives, atyafiságos beszéd enyhítette a korábbi sértő szavak rossz hatását, de mert a tiszték fülehallatára szégyenítette meg Bercsényi, e jelenet emléke — mint a vasszög az élő fába — beletört az elméjébe.

A sátorban ebédig a haza dolgáról beszélgettek. Bercsényi agyában egymást kergették az ékesszóló, hatalmas gondolatok. Keze kardja markolatát szorongatta; arca megszépült lelke belső tüzétől.

— A fejedelem Egerben vár. Holnap indulhatsz hozzá. Ma pedig, estig meghányunkvetünk egyetmást. A német maskarátat vedd le. A feleséged ideküldött a számodra két-három gyönyörű magyar öltözetet. A bajuszkád látom kinőtt. Nem lesz semmi látható nyoma a német mivoltodnak. S most asztalhoz. Reménylem éhes vagy?

Forgách fölkel, restelkedve pillantott végig a német ruháján.

— Éhes vagyok, mint a farkas. Hanem előbb átöltözöm. Inni szeretnék a szabadságért. S cselédruhában nem tehetem.

Bercsényi mély tüzü, szivekben olvasó tekintetét ráfüggesztette.

— Lám, lám, mily hamar füstölög a gyertya, csak meg kell gyújtani.

*

A fejedelem március óta Eger várát ostromolta. Inkább körülzárással és kiéheztetéssel

akarta kézrekeríteni, mint rohammal. Ostrom-ágyui nem igen törték a falat, tátongó rések nélkül pedig a legvéresebb roham sem vezetett volna eredményre. Kímélte a drága kurucéletet.

Forgách fölkereste Rákóczit egri táborában s letette kezébe a hűségesküt.

A fejedelem kora gyermekéje óta ismerte a borsodi főispánt. Sokra becsülte vitéz hírét és gazdag tapasztalatait; és hogy másnál jobban belát a bécsi politika szinfalai közé. Megmondta neki mindjárt, sereget biz rá és a Dunántulra küldi.

Forgách meg volt elégedve fogadtatásával. Elbeszélte a fejedelemnek, hogy Bécsben az utóbbi időben gyanuval kísérték minden lépését. Sok jó barátja lévén, megtudta, hogy hazug vádak alapján elfogatási parancsot adnak ki ellene. Az elől szökött meg.

A fejedelemmel is úgy járt, mint Károlyival és Bercsényivel. Természetesnek találta az átjövételét.

— Ne magyarázgassa, hogy miért jött át. Mert át kellett jönnie. A hazaszeretet örök törvénye hozta át. Hogy üldözték, elhiszem; de fűrésztöttek volna tejben-vajban, akkor is ott hagyja őket. Hogy József szerette? Engem is szeretett. Kit tévesztene az meg magasabb kötelességek teljesítésében?

Forgách után Károlyit fogadta a fejedelem. A hadnélkül való vezér attól tartott, szemrehányásban lesz része. Rákóczi csupa bizalom volt és biztatás. A Tiszához küldte, Kecskemétre, gyűjtsön újabb hadat. Egy zokszóval sem illette. Sőt a bölcsék nyugalmával vigasztalta.

Forgách és Károlyi délben — a sátorpalotában — a fejedelem vendégei voltak.

Bizalmas, zártkörű kis ebéd volt. Vay Ádámon, meg a testőrök kapitányán kívül csak egy francia moszjő ebédelt velük, mint később megtudták, Ferriol márkinak, a konstantinápolyi francia követnek a titkára. Fontos üzeneteket hozott.

A fejedelem a legtisztább franciasággal beszélt vele.

Az ebéd rövid volt. Rákóczi a francia moszjővel asztalbontás után visszavonult a dolgozószobájába.

Az urak még ittak, ezuttal Károlyi is. A bor a szokottnál zárkozottabbá tette. Nagyokat hallgatott, hasztalan ugratta Forgách. Végre, rossz kedvének és hallgatagságának az okát, sok biztatásra bevallotta.

— Levelet kaptam Károlyból a feleségemtől, azt írja az asszony:

Labancné korában sem bántak vele csufabul, mint most holmi átvonuló, dib-dáb, rakoncátlan hajdu-népség. Még a fejedelem irását se tartják becsületben. Egyik a fejedelem irását kettérepesztve a lábához dobta, hogy neki eb parancsol.

Két kézre kapta ám nagy szorongattatásában az asszonykám a seprű nyelét . . . Siccki te, kiverte őket a házból.

Forgách kapott rajta.

— Ezért kell reguláris had, komám, hogy a hugomasszony ne tördelje össze kuruc hajduk hátán valamennyi seprőnyelét, a kurucvezér háza védelmében.

— Mit csinálhatnak az átkozottak a sze-

gény földnépével, ha az én házam táján is így garázdálkodnak — mondá Károlyi boszusan.

Vay uram megszólait.

— Még egy kis egri harmatot, urak! Itt vagyunk a tövében...

Forgách a világosság felé tartotta a poharát. A híres egri vörös úgy villogott a poharában, mint gránát-gyöngysor a Klárika nyakán.

— Mi a neve a német parancsnoknak?

— Zinzendorf.

— Nem egy himlőhelyes, ragyabunkó ember?

— Olyanforma.

— Ismerem. Szép felesége volt.

— Megvan most is.

Forgách az asztalra ütött.

— No, ha úgy igaz, akkor helyben vagyunk. Mienk lesz Eger vára vér nélkül...

Károlyi nyájasan rápillantott.

— Annak való a háboru, a ki szereti a veszedelmet, meg még a nagyobb veszedelmet: az asszonyokat. Az olyannak: mulatság.

Forgách feszengett a székén. Az egri harmat fölvilanyozta.

— Ki csókot, ki kincset gyűjt, Sándor. A szerelmes asszony ajka is jól fizet, nemcsak a tábori kótya-vetye...

Vay uram jónak látta közbelépni. Egy kis sakkozást javasolt a két fölhevült vitéznek. Ott azután püfölhetik egymást. Később körülsétáltak a táborban. A francia moszjő is kiszabadult a fejedelem dolgozószobájából. Őt is körülhordozták. Az udvari karabélyosok éppen gyakorlatot végeztek. A moszjő meglepődött: mily tanult, fegyelmezett katonaság. Mily szabályosak és gyorsak a mozdulataik. Az ezüstkapsos

palotások százada is szemetszurt pompás ruhájában.

— Csupa nemes ember... — magyarázta Forgách. — Ezek a mi gascognejaink...

— Én is gascognei vagyok — repesett az örömtől a moszjő — üres zsebű és teli szívű; de ezek itt . . .

A fényes öltözetük szemmelláthatólag megtevesztette ítéletében.

— Oh, igen — fejezte be a moszjő mondatát a mindig gunyoros Forgách — ezeknek gazdag...

— A papájuk?... — szeleskedett a moszjő.

— Nem... Csak a ruházatuk . . .

V.

Hamza uram módszere.

Egyik reggel az inas a füle tövét vakargatva jelentette: magyar csizma dolgában csehül állunk. Az egyik — az aranypor színű — hámlik, mintha bárányhimlőn esett volna keresztül. A másik (mert oly vékony, mint valami kisasszony bőre) átszakadt a lábfejnél. A harmadik s a negyedik meg el van hordva nagyon. Az ötödik szűk; kicsiny az ól, nagy a disznó...

Szóval, Gyuri szerint (igy hívták a legényt), mindegyiknek van valami hibája.

Igy esett, hogy Forgách Simon, a kinek odahaza százával van nyalkánál-nyalkább csizmája, azon törte a fejét, hol keritsen becsületes csizmadiamestert, a ki a baján hamarosan segítsen?

A miskolci híres csizmadiák jutottak

eszébe. Miskolc Egertől egy jókora ugrás; de Gyuri méltatlankodott.

— No hiszen, volna jó világ. Az egri mesteruramék mind fölzudulnának. Van itt híres csizlik elég. Hamza Bernát uram köztük a legkülömb. Olyan remekbe készült puha csizmái vannak, hogy az ember a képén is elhordhatja, nem hogy a lábán.

Forgách rászánta magát, hogy Hamzát fölkeresi.

— Vezess hát hozzá.

A legény huzódzott.

— Félős helyen van. A sáncban lakik ő kelme, abban a bogárhátú kis házban.

A sánc nevű külváros félős helyen volt, a belső várfalak alatt huzódott meg; de a Hamza háza épült csak veszedelmes ponton. Mindenes-től beleesett az egyik bástya lövonalába.

Forgách fölvidult. A dolog untatta az előbb, most már érdekelte. Hamza uram furcsa istenteremtése lehet, hogy ott marad a német ágyuk torkában s lelki nyugalommal varrja tovább a híres jóságú rámás csizmát. Érdemes lesz vele megismerkedni.

A „sánc“-ból bizony minden élő lélek elköltözött, az egyik csizmadián kívül. Csak kutyák, macskák jártak vissza kémszemlére, milyen világ van az elhagyott helyen. Egy-egy kóbor lővésre azok is eliramodtak.

A mesteruram háza tárva-nyitva volt. Az ablakai barátságosan fénylettek. Kéménye vigan füstölt. A kutyus az ajtó előtt békességesen szunyókált, az egyik szemét időnként föl-föl nyitotta, nem jön-e valaki? A macska ott melengette görbe hátát a padkán. A tüzhelyen fazekak rotyogtak, fölséges káposzta illatát terjesztve.

A nyárson zsvány-pecsenyét forgatott a majsztromné, egy szelet marhahusra, egy szelet sertésborda, közbül szalonna sercegett; mind a két szomszédja az ő olvadó zsirján élösködött.

— Nemzetes Hamza uramat keresem — köszöntött be Forgách, tréfásan odahunyoritva a garádra, a melyen Hamza uramnak, meg a menyecskének a fehérre mosott ingei szikkadtak a napon.

A nemzetes asszony szemérmletesen lekapdosta a kerítésről a száradó izéket. A lassu észjárásu kutyust, a ki későn szánta rá magát, hogy az idegennek megkóstolja a lábikráját, a főzőkanál nyelével megtisztelte és csak a legsürgősebb teendők elvégzése után válaszolt a kérdésre.

— Eszem a lelkét, a szőlőben vagyok.

Az „eszem a lelkét“ ezuttal nem az urának szólt, hanem a szép fiatal urnak, a ki a kiszegezett ágyuk dacára el mert jönni hozzájuk csizmát szabatni.

— A szőlőben van? Mi a tatárt keres ott ő kigyelme? — fakadt ki Forgách boszusan. — Hát már most én eljöhöttem nagy fittyre, ha nincs, a ki mértéket vegyen. Ekkorka legény, mint az ujjam, csak akad?

Belökte a műhely ajtót. Ott bizony nem dolgozott senki. Minden ugy volt, a hogy a kezükből kiesett. Négy háromlábu szék állott üresen. A mester tehát három legénnyel dolgozott. A kiszabott bőrök, a szegezésre váró talpak, a dikics, az ár, a szurkos fonál, a csirizes tál, minden ugy volt, a hogy hagyták.

A kemence vállán, meg a mestergerendán rud volt keresztülfektetve. Husz pár kész csizma lógott rajta az összekötött fülénél fogva.

A műhelynek két ablaka az udvarra nyílt. Tele volt piros, meg rózsaszín muskátlival.

— Hej a ragyogóját, öt pár sárga szattyán-csizmára volna szükségem s nincs a ki megcsinálja.

A nemzetes asszony, a ki csipőre tett kézzel nézdegélte a vendégét, egy széket szépen le-törülgetett a kötényével.

— A szőlőben kapálnak. Az anyám nem kapott munkást, (félnek a mozsaraktól), hát értük jött hajnalban. Most képzelem, izzadnak. Még a bőrkötényüket is a csipőjükön felejtették. Tessék elfáradni értük. Örömet elmennék, lelkem galambom, de nem hagyhatom a rántást.

Forgách nem ült le. Boszus volt.

— A szőlőbe menjek? Hát tudom én, hol van? Hogy talállok éppen a Hamza uraméra, mikor az egész határ csupa szőlő? Fagyyna meg...

— De bizony ne fagyjon, mert nem lesz borunk... A gazdám pedig szereti, a legények sincsenek meg vasárnap és ünnepnapon a nélkül... Ne busuljon, eszem a lelkét, hiszen a szőlő csak itt van a házunk végiben. Nincs meszebb két kőhajításnál.

— Miért nem mondta mindjárt? — szolt Forgách megbékülve.

A két telek (Hamza uramé, meg az anyósáé) egymásnak vetette a hátát. A Hamza kertjéből rögtön a szőlőbe lehetett lépni. A szőlővel borított meredek lejtő egy másik házacskában végződött. Ott lakni az ostrom idején, istenkisértés volt. Az már oly közel esett az erőd falához, hogy levegővonalban, hosszú lábu német tiz lépéssel megléphette volna.

A szőlőben három legény, meg egy minde-

nes kapáltak. A tetőről pogány veszekedés lár-
mája hallatszott le.

— Hol a nemzetes ur? — kérdezte For-
gách, nála szokatlan nyájassággal.

A három bőrkötős legény tovább kapált,
föl sem rézett a kérdezőre. A mindenes föltekin-
tett, de meg sem billentette a kalapját. Szó nél-
kül a ház felé bökött a hüvelykujjával. S ha már
a derekát kiegyenesítette, az izzadt üstökét le-
törülte az ingeujjával.

Forgách megköszönte a szives utbaigazi-
tást. Fülkapaszzkodott a meredek szőlő csupasz
kőbordáján.

Egy mandulafa alatt megállott. A mit lá-
tott s még inkább a mit hallott, abból is csak az
tünt ki, hogy Hamza uram eredeti ember. Érde-
mes lesz vele csizmát varratni.

A csizmadia csunyán összepörölt az anyó-
sával. Jobban mondva csak az anyósa nyelvelt,
ő állta türelmesen.

Hamza zömök, vállas emberke volt. Fe-
kete sertehaja ég felé meredt. Homlokán seb-
hely, legénykori duhajkodás emléke. Bajusza
száz felé szaladt volna, ha a pomádé minden
szalát erőszakosan össze nem fogja. Szemei
feketék, valóságos élénk rigószemek. Balfülében
ezüst fülbevalót visel, jeléül annak, hogy katona
volt s a dalmát parton feküdt helyőrségben, a
hol az olaszoktól ezt a módit eltanulta. Azóta
hordja hűségesen, szemfájás ellen.

Mikor már több volt kettőnél, hidegvérrel
odaszólt a feldühödt anyósának:

— Elhallgasson anyámasszony, mert meg-
bánja.

De bizony a sárkánykigyó rá sem hederi-

tett a szelid fenyegetésre. Most eredt még csak meg a szitokzápor teljts erejében!

Hamza uram egy szót sem szólt. Bement a házba, ott az öklével levert valamit.

— A fali óráam, a drágalátos fali óráam — jajgatott a néember, fölszedve a földről az összezuzott óra dirib-darabjait.

Az óra már nem járt tizesztendő óta, de azért a kár nem volt kisebb.

Ha Hamza uram arra számított, hogy ezzel az elszánt cselekedetével elhallgattatja az anyósát, keservesen csalódott számításában. A szenvedett kártól feldühödve, a hárpia még jobban keresztülment a lelkén.

A csizmadia megint állta egy darabig. Azután angyali türelemmel megszólalt.

— Mondtam már, hogy hagyjon békét. Meglássa, kára lesz benne.

— Károm, te zshivány, te pernahejder, te gyönyörüses pokolfajzatja, talán nincs elég károm, talán nincs így is elég károm? ... Ha leütötted az órát, ölj meg engem, legalább fölakasztanak, ilyen-olyan gyilkosteremtette.

S vigan folytatta a szitkozódást.

De bizony mesteruram nem ölte meg. Még ujjal sem bántotta. Ellenben fölkapott egy követ és meghajította vele az anyósa legkedvesebb tyukját. A szegény tyukocska éppen a padlásról lépegetett le a létrán. Megpihent minden fokon és diadalmasan kotkodácsolt. Mintha fölhevta volna a világ figyelmét: keressétek a friss tojást a széna között.

Tóthné megmeredt a réműlettől. Odarohant a tyukjához, próbálta fölnyitni a lezárt szemeháját, belefujt a csőrébe, melengette a

bögyét, de az bizony a lábát sem rázta többet. Vége volt.

Valamit keresett, hogy a vejének rohanjon; követ, botot vagy guzsalynevet. Azután eszébe jutott, elég lesz a körme, meg a foga.

Hanem ettől mégis visszariadt. Minden csontja ropogna, ha az istentelen veje megrázná. A helyett azt tette, hogy a kettős veszteségen érzett fájdalomában annál szaporábban pörgött a nyelve. Oly rettenetes átkozódást vitt véghez, úgy elmondta Hamza uramat mindennek, csak becsületes embernek nem, hogy a szőlőcsatornában dolgozó legényeket a visszatartott nevetés fojtogatta. Végre az egyikből kitört a bruhahha. Mint forrásban lévő must a hordót, úgy szétvette mind a négyük komolyságát a helyzetben rejlő komikum.

A legények kacagása Hamza uramat gondolkodóba ejtette. A tekintélye oda lesz, ha hirtelen nem tud rendet csinálni. Már pedig tekintély nélkül akár becsukhatja a műhelyt.

— Hallgasson édes. Utoljára mondom. Mert nagyot cselekszem, ha el nem hallgat.

A legények röhögése Tóthné még jobban nekibőszítette. A nevetők az ő részén vannak. A veje kezd kijönni a sodrából. Csuffá teheti, ha még utoljára nekifordul:

Csak úgy rengett a tornác a válogatott, megveszekedett szitkaitól. Nem is zápor volt az már, felhőszakadás.

A kis zömök ember haja még jobban fölborzolódott. Rigószemei odavillantak az ablakra, a hol dagadó puha vánkosok, felsőciha nélkül szellőztek és sütkéreztek. Ludpihével, saját kezüleg megtöltött, királynak való vánkosok. Tóthné asszonyom fő-fő büszkeségei.

A hárpia nem vette észre a veszedelmes szemvillanást. Se látott, se hallott gonosz porlekedő szenvedélyében.

Ez a munkájába való teljes elmerülés kedvezett a mester tervének. Nyugodtan odasétált az ablakhoz, a legszebb párnát fölönfogta, kivitte az udvarra és görbe késével az oldalát végighasította.

Mire az anyósa észretért, akkor már mint a hóésés, úgy cikkázott és kavargott a szét-eresztgetett fehér pihe az udvarban, a napsütött, tavaszi kék levegőben.

Hamza uram arca hideg és nyugodt volt. Mintha nem is gyönyörködnék pokoli művében! Lassan, komolyan (mintha ezüstkapsos, fertálmesteri köpönyegében a templom felé lépegetne), megindult a többi párnához. Bizonyára azért, hogy a halálitéletet rajtuk is végrehajtsa. Félutjában azonban megállott. Megállította heves, szenvedélyes asszonyi sirás. Olyan keserves, alázatos, megtört zokogás, hogy még a nevetgélő legényeknek is a szívébe nyilallott.

Tóthné asszonyom szólni sem mert. Csak jelekkel tudatta, hogy kényre-kegyelemre megadja magát. És sirt, szakadatlanul sirt, mint az eső. Odajárult a vejéhez, szépen megfogta a föl-emelt kezét, a melyben már megvillant a dikics és esengve, lehajtott fővel, reszkető hangon ígérte, hogy soha többet nem vesz össze vele.

Hamza uram élvezte a győzelmét. A kését visszatette a csizmaszárába, a többi párnának békét hagyott.

— Na lássa . . . Tudja, hogy olyan vagyok, mint a harapás kenyér, de nem állom a cakirt (szekirozást).

Közben észrevette Forgáchoth s mert nagy

volt a gyanuja, hogy tudja, látta mi történt, mentegette magát.

— Rendet csináltam egy félesztendőre... Másképp nem bír az ember a fehérennéppel. S most, méltóságos gróf ur, mivel szolgálhatok?

Forgách jót nevetett Tóthné asszony rovasára.

— Ismer?

Hamza a hátrahajtott hüvelykujjával a homlokára bökött.

— Észnek való a fej, nem festéktartónak. Láttam egy képet a méltóságos gróf urról, mikor Zólyomnál Bercesényi uram meghajszolta. Innen ismertem meg.

— Onnan pedig fel nem ismert az ur, mivelhogy akkor simára volt borotválva az ábrázatom. Ellenben láthatott a fejedelem oldalán a táborban. Fel is biztatta az én málészáju Gyurkám, a ki ötig sem tud számlálni, hogy egyszerre mindjárt öt pár citromszin sárga csizmát csináltasson velem. No, ha felbiztatta, varrja is meg. Vegyen mértéket annak rendje és módja szerint — hütötte le a Hamza évődő kedvét.

A mely beszédre viszont Hamza uron volt az álmélkodás sora. Mert szent igaz, ő biztatta föl a Forgách legényét, de mióta az ostrom tart, rábeszélte már sok más gazdag kuruc főtiszt legényét, hogy nyakra-főre csináltassanak nála finom, nyikorgós csizmát a gazdájuknak.

— Menjünk le a műhelybe. Ott vagyon a mértékem s ott vannak a drága fáintos bőrök. Egytől-egyig szép leányokról huzattam le, azért oly bársonyosak.

Vigan megindult lefelé a lejtőn. Szinte gurult. Forgách alig bírta követni.

VI.

Egy pár piros csizma.

A mig mester uram a mértéket megvette, Forgách szeme megakadt egy pár takaros piros csizmán. Olyan volt, a milyent módos, nemes kisasszonykák viselnek. Ezüstre patkolva.

Attól az egy pár csizmácskától pajkos gondolatok keletkeztek a Forgách elméjében. Nem nyughatott, a mig meg nem tudta, kié.

Hamza rigószemei nevettek, nevetett arcának minden ráncá.

— Az bizony a német kommandáns feleségéé. Ügyes, huncfut egy asszony. Megtetszett neki a piros csizma, hát csináltatott. Ez a csizma jobban oltalmaz engem minden kőfálnál. A mig készen nincs, minden golyóbis elkerüli a házam tájékát. Nyugodtan élhet az anyósom, gond nélkül kapálhatjuk a szőlőket. Még össze is marakodhatunk baj nélkül, a hogy a példa mutatja... Minden tüzérnek ki van adva a parancsolat: ide ne lőjjön, ha az élete kedves. Hát nem is lő.

Forgáchnak mind jobban megtetszett a leendő udvari csizmakészítője.

— Hegyen-völgyön lakodalom. Kár, hogy nem tart sokáig. A melyik percben hazakerül a csizma, rostává lövik a házat.

Hamzának a nevetés most már átszármazott a bajuszára. A bajusza végei szinte rángatóztak a nagy gyönyörüségtől. Megkopogtatta újra a homlokát. Választékosan akart beszélni.

— Van itt ész. A csizma mindig készül, soha sem lesz készen. Hol a torkában szük, hol sarokban szorit. Egy-egy kis hiba mindig akad rajta. Zinzendorfné mérgelődik. Az ura a

pártomat fogja. Szegény majszternek — így békitgeti — reszket a keze félelmében. Hol elszabja, hol elvarrja. Próbálná csak meg lelkem, piros csizmát varrni egy ostromlott vár ágyui torkában.

Forgách ötletes fejében — a míg Hamza ezeket elmondta — elkészült a terv. Mint gyors elhatározású ember, haladék nélkül hozzálátott a kiviteléhez.

— Hamza uram, nemzetes uram, jól megértsen, kuruc ember szól a másik kuruc emberhez. A piros csizmát estig elkészíti. Holnap reggel személyesen fölviszi a kommandnásnéhoz. Tíz arany üti a markát, ha megteszi. Hát még a dicsőség! A fejedelem elkapja a kezét, a hol legelőször megpillantja, ha lesz valaki mellette, a ki a fülébe sugja: ez az a híres, nevezetes Hamza Bernát, a ki a kerek világon a legjobb csizmákat készíti s a ki egy kipegős-kopogós piros csizmácskával nagy szolgálatot tett az országnak és nagyságodnak.

A csizmadia gyanakodva vizsgálgatta a nagy urat. Talán áprilist járat vele?

— Én tennék szolgálatot Rákóczinak? Én? . . . Hej! Ha ez lehetne! Szivesen odaadnám a kinnal szerzett vagyunkámat. Nem tréfál az ur?

— Kuruc parolámra, nem . . . Van tolla, papirosa, pecsétviasza?

— Akad.

— Ide vele.

Forgách leült a háromlábu székre (a gazda hiába hívogatta a parádés szobába) s a papírt térdére fektetve, német levelet irt.

Hamza, a ki nem birt a kedvével, hogy ő most valami nagy dologban részes, meggyújtotta

a mécesest. A spanyolviasz véletlenül fekete volt, de azért Forgách gondolkozás nélkül a borítékra csöpögtette. Lehuzta az ujjáról a cimeres pecsétgyűrűjét, azzal lepecsételte.

— A levelet belerejtjük a piros csizmába. A kommandánsné megtalálja benne.

— A kommandánsné? — kérdezte Hamza uram, szemeit meresztgetve.

— Az hát. Csak nem gondolja, hogy az urával levelezünk?

Aznap este Hamza enni sem tudott örömeiben. Későn aludt el s már hajnalban fölserkent. A mi kétségei az éjszaka támadtak, azokat elűzte a nappali világosság. Hátha csak asszonyhistória? — aggodalmaskodott. — Forgách nem gyűlöli a németet, de elsziveli — ha szép — a német asszonyt... Kuruc parolájára mondta... bátorította magát... Ha sikerül, (miért ne sikerülne?) a fejedelem elkapja a kezem... No, ha elkapja, szentséges uccse megaranyoztatom a szutykos ujjaimat. S holtom után a eszmadia-céhnek hagyom, hadd tiszteljék ereklje gyanánt a Rákóczi kézszorításától megszentelt mancsomat...

Reggel, ünneplő ruháját magára öltve, fölvitte a várba az elkészült piros eszmat.

Nem állott szóba senkivel az inasok és komornák közül. Magának Zinzendorfnének akarta átadni a féltett holmit.

A kommandánsné öltözőjébe ment, hogy fölpróbálja. Sokáig odamaradt. Hamza talpa alatt égett a föld. Várta, hogy egyszerre csak kivágja az asszony az ajtót nagy mérgesen és orra alá tartja a becsempészett irást. Azután beront a parancsnok és lelövi! Legjobb esetben rárohan egy féltucat német, kezét-lábát nehéz

vasba verik s letaszigálják a csuszós lépcsőkön egy földalatti kazamatába. Ott azután áldhatja Istenét, ha éhen nem vesztik vagy patkánymérget nem kevernek a korsó vizébe.

Ezek a gondolatok felette elbusították. Szívesen megszökött volna már, de egyrészt a becsület nem engedte, másrészt két kivont kard vasasnémet járt föl s alá az ajtó előtt. Az ablakok meg husz öl magas bástyára nyitak.

Negyedóra mulva kijött Zinzendorfné a piros csizmában. Jól illett neki, bár hosszú lovaglórúhához vette föl. A piros, takaros hegye ki-kivillant, a hogy egyet lépett.

Az urhölgy nem volt haragos, sőt elhalmozta a mestert dicséretekkel. Kifizette az árát s a kezét is odanyujtotta, csókolja meg. A mit Hamza ur meg is cselekvék. A strázsák berohantak, azt hitték, pisztolyból lőttek, olyan nagyot szólt a csókja.

Mikor süvegét kimenet a fejére tette, valami megzörrent a bélésében.

Odahaza megtalálta a levelet. Nem a Forgách levelét, az asszonyét, válaszul rá. Finom hajtásu, jázminszagu levélke volt, piros pecsét lángolt rajta.

Szaladt vele Forgáchhoz. Az mohón elolvasta s köszönet fejében megszorította a kezét. E barátságos kézszorítást Hamza nem adta volna oda, kétszáz pengőért, pedig csak tiz arany pendült a markába kézfogás ürügye alatt.

A levélben Zinzendorfné értesítette Forgáchot, hogy a kedves, régi emlékek fölé még nem nőtt fü; bár szomorúsággal látja, hogy most ellenkező táborban vannak.

Jöjjön el holnap este egymagában a Tóthné

házába. Az közel van a várhoz; a tábortól sincs messze. Semleges terület. Ott találkozhatnak.

Forgách megírta a választ.

A találkára elmegy. Egy lélek sem lesz vele. Előre jelentheti, hogy — mint Néró fáklyája — már most is tetőtől-talpig ég a találkozásuknak csak a gondolatára . . .

Ezt a levelet Hamza úgy csempészte be a várba, hogy Zinzendorfné kiüzent, menjen föl délután, hozzon magával kalapácsot meg szöveget, mert leesett az egyik ezüst patkója.

— Ugyan hamar van! — mosolygott a nemzetes ur a bajusza alatt s a hogy a parancsnoknéval négy szemközt voltak, szó nélkül kivette a levelet a bőrköténye alól. Az ünneplő ezüstgombos gunyát ezuttal otthon hagyta . . .

Másnap este Forgách megindult kalandos útjára. Hamza uram kérte, vigyen magával egy század hajdut, vagy legalább engedje meg, hogy a közelben, a vizgyűjtő gödörben meghuzódhasék a három markos legényével.

Forgách megtiltotta. Ellenben tudakozódott, pontosan végrehajtották-e a rendelkezését? Föl van-e terítve háromra? Le van-e takarva virágos abroszszal az asztal? Be vannak-e hűtve a borok? A sok finom hideg étel kéznél van-e? A papirosról és írószerekről nem feledkezett-e meg? Hát a viaszgyertyáról?

— Minden rendben vagyon — sóhajtott a csizmadia.

Ha már nem volt szabad a szőlőbe betenni a lábát, ott leselkedett a garád mellett a három legényével. Dikies, meg furkósbót volt mind a négyüknél.

Forgách megnézte az elefántcsontagyu pisztolyait, a serpenyőjük föl van-e porozva?

A miről meggyőződven, nyugodt szívvel és hidegen számító, józan fővel indult neki a szőlő-hegynek.

Holdfogyatkozás volt. A sötétségben alig látott. A mig szeme az utat meg nem szokta, borkálva ment.

Felhő járt az égen, de csak báránfelhő. A csillagok között a maga csillagát kereste, a göncölszekere közelében. Ott pislogott nagy álmosan. Addig nézte, a mig az áttetsző felhőfátyol el nem húzódott a csillaga elől. Akkor azután tisztán fénylett. Nem eshetik baja.

Óvatosan lépkedett, de abbahagyta. Akárhogy vigyázott, egy-egy kavics kicsuszott a lába alól és ilyenkor zajt ütött a lépése.

Már közel ért a házhoz, mikor valami fehérség libben elébe. Ő az. Fehér ruhában várja... Nemsokára még több kedves fehér alak tűnt föl jobbról is, balról is. Jobban megnézte: virágzó cseresznyefák voltak. Nincs az a fehérruhás leányalak, a ki szebb volna náluk . . . Előbb is eszébe juthatott volna, hogy májustól alig tíz nap választja el. Azért oly langyos, fűszeres, édes a levegő . . .

A küszöbnél volt, mikor egy denevér visongva vált le az ereszről s elcikkázott a feje körül. Ez rosszat jelent. Nem volt ideje tünődni rajta. A pitvarajtó félig nyitva volt. Belülről halk, remegő asszonyi hang szólalt meg:

— Maga az?

— Én vagyok.

— Hajtsa meg a büszke fejét, nehogy beleüsse az ajtófélfába . . . Alacsonyra szabták.

Kis keztyüs kéz megfogta a kezét s vitte befelé.

— Nem hozott senkit?

- Senkit, a két pisztolyomon kívül.
 Zinzendorfné a pitvarban magára hagyta.
 — Várjon. Meggyujtom a gyertyát.
 — Tudja hol van?
 — Sejtem. A tüzhely padkáján.

E pillanatban éles fütty hallatszott. A pitvarajtót becsapták a Forgách háta mögött. Valaki kicsiholt s a tüzes kanócot a gyertyához értette. Világosság támadt.

A gyertyafénynél Forgách elé a következő kép tárult:

Zinzendorfné magasra tartotta a gyertyát. Férje, Forgáchra szegezett pisztolylyal, mellette állott. Valahány ablaka volt a háznak, német katonák kalapja és fegyvere látszott mindenütt.

Forgách még csak a pisztolyaihoz sem kapkodott. Ugy viselkedett, mint a ki el volt készülve rá, hogy kelepcebe csalják.

Levette fővegét, udvariasan köszöntötte a házaspárt. Előbb a nőt, mosolyogva, kecsesen hajlongva, azután a férjét, nyájas leereszkedéssel, a hogy nagyobb urak üdvözlik a maguknál kisebb urat.

Mintha fogoly sem volna, karját nyujtotta Zinzendorfnénak.

— Tiszteljék meg a szerény hideg vacsorámat. Van tokaji harmatom is. Zinzendorf, te, úgy tudom, nagyon szereted... Arról is meggyőződhetik a méltóságos asszony, hogy számítottam erre a kis tréfára. Háromra teritettem. Tehát nem turbékolni jöttem ide.

Zinzendorfné bevilágított a szobába. Valóban háromra volt terítve. Hideg halak és finom hideg sülték az asztalon. S a pintesüvegből tokaji aszu pillantott ki az aranyszemével.

A három teriték Zinzendorfnét zavarba ejtette. Forgách úgy tett, mintha nem venné észre.

— A ház körül van véve katonával. Nem féltheti tőlem az urát. Szeretnék vele pár percig négyszemközt beszélni. Megengedi?

Zinzendorf még eddig egy szót sem szólt. Most leeresztette a pisztolya sárkányát. Fejével bölintott, hogy beleegyezik a beszélgetésbe. Felesége, a ki ragyogó férfiszépségében szemtől-szembe látta Forgáchot, már bánni kezdte, hogy férjét is elhozta a találkozóra, letette a kétágu gyertyát és kiment tünődni a sötétbe, a fák alá.

Hogy mit beszélt a két férfi egymással, annak a titkát Zinzendorfné soha sem tudta kicsalni az urából. Nem mondta el, akárhogy faggatta, sem részegségében, sem szerelmes hangulatában.

Alig voltak együtt egy negyedóráig, csoda történt. Zinzendorf elparancsolta az ablaktól s ajtótól a katonáit.

Mikor a szép asszony benyitott hozzájuk, a két férfi az asztalnál ült s mindenik egy-egy iv papirosra irt valamit.

A kapitulácia föltételei voltak. Rákóczi hadvezére és a császár várparancsnoka meg egyeztek, hogy négy hónap mulva Zinzendorf föladja a várat, ha ez idő alatt föl nem mentik. Négy hónapig a vár be lesz kerítve a kuruc hadaktól, de az ellenségeskedést mind a két részről beszüntetik.

A vár átadása után a helyőrség fegyveresen odamehet, a hova tetszik. Forgách szabad elvonulást biztosított a számukra.

Zinzendorfné elsápadt, mikor a hirt halotta.

— Föbe lövet a haditanács, szivem uram...
— mondta szorongó félelemmel.

A parancsnok kicserélte a maga irását a Forgáchéval. Kézszorítással és ölelkezéssel pecsételték meg az alkujokat.

— Ne busulj, Herta ... Ülünk nyugodtan vacsorához. Nagyon megéheztem... A gróf urra pedig babonás tisztelettel tekints föl. Az ő utjai kifürkészhetetlenek... Ide azt a hideg malacfejet. Töltsétek tele a poharamat tokajival... Én a jövődre iszom... A leendő császár éljen! éljen!...

— A leendő? Nem a mostani?

Zinzendorfné törhette rajta a fejét, hogy hát ez mit jelent?...

Hamza a leshelyéből ha nem is láthatta, hamar észrevehette a németeket fegyvereik csörgeéséből.

Föl akarta lármázni a kuructábort, a legényei lebeszéltek róla. Mire a legelső portát fölverik, a németseg eltűnik a várfalak mögött. Azt is végiggondolta, ha nem tud segíteni Forgáchon, jobb lesz, ha meglapul. Kitudódnék, hogy ő vitte a levelet a várba, a választ is ő hozta rá. A mi történt, az a levélváltás következménye. Ha valakinek, neki része van a Forgách elfogatásában. Ugyan megköszönné a fejedelem, hogy — bár a legjobb szándékkal — kezére járt a németeknek, hogy egyik legjobb tábornokát törbe csalják.

Nem volt mit tenni, elkeseredve hazaloholt. Mikor a legényei lefeküdtek, a kiket mindenféle pogány fenyegetéssel rávett, hogy az esetről mélységesen hallgassanak s maga maradt az életetársával, előkereste a fertály-mesteri köpönyegét.

Hosszu, ujjatlan köpönyeg volt, sötétkék posztóból, fekete bársonygallérral, elől széles ezüstcsattal. Csak a fertály-mestereknek volt szabad hordani, vagy a fertálymester-viselt érdeemes egri polgároknak.

Ez volt a tekintély, a komoly és érett férfiaság, a kiforrott bölcsesség és gazdag tapasztalatok jelvénye. Nagy tiszteletben állott a népnél és a hatóságnál egyaránt.

Ezt a molyoktól féltve őrzött, nagy ünnepekre tartogatott tiszteletreméltó ruhadarabot Hamza uram előkereste az almáriomból. Leterítette az ágyra és mintha az érzékeny halandó részei benne volnának, kegyetlenül végigverte mogyorófa-pálcával. Egész beleizzadt az exekúcióba.

— Mi lelte, lelkem galambom? — hüledezett a felesége, kivéve kezéből a pálcát, nehogy a drága szövet meghasadozzék.

— Buta ember köpönyege ez, anyjuk! Szamár, leégett, csufosan lefőzött emberé! A némettől becsapott gézenguzé! Az enyém!”

Többet harapófogóval sem lehetett kivenni belőle. Végigdőlt keserves titkával az udvaron a hársfaágyon, sóhajtozott, a haját tépázta, verte az öklével a homlokát és álmatlanul forgolódott hajnalig.

Végre a hasára feküdt, arcát a bundája bélésébe temette — ez lévén a vánkosa — s elaludt.

Egyszer csak megverik ám kívülről az utcaajtót. Kellemes, csengő férfihang beszél:

— Hamza uram! Nem evett ám meg a német. Mostanig ittam a parancsnokkal. Négy hónap mulva földadják a várat. Nyugodalmass jóéjszakát!

VII.

Voccabella aggodalmai.

Voccabella a kolostorkertben sétált. Mindig koránkelő volt, de az utóbbi időben éppen nem tudott aludni. Akármily későn feküdt le s akárhogy kimerítette hosszú sétákkal a testét, imádkozással a szellemét; s bár lefekvés előtt langyos vízben fürdött: álmatlanul töltötte rendszeren az éjszakát. Álmatlanul, sulyos gondokkal viaskodva.

Arca kimerültnek látszott; fekete hajában — ily fiatalon — ősz szálak vegyültek. Homlokán a bánat monogramja: egymást keresztül-kasul szeldelő ráncok. Nyaka is mind jobban vékonyodott. Szemei azonban mintha megnöttek volna.

Lesütött szemmel járt-kelt Bécs utcáin, mintha nem akarná, hogy szemén át a lelkébe lássanak. Vagy mintha unná már nézni a világot és az emberek arcát.

Pedig valójában soha sem fürkészte több figyelemmel a világ jelenségeit és az embereket, mint az utóbbi félesztendőben.

Mindent akart tudni, a legkisebb kérdés is érdekelte. A Burgon és a márványpalotákon kívül a szegények vacka, a söpredék érzése, a legalsóbb néprétegek hangulata.

A jezsuita-rend finom kémrendszerét még tökéletesítette. Hadvezérek körül és katonák sátrában, követségeknél és söntésekben, Rákóczi udvarában és Turóc vármegye székházában: mindenütt megfordultak az ügynökei.

Pontos és megbízható megfigyelések szálait eregette szét mindenfelé, a hol a világ sorsára

valamely befolyást gyakorolhattak. Tudta XIV. Lajos halk békevágyát, a melyről talán még ő maga sem tudott; ismerte Eugén herceg és Marlborough diszkrét féltékenységét egymás dicsősége iránt; ismerős volt az orosz cárnak szadzadokra szóló, az együgyűség álarca alá rejtett világoralmi terveivel; belátott Stephney kártyájába, a ki segítette a császárt a franciák ellen, Rákóczit meg szívesen segitené a császár ellen; Bercsényiről tudta, hogy az erdélyi fejedelemséget kínálgatják titokban neki; Károlyiról sejtette, hogy — sportnyelven szólva — várásra lovagol; ha senkinek: neki, akárcsak Monknak, lesz majd had a keze alatt a döntő pillanatban. Szóval, mintha beteg volna az emberiség, Voccabella kezét a világ üterén tartotta folytonosan.

A mi rendjében erő, szépség, vak engedelmesség, mind serény munkában forrt. A világot körülfonó láncnak minden szeme érezte, hogy kintartásától és ellenálló képességétől függ az egésznek sorsa; a hogy a láncban is a leggyöngébb szemén a legnagyobb felelősség. Mert az ő megpattanása idézheti elő a láncszakadást.

Nincs senki a rendben, a ki nagyobb mértékben érezné súlyos felelősségét Leopoldus Magnus hires gyóntatójánál.

A világpolitika intézésében neki sokáig része volt. Királyok és hadvezérek egyszerű sakkfigurák voltak a kezében. Mérhetetlen befolyást szerzett rendjének; de e befolyást meg is kell tartani. Ez a föladat nehéz lesz, nagyon nehéz.

Még csak kevesen tudják, ő régen tisztában van vele, hogy változás előtt áll a világ rendje. Ő már tudja, hogy egyik hatalmas fában, a leghatalmasabban, a szű félig-meddig

már elkészült a pusztítás munkájával. Maholnap a megörlött fatörzs okvetetlenül ledől. Jól kimérte, merre fog esni... Pontosán tudja a pusztulásnak és halálnak amaz irányát, a hol a ledőlt tölgy — a mi utjába esik — mindent összezuz.

E vonalba esnek rendjének legdrágább érdekei. Szeretné, ha Sámsoni erővel odábbtaszithatná az érdekeket a pusztulásnak vonalából. Ezen töri a fejét hónapok óta. Ezért vegyülnek ezüstszalak fekete hajába. Ezért nem alszik; ezért ideges.

Szép tavaszi reggel van, csupa verőfény, illat és harmat a kolostor kertje. Magas, szürke kőfalai nem tudták kint rekeszteni a tavaszt. Az orgona nyilik. Vadgesztenyefák bontogatják zöld legyezőiket. Pillangók, szitakötők, fecskék kedvükre röpködnek ki és be a szigoru cellák nyitott ablakán. Még az élet e sirboltjai is bebocsátják a tavaszt.

Vocabella bársony cipőben (a tavaszi lap-pangó hidegtől legjobban fölfázik az ember), halkan lépked a növendékek ablaka alatt. Bete-kint a vasrácson, a szerzet reményei reggeli imádságukat végzik. Szeliden beszél.

— Hangosabban fiaim, nem hirdethetjük elég hangosan a világnak Krisztust.

A folyosón keresztül a sekrestyébe is benézett. Onnan az oltárra látott. Sápadt, fiatal, szükmellü fráter az oltárteritőt igazgatja, figyelmesen, sietség nélkül, a jezsuiták véghetetlen türelmével.

Négyszer-ötször újból kezdi, a mig kedvére el nem simítja minden redőjét. Elmegy az oltártól, onnét vizsgálja munkáját. Valami cse-

kélység nem tetszik rajta. Ujra igazgatja és egyengeti.

Fehérre festett kádakban leánderek, babérfák, páfrányok zöldelnek. Olyankor hozzák föl a pince homályából, ha jómódu leányok esküvőjénél az oltárt földiszitik vele. A fiatal testvér végigmustrálja őket. A babérfa egyik elszáradt ágát levágja. A menyasszony csupa virulást, üde életet lásson.

A hol a kehely áll, oda fölteszi a feszületet. Előbb az Üdvözítő lábait áhitattal megcsókolja. Ujjukat a feszületre téve, mondja majd el az ifju pár a holtomiglan-holtodiglant.

Most az ezüst tálcára kerül a sor. Erre teszi le a pap a jegyesek gyűrűjét és ezen áldja meg. A novicius megtörölgeti, oly gyöngéden, mintha selyemkendővel az édesanyja vagy a hajadon huga homlokát törülgetné. A szentkönyvet lefekteti az oltárra. Abból olvassa föl a pap az esküt. Lapozgat benne, kikeresi a házasságkötés formáját, nyitva hagyja, hogy mindjárt ráakadjon. Az oltár lépcsőit is megnézi, a hova a vőlegény és a menyasszony a szertartás idején térdepelnek. A csengetyü utban van, a menyasszony még leveri hosszú uszályával, hát odábbteszi. Isten ments, hogy a csengetyü ma sirva leguruljon a lépcsőn! A menyasszony félénk, fölzavart szive még megijedne, rossz jelnek venné. A levert csöngetyü hangja sirást-rivást, boldogtalan életet jelent.

Valahányszor — jártában-keltében — az oltárnál kellett elmennie, alázatosan térdet fejet hajtott.

Jézus szent szive, a törrel átütött zománzos sziv ott égett, lángolt szeme előtt a tabernákulumon. Nem tudta levenni a szemét róla. Ra-

jongással, hittel, a vértanuság emésztő vágyával függött rajta a lelke.

Vocabella, a hogy észrevétlenül ügyelte, elgondolta magában: a te szived is vérzik, a te szived is át van verve földi fájdalmak törével, én szegény testvérem!

A hogy visszaindult a kertbe, gondolatban végigfutott a testvér élettörténetén. Előkelő család sarja, tüzes, szenvedélyes, könnyüvérü gavallér volt. Egy leányt szerettek a legjobb barátjával. Mind a ketten halálosan. A leány a másikat választotta. Ő megverekedett vele és karddal veszedelmesen megsebezte. Azután beállt a rendjükbe. Azért is, hogy a büntetés elől meneküljön, de azért is, mert betelt a világ hiúságával. Alig egy éve van náluk s ime a rend szelleme máris mennyire áthatotta. Vetélytársának ma lesz az esküvője. S éppen itt, az ő templomukban. Az atyák akarták így, hogy e keserves helyzetben próbára tegyék az ifju lelkét.

Neki kellett földiszíteni az oltárt. Mennyi gondossággal, türelemmel, szeretettel cselekedte. Nincs ereje rajta az emlékezésnek. A küszöbön lévő nász megőrzítő gondolata hidegen hagyja. Csupa alázat és lemondás. Földi indulatok szennye lefoszlott róla. Csak az Udvözítő vérző szívéért rajong; az lelkesíti; azt imádja; azért él végtelen szeretettel; annak szolgálatában halna meg szívesen a martirok halálával.

Annak látása, hogy rendje mit csinál az emberből; hogy öli ki az egyéni önzést s hogy sorozza be egy hatalmas gép holt, akaratnélkül való alkatrészének: Vocabellát egy kicsit megvizsgáltta.

Annál sötétebb gondok gyötörték, mikor a kertbe visszatérve, gyümölcsből, tejből, kétszer-

sültből álló egyszerű reggelijéhez leült s ott Mansfeld herceggel, a jezsuiták nagybefolyású világi konfráterével komoly tanácskozást folytatott.

Mansfeld is megöregedett, mióta nem láttuk. A haditanács elnökségéből kicseppelve, duzzogva félrevonult. Szövetségesei, a jezsuiták, mindent elkövettek, hogy hatalomra juttassák újra.

Voccabella, mint mindig, idővesztegetés nélkül egyenesen céljának tartott.

— Két kérdést szeretnék megbeszélni excellenciáddal. Egyik az angol-holland békeközvetítés. Mi a véleménye róla?

Mansfeld indulatosan föl pattant.

— A protestántizmust szeretnék Magyarországon a békekötéssel megmenteni. Ezért buzgólkodnak.

Voccabella korai őszi barackot hámozott nagy élvezettel.

— Meg is mentik. József lesz az első Habsburg, a ki engedni fog a protestánsoknak.

A herceg kezét ökölbe fogta.

— Meg kell hiúsítani a békét. Már csak azért is, mert a béke a rend összes magyarországi javainak visszavételét jelenti.

Voccabella beleharapott a barackba.

— Pompás. Hamar érik, hamar romlik, mint minden, a mi üvegházakban termett . . . Hogy a jezsuiták jószágait elszedik, arra régen el vagyunk készülve, herceg . . . A mig Nagy Lipót él, addig ettől nem tarthatunk. Más aggaszt engem: a császár beteg. Ki tudja meddig él? . . . Utóda le fogja rombolni, a mit az atyjával negyven évig építettünk. S a miben önnök is dicső része volt . . .

A herceg megkivánt egy barackot. Nem volt türelme lehántani, mint Voccabella tette. Két harapással lerágta a husát. A java — a mi a magja körül van — rajta maradt. Leve ragyogó mellényére cseppent.

— Sötéten lát — mint mindig — eminentissime. Egyik császár olyan, mint a másik. Jobb vagy rosszabb valamivel; de egészben ugyanaz. Harapjon bele száz őszi barackba: egyik érettebb, másikat jobban megpirította a nap; ha sok az eső: nagyobbra nő; ha fölváltva eső és nap éri: levesebb; nagy hőség jobban megaszalja. Azért mind őszi barack. Ugyanegy fa termette; ugyanegy nap sütötte. Mindeniknek ugyanaz a vegyi alkotása. Ilyenek az osztrák ház császárai is.

Voccabella aszkéta volt. Keveset evett. Tejhez, kétszersülthöz hozzá sem nyult. Egy darab őszi barack volt a reggelije. Megtörölgette az ujja hegyét mert hasonlatokra keveset adott világéletében, egyszerűen és világosan mondta el a véleményét.

— Józsefben is van sok habsburgi vonás. Sőt a legtöbb ősénél fényesebb tehetsége van. Az a baj, hogy nem mi neveltük.

Negyven év alatt nem követtünk el ennél nagyobb botlást, herceg. Az iskolákat a kezünkben tartottuk. A jövő nemzedéket magunknak, a mi nagy céljaink számára neveltük. A kik a mi iskoláinkból kerültek ki, azoknak szelleme épp úgy egyenruhában jár, mint a hogy egyformán vannak öltözve a császár katonái. A mi világfölfogásunk láthatatlan jelvényét viselik mindannyian.

Előre megástuk medrét — a fiatal nemzedék érzésében és gondolkozásában — újabb negy-

ven esztendő történetének. Császárt azonban rem neveltünk magunknak. S most ez a rettenetes mulasztás megboszulja magát.

Az állam a miénk; de a császár, a ki maga az állam, az ellenségeinké. Pedig mily könnyű lett volna rávenni atyját — legnagyobb hivűnket — hogy kezünkbe tegye le az ifju József nevelését.

Ne áltassuk magunkat, herceg, Lipóttal jó időre, talán örökre, eltemetjük a jezsuiták döntő befolyását a világ sorsának intézésére. Mert rendelkezünk bár a befolyásnak, a társadalom vezetésének száz másféle módjával, világraszóló eredményt csak addig érhetünk el, a míg világraszóló nagy eszköz van a kezünkben: egy katolikus világhatalom császárai és királyai.

Késével halkán, ütemesen veregette az asztalt; az őszi barack lehántott héjjából kigyócskát csinált. Ha valaki látta volna, kimért, nyugodt taglejtéséből azt hihette volna: közönyös, kis dolgokról beszél. Holott gondolatában üstökösök zökkentek ki pályájukból és jövőbe látó sejtésében régi világok omlottak össze . . .

— Nézzen meg jól, herceg: tiz évvel megöregedtem. Látom közeledni óráról-órára a veszedelmet és nem látom a szabadulást. Tragikus a mi sorsunk: nagyra neveltünk egy bálványt; megszereztünk neki minden hatalmat, minden erőt, hogy valamennyi más akarat az ő akaratának rabszolgája legyen. Arra álmunkban sem gondoltunk, hogy jöhet egy császár, a ki mindazt a hatalmat, mindazt az erőt, a mihez mi segítettük, ellenünk használja föl . . .

Hiszen igaz, megfordíthatjuk a dolgok rendjét. A császár szolgálatából átállhatunk a nép szolgálatába. Mi, a kik fanatikus eszközei

voltunk a rendnek; épp oly fanatikus hivei lehetünk a szabadságnak . . . Csakhogy erre nincs megérve a világ. A szenvedésnek hosszú állomásai visznek el még addig. Azt én már meg nem érem . . . Sőt, ki tudja, rendünk hatalma nem áldozik-e le addig, a míg e nagy fordulat beáll? Vanitatum vanitas . . .

Kifáradva elhallgatott. Külseje nyugodt volt. Mansfeld szeretett volna a szemébe nézni, de lezárt szembéjját látta . . . Gyámoltalanul, megrendülve tekintett rá. Egy percre megvilágosodtak előtte a jezsuita politikának, e tengernek rettenetes mélységei . . .

A fenyegetés, hogy jöhet még idő, a mikor a rend megszűnik a császári hatalom támasza lenni; az ijesztő perspektiva, hogy egyszer még jezsuiták tüzelhetik az elégedetlenséget és népszenvédelyt a hatalom ellen: vérét megdermesztette. Mint a megfagyott verebek a fáról, úgy potyogtak le gondolatai. Nem tudott e hideg kitörésre hirtelen mit válaszolni.

Ki tudhatná: Mansfeld e megijesztése benne volt-e a Vocabella programjában? A távoli mennydörgés zajával nem akarta-e figyelmeztetni a vidám majális részeseit, a virgonc kirándulókat, hogy ha hamar vissza nem térnek hozzájuk, istenesen megázhatnak?

Vocabella sima, fehér kezét csillapítólag rátette a herceg kezére.

— Figyeljen, hercegem. Nem azért kérettem, hogy bennem mint szavalóban gyönyörködjék. Céлом van. Ismeri Forgáchot?

— A mennyire a magamforma ember ily hencegő, izgága magyar urat ismerhet.

— Tehát ismeri. Nem tünt fel excellenciádnak a hirtelen átállása?

— Nem. Mind egyformák ők: kurucok és labancok. Csak az előkéjük más.

— Nekem feltűnt. Forgách a József játszótársa. Március 19-én ment át, holott március 18-án még együtt vadásztak Józseffel. Sőt titkos beszélgetésük volt egy kertészlakban . . . Ugy-e különös?

Mansfeld makacsan a fejét rázta.

— Miért volna különös? Csak Hamlet ütközött meg azon, hogy a mely cipőben az emberek halottaikat temetőbe kísérik, ugyanabban a cipőben kelnek össze az élővel . . . Én nem tartom meglepőnek.

Vocabella kését beleszurta egy őszi barack oldalába, a mi kétségtelen bizonyítéka volt a háborus szándékának.

— Hercegséged elfogult . . . Tegyük föl, hogy Forgách elpártolása titkos állami cél érdekében történt; tegyük föl, hogy a béke ügyét ő elősegítheti, de meg is hiúsíthatja; tegyük föl, hogy módunkban állana igazán áthajlitani Rákóczihoz, holott — meglehet — csak színből, valakinek érdekében ment a kurucok közé.

Mansfeldet idegessé tette a sok „tegyük föl.“

— Ki vele, eminentissime. Egyenesen. Mit akar tulajdonképpen?

Vocabella fölnézett.

— Forgách vad magyar. Hallott valamit harangozni a spanyol tervről. Ha ő a spanyol terv szövegét elolvashatná?

— Hogyan? Hiszen tudja eminentissime, hogy azt szigorú államtitok pecsétje őrzi?

Vocabella kihuzta a kést a barack sebéből s az asztalra dobta.

— A terv másolata megvan rendházunk

iratai között. Annak idején bennünket is közelről érdekelt. Hátha a kezébe juttatnám? . . .

Mansfeld fölállott. Most már nem mondta tréfásan „eminentissime“-nek. Komoly és ünnepies arcot öltött.

— Főtisztelendő atyám, veszedelmes játékba fog. Én nem osztozhatom e játék kockázataiban . . . Laudetur Jesus Christus.

Vocabella is fölállott. Összefonta mellén karjait; megint csak a lesütött szemhéjja látszott. A hangja metsző volt.

— Excellenciád óvatos. Nem mindig volt az. Madridban határozottan nem . . . Ne féljen, nem társat keresek a szerencsétlenségben; azt akartam: hogy ha a leendő császár kedvenc tervét egy láthatatlan kéz keresztülhuzza, legyen, a ki figyelmeztesse: a jezsuiták tették . . . Azokkal, ha békén akar uralkodni, meg kell alkudnia.

Karcsu alakja kiegyenesedett. Öntudatos, álszerénység nélkül való, férfias önérzet volt arcán és hangjában.

— De más céloom is van az indiszkrécióval. Forgách a leggazdagabb főúr Rákóczi után. Fejedelmi birtokai vannak mindenfelé. Ha igazán lázadó lesz, jószágai a kincstárra szállanak. S a mig Lipót él, a kincstár kedves jóbarátunk. Juttat az elkobzott javakból nekünk is. Érti már most herceg?

Mansfeld komor arca fölvidult.

— Tökéletesen. Lássa, eminentissime, ilyenkor szeretem én magukat, ha azon törik a fejüket, miként növeljék a gazdagságukat. Hanem mikor fapapucsban járnak, a népet cirógatják és szabadságról beszélnek, bocsánat, az nem áll jól önöknek s a legkevésbé áll jól a császár gyóntatójának.

Vocabella arca magasztossá vált.

— A jezsuitáknak minden jól áll... Őket földi tekintetek nem kötik... Ők az égnek munkálkodnak. Az ő hivatásuk örök... Ad maiorem Dei Gloriam!

VIII.

Ég a kunyhó, ropog a nád...

A tábori életnek is van költészete. Nem hiába hasonlít a földre szállott égbolthoz este, a mikor kigyuladnak az őrtüzei.

A hadi életnek zajában Forgách szívét néha megkörnyékezte az unalom. Az unalom sovány földjéből vérpiros, buja virágok nőnek ki: szerelem nélkül való, érzéki gondolatok.

Lukácsháza tájékán Csontos uram, a ki csakugyan összekerült a hajdani urával, egy vizimalomban gyönyörű molnárnét fedezett föl. A hogy fölfedezte, rögtön be is jelentette Forgáchnak. Kedveskedni akart vele, akárcsak egy kosár szamócával.

Forgách szeme megvillant.

— Éppen kapóra jön. Egy portával fogjátok meg a szép kis madárkát. Késő délutánra a sátramban énekeljen.

Csontosnak nem volt inyére a terv.

— Nem jó lesz rávezetni a portát. Szemrevaló legények vannak köztük. A molnárné még meggondolhatja magát utközben. Az ördög nem alszik. Szóval, félek, postán se érne ide baj nélkül, ilyen-amolyan törekeny portékája... A kuruc porta meg éppen rossz posta. A levél is elvész a kezén, nem hogy szép asszony. Ha mindjárt száz

pecsét van is a hüségén . . . feltörik utközben az átkozottak.

Forgách jót nevetett a strázsamestere aggodalmán.

— Jól van, fiam. Hát megelőzzük a portát . . . A hogy bestötétedik, elkisérsz a malomhoz négy kemény, kipróbált embereddel — nyugtatta meg Forgách a vén, tökéletlen strázsamestert.

Sötétszinü „kanca“ mentét vett az aranyos dolmánya fölébe s késő este kilovagolt Csontos urammal meg négy legügyesebb legényével.

A táborban föl sem tünt a kis csapat. A vezér gyakran vizsgálta meg az őrszemeket. Hogy ezuttal néhány lovas kísérte utjában, azt a köteles elővigyázatnak tulajdonították. A német lovasok messzire elkóvályognak. Egy kis óvatosság nem árt.

Elérték a legszélső őrszemet. A fiu karabélyát kezében tartva, arccal az ellenség felé, mozdulatlanul ült a nyeregben. Feje mellére hajlott, édesdeden aludt, de elég éberem. A lódobogás neszére rögtön kinyitotta a szemét. Kiegyenesedett s eléjük nyargalt.

Forgách megveregette a vállát.

— Aludni szabad, fiam, ha fölérzesz a legkisebb neszre. Lám, a nyul is alszik a barázdában, de fölperdül, ha kopó közelit.

Köszönt és tovább haladt.

Mindenütt a folyó partján mentek. Ujhold volt, a viz alig fénylett; de a hullám halk locsanását egész utjukban hallották. Csak egyszer maradt el tőlük a folyó, a mikor az ut széles ivben elkanyarodott mellőle. Két percig mentek így. Azután a folyó és ut újra összekerültek,

mint neheztelve elszakadó és ismét összesimuló szerelmeseik.

A langyos juniusi éjszaka bübája megfogta a Forgách szívét. A réteket már kaszálták. A merre csak lépkedtek, a szikkadó széna illata érzett.

Még Csontos uram is az illatról tudta meg, hogy helyben vannak. Egy nagy hársfa nyiladozott a malom előtt. Ezt a fát jegyezte meg magának. S most a hársvirág édes, csiklandós szaga bódította őket.

— Megálljunk, tábornagy uram! Palló visz át a vizen. Éjszaka áthúzzák, a part meg magas. Az én nyakamért ugyan nem kár... de a nagy jó uram nyaka az országé.

Forgách megállította a lovát.

A malom csöndes és sötét volt, még csak egy szál gyertya sem égett benne. A kerekerei is állottak. Csak a magasról lerohanó víz harsogása hallatszott.

Csontos uram átkiabált.

— Hej, Ágnes, szép Ágnes, alszol-e?

— Ágnesnek hívják, mint a feleségemet — nyilalt a Forgách szívébe. Ebből baj lesz.

A molnárné aligha aludt. Forgách kivette, tárva-nyitva van az ablaka. A kutyái bizonyára virrasztottak, mert éktelen ugatás felelt a Csontos kiáltására. Dévaj asszonyi hang is megcsendült.

— Alszom, alszom, ördög szánkázzék a hátadon, akárki vagy, ha tudniillik jó sikos a hátad, és nincsen púp rajta.

A katonákat a strázsamester jól kitanította, elmaradtak; de csak annyira, hogy füttyezőre, ha, kell, kéznél legyenek.

Ugyanaz a hang a kuvaszokat nevéen szólí-

totta, mire az ugatással fölthagytak. Ellenben vinyogva ugráltak az ajtóra, majd szétszedték örömben, a míg a reteszt valaki belülről félretolta s kilépett az udvarra.

Karcsu, magas alak volt, nem volt rajta semmi, a mi világos színeivel jobban láthatóvá tette volna. Még a fejkendője, csizmája, nyakán való kalárisa is sötét volt. Mégis, a hogy a tulsó parton megállott, szinte átvilágított a homályon a fiatalságával és szépségével.

— Kik vagytok? Mit akartok? — kérdezte félelem nélkül, megpillantva a lovasokat.

— Fektesd át a padlót, szívem Ágnes, itt hozom a szerencsédet — válaszolta Csontos.

— Tisztességes szerencse nappal jár.

— De bizony szívesen látod most is, ha megtudod, hogy kiféle, miféle. Veszett nagy ur ám.

A molnárné nevetett. Kedves, lágy nevéte volt, ezüst szavu harangjáték.

— Ha nagyur, talán több ölelő karja van kettőnél, meg több csókoló szája van egynél? Mond, hogy szép, fiatal s a malmocskámat eligazítja, mindjárt átsétálok érte magam. Özvegy vagyok ugy is.

A strázsamester közelebb léptetett a parthoz, onnét sugdosott a menyecskének.

— Fiatal is, szép is. A malmodat ugyan el nem igazgatja, de fogad akár huszonnégy öreg molnárlegényt maga helyett, hogy a míg ő csókol, a malomkerék soha meg ne álljon... Nyujtóztasd csak keresztül a pallót.

— No, had látom, szép-e?

A molnárné kicsiholt és hirtelen meggyujtotta a szurokba mártott szövétneket. Magasan föltartotta, hirtelen megvilágítva vele For-

gáchoz. Azután megcsóválta feje körül az égő fáklyát és behajította a vízbe. Sistergett és elaludt benne tüstént.

A sötétségben elhaló sóhajtás hallatszott. Ugy látszik, Ágnes a daliás, büszke arcú férfit, a ki a szövetnek fényénél, mint az álomkép a szemébe villant, nagyon is szépnek találta.

— Nem fektethetem át a pallót Csontos bátyám . . . Ez a kend nagyura szörnyen szép ember. Félnék átbocsátani . .

— Ne félj kis hugom semmitől — szólalt meg Forgách. — Egy ital friss vizet kérek tőled . . . Leülök a tulipántos ládára. Kipihenem magamat, nagy utat tettem. Azután egy kicsit elbeszélgetek veled. A kisujjadat sem fogom ám meg, ha nem akarod.

A menyecske szégyenlősen elnevette magát.

— Pirosképü koldusnak nem hiszik el, hogy éhes.

— Hogy éhes vagyok, azt ugyan elhiheted. A szememből is láthatnád, ha sötét nem volna.

A molnárné kutyáit szólította s köszönés nélkül, könnyü léptekkel végigszaladt a gyöpön. A küszöbön megállott, onnét szólt vissza.

— Ne haragudjék, lelkem. Későn van nagyon. Nem vagyok szégyenlős apáca, faszent sem vagyok . . . Ha faszent volnék, akkor sem magam, de a nagyságos ur felé hajolna mind a két kezem . . . Tudom ám én, hogy kicsoda-micsoda az ur. Tudom, hogy a híres, nevezetes, asszonyi sziveken lépkedő Forgách generális . . . Holnap reggel jőjjön el, galambom, magam rakom a pallót. Még be is hintem jószagu fodorméntával . . . A hamis kutyáimat láncra kötöm . . . A malomkerekeket megállítom . . . Az őrlőgyerekeket hazaküldöm . . . Meglássá, le-

vetem a gyászruhámat; selyempruszlikba, száz ráncu rása-szoknyába öltözöm, meg aranycsipkés főkötőbe. Égőszemű piros kalárist fűzök a nyakamba. Ripegős, ropogós csizmát húzok a lábamra. Hófehér kendőt szorongatok a kezembe... Minden a kedve szerint lesz, csak nappal jőjjön kíséret nélkül. Ha nem hiszi, zálogba áthajítom a legbelsőbb szobám kulcsát... (A kulcs csillogva esett le a Forgách lova lábához. Csontos uram leugrott a lóról, fölvette, azután újra fölült); de ma nem lehet, édes lelkem, szegyenleném.

Besurrant, mint az árnyék. A pitvarajtót maga után bereteszelt.

Forgáchon átborzongott a vére szerelmes forrósága. Égett és didergett ugyanegy időben. Közel lovagolt a parthoz, szemközt az ablakkal. Szólitgatta az asszonyt, nem felelt. Gyöngéd, kedveskedő, hizelgő, csábító szavak ömlöttek szakadatlanul ajkáról, mint pénzverőház gépe alól az ujveretű csillogó arany. A molnárné szive nem lágyult meg. S nehogy meglágyuljon, egy idő múlva becsukta az ablakot is.

Forgách haragra gyuladt.

— Ostromoljuk meg a malmot — fordult boszusan Csontoshoz. — Füttyencsd ide a legényeket.

A strázsamester a fejét rázta.

— Föllármáznánk az egész környéket... Egy éjszaka nem a világ. (Fölnézett, hogy a csillagok állásából megtudja, hány óra lehet.) Éjfél felé jár az idő... Négy óra múlva világosodik... Akár itt is megvárhatjuk, míg a hugom fölkel és kijön az udvarra. Kötve hiszem, hogy csak a szemét is lehunyja az éjszaka. Szerelmetes természetű.

Forgách nem szólt. Megfordította a lova fejét. Nyomottabb kedvvel léptetett a tábor felé, mint a milyennel onnét elindult.

Van valami igaz a sejtelmekben. Az emberi lélek finom hajladozó, akár a fűszál. Ha holttest fekszik a füben, azt megérzi a mező.

Az éjszaka csöndes volt és mozdulatlan. Alvó madárka szárnya sem rebbentette meg a bokrokat. A fák, fejükön a virágzás menyasszonyi koszorújával, álmodoztak és hallgattak. A víz meg-meglocscsant. Kíváncsi rák, vagy unatkozó hal üthette föl a fejét . . .

Az erdőszélen száz meg száz világítóbogár röpködött. A meleg, tikkasztó nyári éjszakában a nászukat ünnepelték.

Forgách nem tudta miért, lassankint eltelt balsejtelemmel. Sóhajtás szakadt föl a szívéből.

— Holnap! Sok idő az, Csontos . . . Meglásd, ezt a szegény, szép, hü asszonykát holnapig valami éri!

A strázsamester idegzete erős volt és érzéketlen. Ő nem érezte meg a holttestet a füben . . . Nevetett.

— Ugyan mi érhetné? . . . Ugy érzi ő magát, mint az érett császárkörte. Egy kicsit a darazsak kikezdték, de csak annyira, hogy annál kívánatosabb legyen . . . Az ága már szép, fiatal férfi kezében van. Az ugyan el nem ereszti. Holnap jól megrázza a gallyát; ő meg az eszemadta, lehull . . . Ha nem a süvegébe, nyilván az ölébe . . . hahaha . . .

Elérték a tábort. Itt-ott az őrszemek elaludtak, de egészben véve jó volt az éjjeli szolgálat. Hirtelen megrohanások ellen a Forgách tábora biztosítva volt.

A tábora igen, de a szive nem.

*

Az történt, hogy mikor a malom egyik oldalán Forgách ötödmagával odábbállt, a másik oldalon lopva megérkeztek Heister előcsapatai. Két század dragonyos, meg szekerekre ültetett két kompánia sárga német.

Meglepték a falut, tehát a malmot is. A másik oldalon nem volt árok, palló sem kellett. A dombról suttyomban lebillegtek s a házakat csöndben körülfogták. Mikor a lakosság ébredt, akkor már puskatussal betaszították az ajtókat és elállották az ablakokat.

A bécsi égetésekért, főképp a „Ricsán táncá”-ért Heister boszut lihegett. Dúhe, megveszekedett haragja a katonáira is átragadt. Azoknak ugy sem sok biztatás kellett. Égetés, rablás, gyilkolás volt a kenyerük.

Még eddig egyetlen puskalövés sem esett. A kuructábor szomszédságában tanácsos volt lábujjhegyen jární, mig Heister egész hadával meg nem érkezik.

Legelőször az asszonyokat és leányokat fogdosták össze. Tisztjeik kiválogatták a legszébbjét. A többit odadobták prédául a közkatonáknak. Ez csak az előjáték volt. Kezdeté a borzalmaknak. Azután a rablás következett.

A katolikus osztrák ház hadai mindenütt a templomon kezdték. Az oltárt ledöntötték, az orgonát szétrombolták, a szent ostyát szemétre dobták, kelyhekből ugy itták a bort, mint a sivatag homokja.

A házakban mindent összeszedtek, a mit helyéből kimozdithattak. A mit nem vihettek el magukkal, összetörték, hogy más ne vehesse hasznát.

Főleg pénz után kutattak. Fölhányták érte az egész házat. A pincét fölásták, a szoba padlóját fölfeszegették, a mestergerendát összevagdalták, a falakat csákánynyal kibontották.

A birónét s még két előkelő nemes asszonyt egy ingben hajszolták végig az utcán korbácsütéssel, vallatva, hogy mit tudnak a község kasszájáról?

A jegyző felesége volt a leggyanusabb. Ő biztosan tudja. Csak ki kell belőle venni a titkot. Guzsba kötötték, azután lábánál fogva fölakasztották a mestergerendára. Arcát, talpát megtüzesített puskavesszővel sütögették. Mikor az sem használt, izzó lóbélyegzővel kétfejű sast pörkölték a hátára és a fehér csipőjére.

— Hadd lássák, hogy német kézben volt — elméskedtek a hóhérai.

Majd az istállókra és a pincékre került a sor. A hordók fenekét beütötték. Kalapjukból és vederből itták a nemes magyar bort. Akár meg is fürödhettek benne.

A lovakat a maguk lovához kötözték. A teheneket, borjukat a szekereikhez. A sertéseket főbe kollintották. Kacsának, libának a nyakát kitekerték.

Egy egész élet vesződsége és munkája, a falu népének minden pénzérő vagyonkája a szerükre került. A jólétet fölrakták, magukkal vitték. A szegénységet, siralmat, nyomort itt hagyták.

Mikor már a házak tetejéről a zsuppot is leszaggatták alomnak, a házakat fölgyújtották. Kilenc helyen égett a falu. A parasztok megpróbálták oltani, de vesztükre. Négyen-öten ragadtak meg egyet-egyet közülök s a saját házuk

zsarátnokába hajították. Irtóztató kinok között vánszorogtak ki a parázs közül.

A szép molnárné még ébren volt, mikor rátörték az ajtót. Tíz részeg katona szeme meredt felé. E falánk szemgolyókból világosan látta, mi sors vár rá. A meggyaláztatás helyett inkább a halált választotta.

Mielőtt megakadályozhatták volna, az ura késével sziven szurta magát. Ugy roskadt le, egyetlen hang nélkül, mint a hogy a letört virágos ág lezuhan az ut porába. Mindenki szánja, valaki talán föl is veszi.

Fölvette őt is egy jószívü dánus. Karjában kivitte a ház elé. Ott letette a puha gyepre, párnát is készített a feje alá, tegnap kaszált, illatos szénából.

A hogy Forgách lelke az éjszaka megsejvelte vagy megálmodta: a holttest a fübe került . . . Vadméhek nem irtóztak tőle, leszállottak a sárga homlokára. A folyó vize altatódalt susogott neki. Az összerongált malomkerekek meggyászolták a szomoru mozdulatlanságukkal. Csak a juniusi éjszaka nem fog tudomást venni a haláláról. Csak olyan langyos, szerelemre hívó lesz az éj, mint máskor. A fénybogarak százai — a nyári éjszaka ez apró büvös lámpácskái — csak úgy világítanak majd a feje körül, mint tegnap, mikor még ő is élt.

Reggelre a németiség elvégezve pusztító munkáját, elvonult. Nem ment messzire. Ki is fáradt, részeg is volt, el is bizakodott a Heister közelében. Tábort ütött, a megrakott szekerekkel körülsáncolta magát, őreit ki sem állította. Elaludtak fényes nappal. Horkolásuk messzire hallatszott . . . Hasukra sütött a nap. Életük utolsó napja . . .

Reggel a táborban már tudták a hirt. Maga a vezér csak dél felé értesült róla. Addig főbb tisztjeivel haditanácsot tartott. A had fölkeresi Heistert és a hol éri, megverekszik vele — az volt a megállapodás. Rendeleték írása és szétküldése egész délelőttjét igénybe vette.

Délben jelentette Csontos uram:

— A szomszéd falut iccaka a nimet fölverte.

— Mi lett a malommal? — kérdezte Forgách megrezzenve.

A malmot kérdezte s a molnárnét értette.

Csontos könyvet morzsolt szét a hüvelykujja bütykével.

— Megölte magát a galambom, nehogy nimet kézre jusson.

Forgách homloka elborult.

— Ugy-e mondtam, hogy nagy szó a „holnap“? A nap is kihülhet eddig, nem egy szegény asszonyi sziv...

A strázsamester elmondta apróra azt a sok iszonyatosságot, a mit Heister katonái elkövettek. Forgách arca mind hidegebb és keményebb lett. Kegyetlen mosoly játszadozott az ajka körül. Mikor jelentésében Csontos odaért, hogy a kiküldött porta szerint a háromszáz német a közelben táborozik, Heister jövetelére várva, rekedt hangon adta ki parancsát.

— Lopd (lepd) meg őket néhány száz kuruccal. Még a sárgacsőrü verébfióknak se kegyelmezzetek meg. Usd, vágd a kutyát. Bokáig járjatok a német vérben!

Többet nem szólt egész alkonyatig, csak ödöngött a táborban. Kőkemény arccal, lovakat, puskákat, a katonák mundérját vizsgálta. Min-

den kis hibát észrevett, de nem büntetett meg senkit.

A sütökemencéket is megnézte. Kettétört egy forró kenyeret, jó lisztből sütötték-e? A katonák kulacsát is a szájához vitte; milyen bor kotyog benne?

Mint a gondos apa, úgy törődött a fiai testi jólétével. Hanem hcmloka nem engedett föl. Sötét és nyirkos maradt, mint a fagyos rög.

A hány kőműves, ács, asztalos, üveges, lakatos volt a seregben, mind együvé gyűjtötte. A mi építési anyagot magával hordott, szekerekre egy szálíg föltétette. Más szekereket pedig megrakatott liszttel, borral és élelmi-szerekkel.

— Egy falut kell reggelig fölépítenetek. Adok néktek munkást, a mennyi kell. Fejenkint egy aranyat kaptok jutalmul, ha elkészültök. Ha el nem készültök, megcsapatlak.

Utnak indította őket.

Azalatt Csontos alaposan elvégezte a rábizott véres munkát.

Kémei hirül hozták, hogy a madár még nem repült ki, még csak nem is tollázkodik. A németeken meglátszott, hogy táborhelyüket kótyagos fővel választották. Síkon telepedtek meg. Se árok, se sánc, se erdő nem oltalmazta őket. Egyik oldalon kerek nádas, beleveszik magukat, ha megtámadják őket. Ez volt — ittas fővel — a reménységük.

A kurucok leszálltak lovukról, kézen fogva vezették, úgy közelítették meg lassan a táborhelyet.

Mielőtt a németség fölocsudott volna álmából és rémületéből, szekereiket egy pillanat alatt a nyakukba gyujtották. Ötvenet levágtak,

a kik a kitörést vitézül megkísérlették. A nagyobb részük — a dragonyosok — lóháton a nádasba vette magát.

Hanem e mozdulatuk benne volt a vén strázsamester számvetésében. Mikor a nádas végén ki akartak kaptatni, ott is kurucok vártak rájuk. Kitűzték a fehér zászlót. Puskatüz volt rá a felelet. Teljesen körül voltak fogva. A kurucok minden oldalról körülállották a nádas, azután több helyen fölgyújtották.

A németek látták, nincs menekülés. Egy részük kirozott, megvakitva a füsttől, de egyetlen egy sem tudta keresztülvágni magát. Hosszabb-rövidebb küzdelem után elhullottak mind. Hiába rázta a zsebkendőjét, hasztalan rakta le a fegyverét — kegyelmet nem kapott senki. Egy másik részük benne égett a nádasban. Az égő nád ropogásába belevegyült a bennrekedtek vérfagyasztó halálordítása.

Volt, a ki égő ruhában igyekezett kifelé. Mintha fáklya volna, borzalmasan világított. Volt, a ki vizes zsombékba került. Ott a tűz megkimélte, de a füst megfojtotta. Hirmondónak sem maradt közüök. A zászlójuk, dobjuk is odaégett. Soha sem tudta meg Heister, mi lett velük.

A szép molnárné minderről semmit sem tudott. Máskor hogy félt a lövéstől! A rózsás füleleit hogy bedugta, hogy ne hallja a dörrenését! Most tombolhatnak körülötte a háboru összes borzalmai. Nincs mit remélni, nincs mit félni többé. Még a Forgách hangja sem ébresztené föl. Pedig ez a hang, bár egyszer hallotta, kedves volt neki.

A kurucok a víz mellé temették el.

IX.

Gyanúban.

A kuruc sereg a Veszprémből Győr felé igyekvő Heisternek Koroncónál utját állta. E mozdulat célja volt meggátolni, hogy Heister a győri őrséggel egyesüljön.

A német tábornagynak nem volt kedve megütközni. Lovai el voltak csigázva, ő maga tartott Forgách hadvezéri híretől. Tapasztalt, vele egy iskola szerint nevelt, rendes hadakozáshoz szokott vezérrel volt dolga. Hivatásos katonával, nem „szónokkal“ és „földesurral.“ Eddigi sikereit nem szerette volna kockáztatni.

Másrészt Forgách, alaposabb megfontolás után, hibának tartotta Heistert elválni Győrtől. El is határozta, hogy másnap egy házzal tovább megy. Koroncón át a németet Győrhez bocsátja. Akkor Károlyi hadát magához veszi és a Dunához szorult, Pálffytól és Rabbatától elvágott Heistert döntő tulerővel csatára kényszeríti.

Még Koroncónál nézett farkasszemet Forgách Heisterrel, mikor hírül hozták, hogy az ellenség egyik alvezére, neki régi katonapajtása, Viard, beszélni óhajtana vele.

Hiba volt, hogy Forgách — büszke, arisztokratikus természeténél fogva — keveset adott a tisztjei hangulatára. Ha adott volna rá, csata előtt nem tett volna eleget a Viard kivánságának. S ha már eleget tett, elvitte volna a beszélgetéshez valamelyik főbb tisztjét, a kiben az ezeres kapitányok és hadnagyok vakon megbiznak.

Teszem azt, Andrássy Istvánt. Mert Forgách ez alvezére görbeszemmel nézte a Viarddal

való „bizalmas és hosszas“ beszélgetést — a hogy Bercsényinek jelentette.

Hej, ha a katonák e beszélgetés tartalmát ismerték volna! Hej, ha ismerte volna maga jó Andrassy István! Hogy a vállukra kapták volna a tábornagyukat! Hogy magasztalták volna az égit, kemény kuruchoz illő önérzetes feleletét!

Az volt a baj, hogy ők e beszélgetésből nem hallottak semmit. Csak azt látták, a német generális, meg a vezérük kíséret nélkül találkozik egy félreeső helyen. A helyett, hogy rálőnének egymásra, közel ugratnak egymáshoz, sőt kezét fognak, Rákóczi vezére a császár vezérével.

A sátor alól és a sövények mellől leselkedő száz meg száz szem azt is látta, hogy a két vezér leszáll a lóról. Egymás mellett lépegetnek békeségesen. Magyaráznak egymásnak valamit nagy tüzzel. Forgách szembefordul Viarddal, szivére teszi a kezét. Mintha hittet erősítené meg, a mit mondott. De, Uramisten, mit mondhatott? Jó volna tudni.

Még egy darabig lépegetnek egymás oldalán. Forgách karját a német karjába fűzi. Ők ugyan nem veszik ki tisztán. Ám Andrassy István olyan, mint a héja, észreveszi. Árulás! — fordul meg a gyanu az elméjében.

Most még magamagának sem vallja meg e gondolatát. Még ő maga is visszaborzad tőle. Rejtegeti, dugdossa fák odvába, kövek alá. A földbe is elásná, nem hogy mással közölné; de a gondolat már megszületett. Andrassy István magában hordozza egész nap. Hordozza, mint a spártai a rókát. Harapdálja a gyanu az oldalát, még sem árulná el; de nem árulja-e el holnap?

Azalatt Viard és Forgách szétmentek. Föüllet lovára mind a kettő. Bucsuzásul nem fog-

tak kezét; ám ez a látszat kedvéért is eshetett így. Hidegen köszöntötték egymást, Viard különösen feszes volt. Alig hogy levette a kalapját. A rut allonge-parokája két oldalt előre tolakodott a vállára; az állánál csaknem összeért. Sovány, borotvált arca, hajlott keselyü orra, még rutabb volt így, háromszögletü kalap nélkül, nőies hajerdő kellős közepében.

Forgách vidáman köszönt. Megvárta, míg a másik ellovagolt nehéz, nagycsontu lován. Sőt utána nézett. Azután rövid, táncoló galoppban visszajött a táborba.

Félóra mulva, a nélkül hogy a tisztjeivel tanácskozott volna, kiadta a hadaknak a parancsot, a szemerei mezőkre huzódjanak vissza.

— Föladjuk Koroncót kardesapás nélkül. Szabaddá teszszük Heister utját, hogy Győrrel kedve szerint közlekedhessék... Ezt a visszavonulást beszélték tehát meg együtt? Forgách a jó hadállást föladja ok nélkül... Mi ez, ha nem árulás?

Most már bátrabban és világosabban formálódtak ki Andrássy fejében e rettenetes gondolatok. Már nem is vigyáz oly nagyon, hogy ki ne üljenek a szemében s le ne ríjjanak a homlokáról... Szinte füstölög már a gyanu benne. Mások is meglátják.

Andrássy észreveszi, hogy a tisztek kedvetlenül fogadják az indulási parancsot. Zajongának is, ha mernének. Csakhogy nem mernek. Forgách nem érti a tréfát. Főleg ha szemközt áll az ellenséggel. Ilyenkor szigoru fegyelmet tart és engedelmességet követel. Akár csak — német tábornok korában.

Összesugni azonban a tisztek összesugtak.

A tisztek elégedetlensége a legénységre

még nem ragadt át. Végre is Forgách, ha volt is sok katonai rigolyája, jó volt hozzájuk, gondjukat viselte. Az ő egyszerübb lelkük talán még a Viarddal való találkozáson sem ütközött meg. A parasztlovagiasság szabályai szerint, ők is tréfásan elkötekednek egymással, mielőtt öltre mennek. Hátha ezek is azt tették?

A szemerei mezőkön, a hol a sátorukat fölütötték, csak oly jó táborhelyük van, mint Koroncónál. Lovuk a füvet vigan ropogtatja. Friss vizük bőviben van. A fuvalom csak úgy járja a sátrukat. Tüzszevaló gally akad elég. A puszta földön épp oly pompás fekvés esik. Hanyattfekve csak úgy látják fényleni a kaszás-csillagot, ugyanaz az égbolt lévén a fejük fölött.

Annál rosszabb hangulat forrt, főtt, párolgott a tisztek sátorában. Iddogálva és kártyázva összesugtak-bugtak a vászonzalagok mögött.

Andrássy István sátorról-sátorra járt. Gyanuját, titoktartás pecsétje alatt, közölte meghittebb barátaival. Hogy ő nem mondja, nem is teszi föl, el sem hiszi, hogy úgy van; de Koroncó kedvező hadállás volt. Éket vertünk vele a Heister uram körme alá. Az elvonulásnak mi lesz a következménye? A német magához vonja a nagyszámu győri őrséget és toprongyos, kiéhezett népe hozzájut a fölhalmozott győri eleségkészlethez...

A bécsi angol követ jelentései szerencsére megörökítették a Forgách és Viard között lefolyt beszélgetést. Még pedig — ismerve az angol követek lelkiismeretességét — mérget vehetünk rá, hogy a jelentésnek a beszélgetésre vonatkozó része hiteles. Stephney valószínűleg ma-

gától a német tábornoktól hallhatta, a mit a királynéjának megirt.

A társalgás — e leírás szerint — rövid volt. Viard csodálkozását fejezte ki, hogy oly jeles katona, mint Forgách, a ki az udvar kegyeiben oly magasan állott, Rákóczihoz csatlakozott. Forgách büszkén felelte: bizza csak azt az ő lelkiismeretére.

Azután Viard más hurokat pengetett. Bécsben általában azt hiszik, hogy Forgáchnak titkos megbízatása van a római király részéről.

Erre Forgách a németet sarokba szorította: vagy van titkos megbízatása vagy nincs. Ha van: miért csalogatja őt vissza? Miért végez fölösleges munkát? Miért akarná áthuzni a római király számítását? Ha pedig nincs, ha Viard maga sem hisz benne s ha azért csalogatja vissza: miért ismétli előtte e pletykákat katona létére?

A beszélgetés végén Viard fölsóhajtott: akár így, akár úgy, — Forgách megszegte katonai esküjét. Hogy tehette ezt? Ez nekik, volt bajtársainak, fájdalmasan esik.

A mire Forgách emelt hangon, fölhevülten kiáltá:

— Tartsa meg a király is, a mire megesküdött. Ne sanyargassa nemzetemet... Semmi eskü nem köthet engem egy zsarnok királyhoz...

A német ezredes elsápadt. Ily beszédeket még hallani is felségsértés; állásába kerülhet... Megijedve lóra ült és elvágtatott. Akkor este a vacsoránál Heisternek csak annyit mondott:

— Forgách el van veszve...

... Kis hibából lesz a szarvas hiba.

Ha Forgách e beszélgetéséhez magával viszi tanunak fehérmáju Andrassy Istvánt, az

képéből kikelve, süvegét örömeben föl hajigálva, vivátozva nyargalt volna vissza a táborba, legázolva, a ki utjába kerül. A „zsarnok király“, meg a „tartsa meg esküjét“, futótüzként járta volna be a sátrakat. A kurucok szive kiugrott volna a vörös dolmányból, ha vezérük ez elszánt szavait megtudják. Éz azután a férfi! Ugyan jól megadta neki! — lelkendeztek volna az őrtüzek körül.

Tüzbe-vizbe mentek volna érte a tisztjei, mert a mit a kurucok a császárról gondolnak, ő megmondta nyiltan. Nem titokban, nem kis embernek, magának a császár generálisának. Attól Lipót meg is kérdezheti.

Andrássy István uram azonban minderről nem tudott semmit. Kedvező körülmény. Mert így mindent ráfoghatott a vezérére, a mi szemének-szájának tetszett...

Öröm és büszke lelkesedés helyett elharpogott kedv, bánatos boszuság, rügyező gyanuság virrasztott hát a tisztek sátraiban.

Minderről Forgáchnak sejtelve sem volt...

Mihelyt a kurucok koroncói táborukat hátrább vonták, Heister azonnal megszállta régi helyüket.

— Lám, lám . . . — lökdöste oldalba tisztársait Andrássy István — ugy-e megmondtam? Koroncóra a németnek szüksége volt, hát ezüstitányéron adtuk oda neki. Forgách meg Viard régi cimborák . . . Az egyik a szelence, másik az ir benne. Ugy látszik, értik egymást.

A tisztí sátrakban és az őrtüzeknél ily beszédekre még inkább föltek a fejek . . . A gyanu kezdett testet öltetni. A koroncói hadálláshoz a német ingyen hozzájutott: ez kézzelfogható valóság.

A míg a tisztek és a legénység egy része között ily gonosz hangulat kapott lábra, maga a vezér ragyogó jó kedvében volt.

Heister teljes legyőzetésének ideje és alkalma — ő úgy látta — elérkezett.

A szemerei mezőkön állva egész hadával, Heistert mostani táborhelyéhez ugyszólván oda-sezegette. Ném szabadulhatott csata nélkül. Károlyi hadával kell csak kezét fogni, hogy egyesült erővel támadják meg és verjék le a veszedelmes vén embert, szabaddá téve az utat Bercsényinek Ausztria szívéhez.

A terv nagyszabásu volt. Forgách meg is jelölte a helyet, — Szentmiklóst — a hol ő, meg Károlyi a Gyórhöz szorult német visszavonuló utját elvághatják és őt döntő csatára kényszerithetik.

Neki magának is elég hada volt arra, hogy csatát kínáljon és elfogadjon. Ám ez az ütközet — ujonc katonákkal és kis számú tüzérséggel — kockáztatott volt, el is veszhett. Ellenben Károlyi a legjobb lovassászlóaljakkal jönne segítségére.

Egyik futárt a másik után küldözte Károlyihoz. Választ nem kapott.

Tisztjei ezt a másfélnapi várakozást is félremagyarázták. Elég crősek ők Károlyi nélkül is. Ha most nem támadnak rá a németre, kisiklik a kezük közül. Már is kisiklott az által, hogy a koroncói vonalon keresztül bocsátották.

Forgách számot vetett a helyzettel. Az ütközet megkezdésével keveset kockáztat. Ha nem jött is felelet Károlyitól, ő maga bizonyára utban van, hogy eldöntse a csata sorsát. S ha mégis megkésnék, elveszített csata esetén majd fedezi

lovasságával a visszavonulást. Esetleg az üldözésben Heistert föltartóztatja.

Igy végiggondolva minden eshetőséget, Forgách szükségét látta, hogy — mint Cézár a gallusok arcvonásaihoz — hozzászoktassa ujoncait a németek látásához.

Csata előtt való délután, minden századból négy-öt embert a tábor szélére rendelt; oda, a honnét a németeket a legjobban végigláthatták.

Katonái lehasaltak a füben, ő maga rézdobra ült, onnét mutogatott, magyarázott és beszélt nekik.

Borus, de azért elég világos délután volt. Tisztán ki lehetett venni a német sátrakat; a zászlókat, a miket kitűztek; a puskákat, a melyeket gulába raktak; az ágyukat, a hogy a csövet tisztogatták; a patakot, a honnét vizet hordtak; a kantint, a hol ittak és táncoltak s a hol gyaluforgács volt kitűzve ismertető jelül.

A patak mentén a fűzfákat teleaggatták a száradó fehéreneműjökkel...

— Tiszta ruhában akarnak holnap meghalni — mondta Forgách félvállról — rájuk fér...

Nézték a tábort. A németek ingujjban jártak ide-oda, valami kattogás is hallatszott, mintha fatáblát ütögetnének:

— Az abrakolás kezdődik... Kövér a német lova, fiaim, lusta, hamar kidől... Ha egyszer szaladnak, mint a szél, ugy beérjük; ha meg mink kapunk hátat: soha bizony utól nem ér...

A katonák hallgatták a biztatást. Pipáltak, az orrukat piszkálták, egy-egy szárazat nyeltek. Volt, a ki magával hozva a lova zaboláját, a beszédre ügyelve, azt fényesítgette. Az álomszuszékokat, a kik bármikor leteszik a fejü-

ket, mindjárt lecsukódik a szemük, itt is elnyomta a buzgóság. Fűvel megcsiklandozták őket. El-elfintorították az orrukat, de aludtak tovább, nem lehetett a furcsa arcfintorításukat nevetés nélkül megállani.

Az elnyomott vihogás Forgáchot nem zavarta. A fűszállal megcsiklandozott katonák közül kettő rettenetesen eltüsszentette magát. A nevetés még nagyobb lett. Röhögéssé fajult. Azt sem bánta. Szegények, hadd mulassanak...

Holnap közülök sok ugyis mélyen elalszik és a fübe harap. S nem csiklandozza föl többé senki, a világ semmiféle fűszálával...

Alkonyodott. A német tábor körvonala lassankint elmosódott. Az ég borus maradt, csak a hol a nap nyugovóra szállt, ott csillant meg a felhők pereme. Mint mikor a kemencéből kihull egy-két darab parázs.

Forgách a rézdobról fölállott. Szemét a német táborra függesztette. Kézmozdulata erélyes, szenvedélyes volt. A hangja átmelegedett az erős meggyőződéstől.

— Nézzetek fiaim, Heister táborára. Ez az a nemzetség, a mely régen előttünk vagon, nyakunkon ül, hitével, életével, költségével, minden kigondolható mesterségével, a szabadságunkat, jószágunkat és országunkat sanyargatja? Vajjon ez a nemzet miért oly hatalmas ellenünk? Az Istennek különben teremtett állatja-e, mint mi? Több feje, több keze, lába, tagja van-e a hadak záshoz, mint nekünk?

A katonák nevettek.

— Nincs annak, tán annyi sem.

— Keményebb, erősebb, magasabb-e nálunk? — kérdezte tovább.

Egyik strázsamester közbeszólt:

— Egy szem szilvától németnél is németebb a hasa...

Ez tetszett. Nagyot nevettek rá.

Forgách a magyar nép szája-ize szerint beszélt, a ki nem gyűlöli, csak gunyolja és kicsinyíti az ellenséget.

— Hisz, ha a dér megcsipi, hull, mint a légy. Ha meleg zubbonya nincs, elfogy, mint a hold... Termete cingár, mint a cinegének...

A katonák kezdtek fölállni. (Csak egy nyakas, sötét homloku, kunságbeli maradt fekve). Közelebb huzódtak Forgáchhoz. Gömbölyödött arcuk a boldog, dévaj nevetéstől.

— Talán a magatartása vagy lityegőlotyogó plundrája jobb a mienknél? Talán a fegyvere? Koszperdje? Az csak békanyárs... Még szalonnát sem piritanánk rajta... Vagy a hosszú puskájától félték?...

Valaki hátulról félénken megszólalt:

— Az jobb talán a mienknél...

Forgách kereste a közbeszólót, de nem lelte meg.

— Jobb-e?... Vakapád!... Ha kilövi, nagy a dörgése, de talál-e vele? Ördögöt talál. Megtöltené újra, de sok időbe kerül. Addig százszor levágjuk... Mert a mi kardunk, kópjánk mindig kisül és magának utat csinál...

A sötétképü kunsági felkönyökölt. A többiek kihúzták a jó magyar kardjukat és a német tábornot megfenyegették vele.

— Vagy a lova jobb-e? Ha huszonnégy óráig nem eszik, dög, a mienk meg akkor vidámabb. Vagy könnyebben és hamarabb pattan nyeregbe, mint mi?... Az nyugtalanít? Az ám, a tüzes istennyilát! Mászva mász a lóra, mikor mi már lovon ülünk. Hát mivel oly hatalmas

ez a nemzet? Miért győzne le? Nincs semmi ok rá . . . Holnap, mint szél a port, úgy hajtjuk magunk előtt, ugy-e kurucok?

Nagy, lelkes rivalgás volt rá a válasz. A kunsági fiu is fölkel, lassan, tempósan.

— Kezvelmes tábornagy ur, énekölnék ám valamit a hadnak. Alássan kérném, megen-gedi?

— Meg-e?... Magam is szívesen meg-hallgatom . . .

Ujra leült, de most már nem a dobra, le a földre, a vitézei közé. A katonák tágas kariká-ban körülülték. Más szemmel néztek a vezé-rükre, mint eddig. Hozzáférközött nagyon a szí-vükhöz.

A kunsági fiu belekezdet:

Daru lábu, szarka orru
Nyomorult némentség,
Fut előttünk, retteg tőlünk,
Nyomorult nemzetség.

Görbehátu, mert lenyomta
Füstös muskotéra,
Elfárasztott, elbágyasztott
Dióverő pózna.

Alig nyilik föl a szája,
Berdó kiáltásra:
Korog-morog üres hasa,
Siet jólakásra.

Rendeleetlen öltözeti,
Csufos pántlikája,
Nem érne egy aba-dolmányt
Minden portékája.

Lapos guta megütötte
Bornyubőr iszákját,
Kebelében legelteti
Sok ezer marháját.

Kicsirázott eb-agyara
 Az magyar cipóra,
 De megvásik foga bele —
 Lészen még oly óra.

. . . Nosza most is üzzük, vágjuk,
 Mint ellenségünket,
 Mutassuk meg nemzetünknek
 Jó vitézségünket.

Fut a tokos, tüzes madzag
 Kihullt a kezéből,
 Őszi keserü gombája
 Kidől a fejéből.

Utána kuruc! utána!
 Tied a puskája,
 Enyim pedig a kancája —
 Tied a lódingja.

A labancság ta! arodjék
 Nemes országunkból,
 Hogy végtére szallag-szijjat
 Ne vágjunk hátából.

A nóta hatása nagy volt. Minden versszakot utána énekeltek a katonák a paraszt dal-költőnek.

Maga Forgách is velük dalolgatott. A németet kicsinylő, gunyoló, gyalázó szöveg a szívből volt véve. A hetyke, legénykedő, kicsit elbizakodott, áldott jó szívük kellős közepéből.

A katonái Forgáchot diadalmenetben kísérték a sátrába. A tiszték, a kik akkor már tele voltak ellene gyanuval, csodálkozva nézték a menetet; de távol tartották magukat tőle.

— Holnap mindenki a helyén legyen!
 Minden ember megtegye a kötelességét.

Ezzel vált el Forgách a hiveitől.

A tábor minden sarkában hangzott az új nóta:

Nosza most is üssük-vágjuk,
Mint ellenségünket,
Mutassuk meg nemzetünknek
Jó vitézségünket.

— Forgách vesztét érzi — mondta Andrassy István, mikor meghallotta a történeteket. — Nem hiába vannak tirteüsi mondások az aranykarperecébe vésve! Ő ma Tirteüsz akart lenni.

A míg Forgách a másnapi ütközetre teljesen fölpezsdítette a legénység vérét, tisztjeinek nagy része kedvetlenül, gyanakodva, sőt egyenesen árulástól félve nézett a holnapi nap elé. Sőt Andrassy Istvánban brutuszi hajlamok ütötték volna föl a fejüket, ha jobban nem szereti a bort a kelleténél.

Igy azonban elázott. A tisztársai fektették le. A míg hajnalban fölülésre fujtak, addig meg se moccant.

*

A koroncói ütközet elveszett. Nem hiába július 13-án vívta meg Forgách. Szerencsétlen nap!

A vezér jelentésében tisztjei tapasztalatlanságának tulajdonítja vereségét. Ő a szárnyakkal be akarta keríteni Heistert. Erre adott parancsolatot.

Nem az ő hibája, ha Andrassy István és mások hosszúra és vékonvra kinyújtották a szárnyakat. Heister észrevette a hibát és egész nehéz lovasságával egy ponton támadott. Áttörte a kurucok hadvonalát. Mire a lovasság egy része kerekelt oldott.

A talpasok, a kiket előtte való nap Forgách úgy neki tüzelt, a lovasság megszaladása után is vitézül helytállottak. Elhulltak Weiler ezredes ágyúütegének pusztító tüzétől, de futni nem látta őket a „daru-lábu“, szarka-orru“ németiség.

Forgách nagy gonddal képzett gyalogságának a színe-java a csatatéren maradt. Ám a kuruc-becsület meg volt mentve. Első izben állotta meg helyét a gyalogság. Elestek soronkint, századonkint, de állottak, mint a kőfal, rohamok, szuronytámadás, ágyútüz, nem tudták kimozdítani helyükből őket.

Ezért mondta Forgách Károlyinak Sárvárott, a hol találkoztak, az önérzet hangján:
— Legalább reguláris bataglia volt...

X.

Á r u l ó.

A koroncói csata valóban „reguláris bataglia“ volt. A hadak tudniillik vereséget szenvedvén, nem futottak szét, mint a csirkék. Összeverődtek szép számmal Sárvárnál. Forgách oktató kinlódásainak ez volt az eredménye.

Heister sokáig tétlenül állott Gyarmatnál. Jeléül, hogy a kemény koroncói harc őt is ki-merítette.

Egy este a táborban ödöngve észrevette, hogy vén kártyavető cigányasszonyt nyeggetnek a katonái.

— Jövendőmondó vagy? — kérdezte a vénasszonytól, elébe állva.

Ha a külsején nem is látszott volna meg, a katonák arca és magatartása elárulta, hogy fő-

tiszt, a ki közéjük vetődött. A cigányasszony fontolgatta, mit feleljen a kérdésére?

— A jövődöt nem nehéz kitalálni... Mi a devla volna egyéb? Halál, meg koporsó. Mindenki meghal, mindenkit eltemetnek. Ez az egy bizonyosság van az emberek jövőjében.

— Mindenki meghal egyszer, banyácskám; de nem mindenkit temetnek el. Mert teszem azt, ha te kém volnál, fölsegítenénk egy körtefa ágára, hogy magasabbról bámuld a világot; de nem temetne el senki. Az ágon szikkadnál, mint az aszalt szilva.

A cigányasszony nevetni próbált; de nem igen sikerült. Reszketett minden tagja, úgy megijedt.

Csontos uram oltalmába vette.

— Nem kém, nem is boszorkány. Falumbeli cigányasszony. Tud a tényérből is olvasni, meg kártyavetéshez is ért.

— A tenyeremet nem adom oda. Szurtos kezed van. Ha kártyát akarsz vetni: üsse kő.

A cigányasszony lekuporodott a földre, fekete, összeaszott, piszkos tenyerét nézegette.

— Olyan volt az én kezem, mint a reggeli harmat. Még meg is csókolták volna, ha hagyom, fiatal katonaurak. Most persze szurtos, izzadt... Nem bizsergeti már meg senki vérét a simogatósa...

Kirakta és figyelmesen nézte a kártyákat.

— Ajándék áll a házhoz...

Forgách elfüttyentette magát.

— Ha nem kap a kuruc ajándékot, elveszi. Ezt nem boszorkányság kitalálni...

A cigányasszony megint letett három kártyát.

— Két nőszemély kerülgeti... Az egyik leány, a szentem...

— Kerülgetnek engem többen is. Minden ujjamra jut kettő... Egy leány, egy asszony. Ezzel sem remekeltél...

— Teremtőm! A főtiszt urnak bánata van... Lesz még nagyobb is... A halál elmegy a küszöbénél; de csak hogy éppen elmegy... Hanem ez a zöld alsó rosszat jelent... Ez a tömlőtartó... Azért olyan penészszerű a képe... Ki se merem mondani olyan nagyurnak: rab-ságba jut négy álló esztendeig...

Forgách összerezent. Elővette az ezüstkupakos pipáját (vadászat volt ráfaragva, meg a cimere), lassan megtölte. Majd meg a pipa-szárral vesződött; nem szelelt jól, úgy találta. Csontos uram keresett egy fűszalat, azzal kitisztogatta. Mindez időbe került. Végre rágyujtott. Füstkarikákat eregetett az összecsucsorított száján. Nézte, hogy száll föl és hogy oszlik el a füst. Nagysokára szólalt meg.

— Kinek a foglya leszek szipirtyócskám, az a kérdés? A németé-e vagy az országé?

— Az országé... esókolom a kezit, lábát; persze, hogy az országé, de azért a németé is.

— Vagy az egyiket mond vagy a másikat, akkor van értelme. A kettő együttvéve: bolondság.

A cigányasszony összecsapta a kártyáját.

— Egyszerű dolog pedig... Az ország foglya lesz a méltóságos főtiszt ur; az ország meg a németé...

Mielőtt Forgách mondhatott volna rá valamit, Csontos vasmarka megfogta a cigányasszony ingvállát s olyant perditett rajta, hogy a levegőben kezével, lábával kalimpálva, két ölet

esett s mint a béka, elterült. Hanem még ez sem volt elég. Utána ment, letépte a kendőjét, a de-resedő kócos haját a kezefejére kerítette, úgy vonszolta maga után. Pofozta, rugdalta, dögönyözte, alig bírták kiszabadítani a markából.

A banya föltápáskodott. Nem tudott szólni, csak hápogott, mint az üzött vadkacsa, rémültében. Csontos még akkor is a fogait vicsorította rá és az öklével fenyegette.

— Megbolondult kend? — förmedt rá Forgách. — Ha ki nem veszik a kezéből, kárt tesz benne. Strázsamester egy vénasszonyban... Szégyelhetné magát...

Csontos — először életében — visszafelelt. A feje, nyaka céklavörös volt. Ki kellett gombolni a dolmányát. Dühében a guta kerülgette.

— Szégyenli a szégyenlős fene... Azt sajnálom, hogy meg nem öltem... Még azt mondja az átkozott: németé lesz újra az ország.

A hangja rekedt volt; könnyei megeredtek. A kemény, vén katona sirt. Forgách szive elfacsarodott. Oly különös érzés volt, erős férfit sirni látni.

*

Forgách Jánosházára rendelte a dunántuli megyék biztosait. A fölkelés katonai szervezését akarta velük meghányi-vetni.

Nem volt senki a fejedelem környezetében, a ki be nem látta volna, hogy a katonai szervezésben Forgách elsőrangú tekintély. Nem is volt e téren a főemberek közül hozzáfogható.

Ám a jánosházi gyűlés többsége nem osztotta e nézetet, mert oly hangon bírálta terveit,

a melyek a büszke, érzékeny nagyurnak a fejébe hajtották a vért.

Néhány hónap előtt harangzugással fogadták. Minden szavára esküdtek. Minden lépését lesték. A szabaditót látták benne.

Most hidegen és bizalmatlanul viselkedtek. A fülüket nem zárhatták el előtte, mert a hatalom az ő kezében volt, a szivüket azonban elre tesztelték.

Eleinte félvállról vette a megyék huzódását. Még tréfás célzást is tett rá:

— A menyasszony hopp-haj! A feleség jaj-baj! Ugy-e, tekintetes uramék?

A mire meg is kapta a választ:

— Elveszi az ember a hajadont; akkor jön rá, hogy aligha holtig való hűségre készül.

Forgách elnyelte a gorombaságot. A célt tekintette és Bercsényi régebbi intésére gondolt: szőrmentében a nemes vármegyékkel!

Megtette még egyszer, világosan és határozottan az előterjesztését, hangoztatva, hogy a fejedelem, meg Bercsényi nem találtak kivetni valót benne.

Erre egy feketementés, rezesorru, kancsal-nézésű nemes ur, a ki szinehagyott, vásott öltözetében olyan volt a többi közt, mint a kopott gyöngy, kifakadt.

— A fejedelem jóváhagyhatta, Bercsényi uram megdicsérhette a tábornagy ur terveit; (hüvelykujja körmével a felső fogát megpattantotta), ennyit sem ér az. A legüresebb fakoporsó többet ér a legdrágább érckoporsónál, a melyben halott van. Már pedig a kegyelmességed cifra koporsójában nagy halott fekszik: a vármegyék jogai... Szabadságért harcolunk, nem rab-ságért. (Zajos tetszés.) Birálatot mondunk ke-

gyelmességed tervei fölött, még pedig olyant, a minő nekünk tetszik... Megvitatjuk minden porcikáját. Ha annyi szurós tüskéje van, mint a sündisznónak, akkor is hozzányulunk...

Forgách elnyelte a mérget. Leült a karos-zékbe, lábait egymáson keresztülrakta, a süvegét levágta a zöld asztalra, földöntve vele egy — szerencsére beszáradt — tintatartót, összefonta a karjait, mintha el volna szánva, hogy másnapig is kiüli a fenyegető szóáradatot.

— Tessék.

Délig türelmesen elhallgatta, hogy szólják, szapulják a dolgozatát. Néhány eszes és gyakorlati érzékről tanuskodó megjegyzés mellett, tömördek sületlen kötekedést elengedett a füle mellett. A humoros ötletek még meg is nevetették. A legnagyobb ostobaságra egy vonása sem rándult meg. A személyének szóló csipkelődésekre vállat vont.

Ez a magatartás zavarba ejtette az ellenségeit. A kiben közülök volt emberismeret, annak nem tetszett ez a nagy mozdulatlanság. Egész délelőtt úgy ült ott, mintha márványból volna és indus pagoda előtt ülne.

— Eh, ha csak kellemetlenkedni akartok — gondolva magában — állok elébe a kedves szándékoknak. Katona volnék vagy mi a szösz. Nem egyszer táboroztam mocsár szélén. A szunyograjók majd kiszívták a véreket, mégis itt vagyok.

Elképzelte, hogy mocsár szélén sétál és szunyogok döngenek a füle körül. El is álmosodott.

Ebéd után, kellőleg megerősítvén szívüket finom somlyaival, táblabíró uraimék folytatták az ostromot. Most már gorombább lövegekkel.

Forgách hallgatta a beszédüket, de már nem oly jegegyes nyugalommal, mint délelőtt. Ő is ebédelt és a zöldszinü somlyai harmatból ő is felhörpintett.

Most már nem volt pagoda előtt ülő kőbálvány. Nagyon eleven volt. Egypárszor a szónokra ránézett, mintha vitőrrel homlokon szurta volna. A kezével is közbe legyintett. Lári-fári. Sőt egy demosthenesi mondat közepén nagyot ásitott. Azután, hogy meg ne unja magát, az aransarkantyujával nótákat vert ki az asztal alatt.

Egyszer csak — uzsonna táján — mikor se a szóáradatnak, se a gorombaságnak nem akart végeszakadni, a kardja markolatával megkopogtatta az asztalt. Mind odanéztek. A félénkebbje ijedt képpel.

— Kibeszélték már magukat a tekintetes urak?

A „kopott gyöngy“ egyet rántott a nyakláncán.

— Addig beszélünk, míg jól esik.

Forgách szelid arccal hozzá fordult.

— Meddig esik még jól? Mert nekem is volna egypár szavam, tekintetes ur.

A haragosai kaptak rajta. Csak hadd beszéljen. Heves, gögös, eljár a szája; bolondokat fog mondani, felséges mulatság lesz.

A tábornagy, csak úgy ülve, belekezdett a mondókájába.

— A tekintetes urak egy részének ék-szólo száját szivesen lefoglalnám . . . A táboromban kevés a kézi malom . . . Ott legalább nem haszontalanul kelepelnének . . .

— Kelepel a gólya, nem mi . . . — süvitett

bele a fekete mentés, kancsalszemü megyei biztos.

Forgách nagy komolyan ránézett.

— A gólya hasznos állat. Ha most közénk toppanna, bizonyára tekintetes uraságodat halászná ki oly sokunk közül, kedvenc csemegéje lévén a kecskebéka . . .

Erre a gorombaságra elhallgattak. A saját fegyverükre ismertek benne. Némelyek a pad alá huzzák a fejüket, úgy nevettek.

Forgách megfordította ujján a smaragdgyűrűt, egy ideig annak tüzeben és színében gyönyörködött, mintha fontosabb dolga nem volna. Azután folytatta:

— Egyszer már a mienk volt ez a föld; egy kézfordulattal elvesztettük. Miért? Mert nem volt szervezve a katonai ereje. Pápát, Veszprémet, Fehérvárt nem dulták volna föl, ha van, a ki védje, polgárőrsége. Ily katonai szervezkedés nélkül — Károlyi uram példája mutatja — német kézbe esik újra a Dunántul és ki van téve a rácok boszujának, mihelyt a kuruc hadakat innen máshová parancsolják.

Egyéb sem voltam tizenkilenc éves korom óta, csak katona. Értek egy kicsit a mesterségemhez. S a tekintetes urak most mégis fölülbirálnak. A szajkó — célzás nélkül legyen mondva, a szajkó — tanítja verekedni a héjját.

A tekintetes urak tele vannak bizalmatlansággal a személyem iránt. A tekintetes urak dolga. Engem a fejedelem küldött. Az ő bizalmánál fogva vagyok itt. Az urak bizalmánál egy tál friss vizet többre tartok, mert ha abban megmosom az arcom, tisztább lesz, míg az önök bizalmában ha megmosakodhatnám? . . . Tudja a Jézus, a képem minő lenne . . .

Tudom én, mi a baj: fülel a tallér a kaszszában. Nem szeretik a tekintetes urak a szabadságot, ha pénzbe kerül. A vadkörtefa is könnyebb rázással adja gyümölcsét, mint a vármegegyék a pénzsegélyt. Nem én mondom, Bercsényi Miklós mondja...

Egy kolostorban nem fér meg két gvardián. A mig a háboru tart, vagy én rendelkezem itt, vagy veszem a süvegem és odébb állok; de annak a vizbeesett falevélnék a sorsára, a melyet a tekintetes urak zavaros beszédeinek a hullámai sodornak tova: igazán nem vágyódom...

Fölcsapta helykén a süvegét és kifelé indult. A gyülekezet eleinte megnémult. Így még nem pipálta le őket szemtől-szembe senki. Még a fejedelem sem. Még Bercsényi sem, pedig az indulatos... Másrészt a higgadtabbak érezték, hogy ők is tulfeszítették a hurt, s hogy ebből még nagy baj is lehet.

Forgách elérte az ajtót, a mikor a fekete mentés „kecskebéka“, a ki lelke volt az egész összeesküvésnek, képéből kikelve ordította utána:

— Az urnak nem hiszünk. Nincs benne bizalmunk. Küldjenek hozzánk akárki mást, megférünk vele. A gróf urral soha... Mert... mert... ha tudni akarja: az ur áruló! Koroncónál odavesztette a serege javát, hogy kedveskedjék vele — a kinek titokban most is hive — a császárjának. Dixi...

Forgách megfordult. Az arca halotthalvány lett a kegyetlen sértésre. Torka összeszorult; szólni sem tudott viharos haragjában.

Ezen fölbátorodva, mások is ismételték a tömegeből: áruló, áruló!...

Két század hajdu állott fegyverben a me-

gyeház előtt; legmegbízhatóbb és legválogatottabb csapatai. Tisztjei személyéhez a leghüségesebbek. Föltartott kezével intett nekik. Megmarkolták a puskájukat és egy pillanat alatt előzönlöttek a lépcsőházat.

A hetek óta hajszolt, agyongyötört Forgách parancsot akart adni, hogy törjenek be a gyűlésterembe és kaszaboljanak le mindenkit, mikor egy szilárd, nyugodt kéz megfogta a kezét, ismerős hang a fülébe sugta:

— Éppen jókor jöttem. Ha nem sietek, azóta megvan a vásár... Simon, térj eszedre!... Mit akarsz?... Ez a polgárháboru!

Károlyi Sándor volt. Abban a pillanatban ugrott le lováról, a mikor a dult arcu Forgách a hajduit magához intette.

— Nincs semmi tekintélyem, lelkem Sándorom! — tört ki a panasz a Forgách megkinzott szívéből... S ha tudnám miért? Ez a jutalom, hogy hiven, halálos hűséggel szolgálom a hazát. Hetek óta érzem magam körül a rágalom mocsarának mérges kigőzölgését... Nincs hova lennem tőle. Fojtogat...

Károlyi máskor vig, derült arca busongó volt. Megsoványodott, a haja itt-ott megszőrkült.

— Nézz rám, Simon. Esztendő sincs, a mi megvénytett. Megöszül az ember a szabadság szolgálatában...

— Azt kiabálták rám, gróf Forgách Simonra: áruló! S olyanok kiabálták, a kiknek a harcban nincs mit veszíteni...

Károlyi még mindig fogta a barátja kezét.

— Kire nem mondták?... A magyar nemzet vérében van, hogy nehéz időkben, mint Szaturnusz, a saját fiával táplálkozik... Jöhet

idő, mikor a fejedelem nemes alakját sem kimélik meg. Az ő tündöklő nevére is árnyak esnek. Megérhetjük még, hogy törvényben nyilvánítják őt a haza ellenségének. A mi a megyei biztosokat illeti, nem rossz emberek azok; titkos kezek ellened fölbujtathatták. Azért ágáltak. Meg azután nem tudsz velük bánni. Büszkeházi vagy és hamar kijössz a sodrodból. Odaadják azok a gyapjukat, csak ne lássák kezedben az ollót... Attól megvadulnak... Te nagyon villogtatod a szemük előtt. Meglásd, egy fél óra alatt végzek velük. Még pedig a te kívánságod szerint.

Nem volt nehéz a dolgot nyélbeütni. A mely pillanatban Forgách intésére a hajduság megmozdult, a rossz májuak és rossz lelkiismeretűek, legelől a fekete mentés, kiugráltak az ablakon és — mint a kik dolgukat jól végezték — szépen hazasomfordáltak.

A kik ott maradtak, a gyülekezet jóra való, komoly része, azokkal Károlyi ügyes keze elsimította a kiélesedett ellentéteket. Forgáchot is hívták volna vissza a tanácskozáshoz, küldöttség is ment érte, hogy megengesztelje, de nem állott kötélnek.

— Mi már végeztünk egymással, tekintetes urak. Akkor lássam a Dunántúlt, mikor a hátam közepét...

Este a vacsoránál Forgách szemérehányta Károlyinak, hogy megelőzte a stájer hadak leverésében.

— Nem restelled — kérdezte évődve — előlni a pajtásod pacsirtáját?

Károlyi fáradtan, mélabusan gunnyasztott az asztalfőn.

— Az ördög győz mindent szégyenleni...

XI.

A halott vallatása.

Forgách megírta a fejedelemnek, az ő állása a Dunántul tarthatatlan. Kérte, küldené őt másfelé. Addig is, a míg a fejedelem parancsa megérkeznék, hol itt, hol ott bukkant föl a hadaival; de csak „csavargott“, sehol ütközetbe nem bocsátkozott. A sereget lehetőleg épen akarta átadni az utódjának.

Simontornya környékén járt, mikor egy este — nagy térkép-studiomokban volt elmerülve — beállit hozzá Csontos uram.

— Egy barát forma ember sompolyog pár napja a tábor körül. A parasztoktól a kegyelmes gróf ur után tudakozódott. Az őrséghez utasították. Attól megszeppent. Ma délután a falusi kovács, a kinek a csürében aludt, álmában megköztözte. Behozta az istenadtát.

Forgách föl sem nézett a térképről. Erdélyország katonai mappája volt, azt tanulmányozta.

— Ki kell hallgatni.

— Megtörtént.

— Mit vallott?

Csontosból ma egyenkint, harapófogóval lehetett csak kihuzgálni a szót.

— Édes keveset.

Forgách mutatóujja ide-oda vándorolt. Az erdélyi várakat nézte, Szebent, Medgyest, Dévát, Besztercét. A jól ápolt körmével aláhuzta őket. A barátról Csontos uram oly keveset mondott, hogy nem tartotta érdemesnek tovább tölteni az időt vele.

Hátradőlt szétnyitható, kecskelábu táborig székében és öreg, hü strázsamesterére pillantott.

— Nem sokáig leszünk együtt, Csontos. Itt hagyom a Dunántult. A fejedelemhez utazom, onnét Erdélybe. Azt hallom, Tündérország...

Csontos állott, mint a cövek.

— Ha Tündérország, ha nem, nem megy oda a tábornagy ur én nélkül...

Forgách arca földerült.

— Nem hagysz el, öreg katonám? Ez jól esik. Oly sok minden elhagyott ugyis az utóbbi időben. Haj! Szép föld a Dunántul! Gyönyörűek a városai! ügyes a népe; de nem hiába, itt van a Bakony. A becsületemet elvették az utonállók...

Forgách újra elmerült a tanulmányaiban. Gombostü fejére tűzött apró zászlócskával jelölte meg a pontokat, a melyek magyar kézben vannak. Bizony kevés volt. Csontosról meg is feledkezett. Tenyerébe fektette fejét, mint a sakkjátékos, a ki erős játékosal áll szemben, s a ki mástól — egy gyöngye játékosal — veszi át az elrontott pártit. A strázsamester birkatürelmű férfiú volt, egy idő mulva még is megsokalta. Megköszörülte a torkát.

— Azt vallotta a barát: Bécsből jött; hogy nem kém; igazándi szerzetes. Hadnagy uram nem hitte el neki. Az utszélen van egy odvas füzfa. Aszondja a hadnagy uram: megtiszteljük vele.

— Bizonyíték nélkül?

Forgách félfüllel hallgatott a strázsamester beszédére.

— Kitudódott, egy árva szót sem ért magyarul; mit keresett hát a magyar tábor körül? Németül vakkantott. Nappal világosabb, hogy

rosszban sántikált . . . Kinjában egy szelet papírra ezt az ákumbákumot írta a gróf urnak.

Odanyujtott egy összerücskölt, piszkos papirdarabot.

Forgách abbahagyta a térképen való buvárkodást. A papirszelet kedvéért még föl is kelt. A gyertyához tartotta.

— Az ám, néhány latin szó van rajta.

„Szerzetes vagyok. Fontos közlendőm van.“

— Megtudjuk mindjárt, mi igaz benne. Hozzátok ide azt az embert.

A strázsamester arcán szivből jövő, őszinte csodálkozás látszott.

— Melyik embert?

— Melyiket! Csak nem a római pápát? A kémét.

Csontos uram egy pantomimikával a nyakához kapott.

— Hol van az már! A lelke azóta az angyalok karában muzsikál, ha csakugyan ártatlan a galambom.

Forgách maga sem tudta, miért, dühbe gurult. Hiszen mindennapos volt a kémek fölakasztása. Akár egyik, akár másik hadakozó fél könnyen „megtisztelte“ velük az utszéi fákat, a hogy a strázsamester az akasztást virágnyelven körülírta.

— Vágjátok le. Próbáljátok életre kelteni. Fuss, a hogy a rozoga csontjaid birják. Magam is ott leszek mindjárt. Ha nekem irt, miért nem vártatok a fölmagasztalásával? Hátha megkegyelmeztem volna ő kelmének?

Csontos féllábbal már a sátor kijáratánál volt, onnét oszlatta el a vezére kétségeit.

— Hadnagy uram luteránus. Azért sietett,

nehogy a tábornagy ur, jó katolikus lévén, megkegyelmezzon a barát életének.

A kém vastag, öreg füzfagallyon lógott; oly alacsonyan, hogy lába csaknem a földet érte.

Szekeres — így hívták a hadnagyot — a füzfa törzséhez támaszkodott, úgy nézett föl összefont karokkal a szerzetesré. A homályban nem vehette ki az arcát, csak a hosszú, vékony alakját s a gyüölött fekete csuhát rajta.

Pillanatig sem hitte, hogy igazán pap az, a kit kihallgatás nélkül, a kémkedésnek pusztá gyanujára felkötöttet. Az volt a veszte a boldogtalannak, hogy reverendában járt. A papi ruhát gyüölte rajta.

Neki ugyan ez a tisztos ruha soha sem vétett, de Szekeres evangélikus papi család sarja. Nagyapját Lipót császár emberei megkorbácsolták és gályára küldték; ott veszett el, egy rablógyilkossal összeláncolva... Valahol Génua tájékán a tengerben nyugszik... A mi kis vagyona a családnak maradt, azt is lefoglalták.

Ez az oka, hogy a máskülönben emberséges kuruc tiszt még beszélgetést is folytat a vén füzfával.

— Gondoltad-e vénségedre, hogy ily drágalátos, finom gyümölcsöt függesztek a galyacs-kádra? Szoknya van-e csakugyan rajta? Vagy csak a szemem káprázott?

Megtapogatta a halott durva szőrscuháját. A legpuhább női selyemruha érintése sem szerzett volna ily hátborzongató gyönyörüséget neki.

— Csuha! Hátha még igazi barát kuksolna benne! Ej, sokkal finomabb rókák ők, hogysen a maguk bőrében járnának. Kém volt ő kelme. Veszedelmes kém... Az az egy dolog üt szeget a fejembe, hogy szépen halt meg... Nem

ugy, mint a katona a csatatéren, de sokkal nyugodtabban . . . A kötél a nyakában volt, de az ajka mosolygott. Hangosan imádkozott latinul . . . Értettem is egyet-mást belőle. A homloka fénylett, mint a szenteké . . . Glória volt a feje körül . . . Most láttam először, mióta élek, örömmel halni meg embert. Örömmel, oly fiatalon . . . Ugyan jól cselekedtem-e? Lehet-e hitvány kém, a kinek ily könnyű a halál? . . .

Nem volt ideje a fölvetett kérdésen tépelődni. A strázsamester lihegve, ijedten futott a fához, kezében a nyitott kése. Egy metszésre keresztül vágta a hurkot, a holttest lesiklott a fübe. Utána kapott, de nem tudta megfogni. Feje, háta, könyöke és a két sarka a földhöz koppant.

Szekeres meg akarta ragadni a kezét; elkésett.

— Elment az esze? Mit mivel kend?

— Mit? . . . Élesszük föl hadnagy uram ezt az emberkét, ha jót akar. Jön ám mindjárt Forgách uram. Mink kerülünk helyette az ágra, ha életre nem dörzsöljük.

Ezt ugyan csak fenyegetésképp mondta, Szekeres el sem hitte, mégis neki láttak mind a ketten, hogy a vezér parancsát teljesítsék.

A hadnagy megijedt. Hátha valóban szerzetes? Akkor nemcsak Forgách, de Bercsényi, sőt a fejedelem is keresztülmennek a lelkén, mert mind a hárman nagy katolikusok.

Föltépték a durva szőrcsuhát, mellén fölszakították a vastag szurós inget, a gyomor tájékán, a szivgödörnél elkezdtek dörzsölni, dögönyözni, a hogy csak birták. Egészen beleizzadtak ebbe a műveletbe. Csontos uram hosszú szalmaszálat keresett, bedugta a halott torkába, le egészen a lélegző csövéig; tele pofával ugyan-

csak fujta volna bele a szuszt. Hátha megindul a szívnek, utána a tüdőnek a működése?

Ha máskor látja így Szekeres a vén strázsa-mestert, fölfujt pofával, kidüledt szemmel, levegő után kapkodva, a hogy Boreaszt, a szelek istenét ábrázolják, vagy szökőkutak szoborcsoportjának mellékalakját mintázzák: hahotába tör ki, így azonban nem volt kedve kacagni. Maga is rázta, rángatta, költöztette a vén fűzfa „drágalátos gyümölcsét“ s ha fölérez, szívesen odaadott volna két évet a maga életéből.

Megérkezett Forgách is a felcserrel és négy katonával. A katonák kezében fáklya égett. Az orvos elvette az egviktől és a halottra világitott. A halott fiatal, huszonhat éves férfi volt. Sovány, keskeny, szeplőső arcu. Homloka értelmes; vékony szőke szemöldje összeér. Szeme le van zárva. Nem oly könnyedén, mint az alvóé, úgy sem, mint a ki rendes, természetes halállal hal meg. Mintha kiálló kemény kövekre sötétkék posztó volna terítve, olyanok a lecsukott szempillái. Az arc színe szederjes; itt-ott már foltos. A nyelve kilóg. Két keze szépen össze van kulesolva, imádkozott, mikor a hurkot a nyakára tették.

Az orvos a fáklyát a földbe szurta; megvilágosodott a halott környéke. Puha fűvön feküdt, körülötte sárga kökőrcsin és lila szarkaláb nviolt s néhány szál vadszegfű.

Minden élesztési kísérlet hasztalan volt. Eret is vágtak rajta, az sem segített. Meg sem eredt a vére. A kis, befagyott patakmedrekben megállott az élet körforgása.

Forgách, mint a legtöbb szép ember, hiu volt. Ezüsthátu kerek tükör került elő a dolmánya zsebéből. Odatartotta a halott ajkához. Várt

öt hosszú, kinos percet. Hátha meghomályosodik. A tükör hideg és fényes maradt. Az ajaknak, a melyhez odaértették, elfogyott a lehellete.

— Meghalt . . . — szólt a felcser, becsapva a műszeres táskáját.

Forgách komoly tekintetű a vétkes hadnagyot kereste.

— Oldja le a kardját . . . Megölt egy embert kihallgatás nélkül . . . s minden jel arra vall: papot. E tetteért haditörvényszék elé állítottam . . . Két katona vezesse el.

A hadnagy sóhajtott. A fiatal, kiszenvedt arcot nézte. Mikor már megfogták két oldalról a karját és vitték, még utoljára akkor is visszanézett rá.

Forgách megköszönte az orvosnak a szolgálátát. A katonákat mind elküldte Csontoson kívül. A fáklyákat is elvitték. Az az egy maradt ott, a melyet a felcser a földre tüzött.

Mikor magukra maradtak, Forgách a strázsamester vállára tette a kezét.

— Félsz hozzányulni?

A vén katona megsodorta a bajuszát.

— Mintha egy zsák babot vetnék a válámra, olyan mindegy. Amaz a földből jön, emez a földre megy.

Mikor azt mondta „ez“, fejével a halottra mutatott.

— No, ha nem félsz, kivallatjuk, megtudjuk, mi járatban volt, a mig élt.

A strázsamester rábólintotta, hogy jól van. Csak engedelmet kért, hogy a pipára gyujthasson.

— Sok a bogár, elfüstölném.

Akkor már légy, szunyog, apró zománcos hátú bogarak lepték el a halott arcát és kezeit. A

természet sirásói megkezdték munkájukat. Másnap, harmadnap, maga a nagy természet folytatja. A napfény és a levegő, a mely élteni az az élő és a mely erős vegyi szer módjára szedi szét elemeire a holtakat.

Forgách háta végigborzongott. A zsebkenőjét ráejtette a szerzetes arcára.

— Forgasd ki a zsebet.

Csontos kiforgatta. Olvasó esett ki belőle, azt a tábornagy ráakasztotta a halott kezére. Néhány darab ezüstpénz, azt a strázsamester becsusztatta a dolmányába.

— Nézd meg a kalapját.

Széleskarimájú, fekete, szerzetes-kalapja volt. Két oldalt selyemzsinórral föl-kunkoritva. Igazi meleg, bolyhos hódkalap, szürke béléssel.

A strázsamester kinyitotta a kését, a bélést köröskörül fölhasította.

— Semmi . . .

— Nem varrta-e bele a csuhájába?

A strázsamester türelmesen és műértelemmel tapogatta végig a csuha minden ráncát, varrását, hajtását. Fekete keskeny bőrove volt, azt lecsatolta, végig föl-metszette a bicskája vékony pengéjével.

— Üres . . . Mily karcsu legényke volt. Az övét leány is elhordhatná.

Forgách figyelmesen vizsgálta, hol található utbaigazítást.

— Nincs-e álhaja? Az alatt sok minden elfér.

A strázsamester a fényes fekete hajába markolt, vigyázva megcibálta.

— Maga haja.

De azért gondosan végigtapogatta. Galamb-

szárnya alatt is elfér egy kis üzenet, nem hogy ily hosszú hajcsigákban. Nem talált semmit.

Forgách kezdte a türelmét elveszíteni. Az ujjával végigtapogatta a kerek, nagy tonzuráját.

— Nincs-e két feneke mint a dobnak?

A strázsamester a pipája csutoráját gondolkodva szopogatta. Nagy füstfelhőt eresztett és a begörbitett hüvelykujjával a homlokát megkocogtatta.

— A hetvenhétezer rézangyalát! A sarujában kell lenni.

Vigan, mint a ki jó nyomra talált, oldta le a nehéz facipőket. A szíjját, a talpát, a fáját a legalaposabban átvizsgálta. Kopogtatta, valahol nem üres-e. Semmit sem lelt, megnyult az ábrázata. A pipáját kiverte, a kimult tüzes hamut eltaposta, magát a készséget a csizmája szárába dugta.

— Máskor oly jó tanácsot tud adni a pipám! Most tökkel ütött. Nincs egy becsületes gondolata.

Forgách elővette a cédulát, lefordította magyarra, a mi reá írva volt.

— Bolonddá tett volna? A halál küszöbén?

Lerántotta a kendőt a halott arcáról, hogy tanulmányozza a vonásait.

— Nyilt, becsületes arc. Mikor élt, akkor is mindig igazat mondott.

A strázsamester halkan, megelegetten dörmögött.

— Teremtucscse! Hosszu zarándok bot volt a kezében, mikor a katonák a fához huzgálták. Kereszt volt rajta, akkor hult ki a kezéből, mikor a cédulát írta. Itt lesz valahol a füben . . .

Fölvette a fáklyát és végig világított vele a közelben minden kis helyet. A bot alig hat lé-

pésnyire tőlük, ott feküdt. A strázsamester a hogy megemelte, érezte, hogy könnyű.

— Üres belül.

Valóban végig üres volt. A keresztje lejárt, mint a kulacs teteje. Vékonyra összegönyölgetett levélke hullt ki belőle. Forgách szétsimitotta a finom hártypapirost.

— Levél. Világíts fiam, hadd olvasom el.

Csontos a fáklyával a háta mögött állott és világított. Nem a levélre volt kíváncsi. Félszemével a szerzetest ügvelte. A zsebkendő megmozdult az arcán. Semmi. A szél volt. A fáklyát is megfujta, csak úgy sziporkázott.

Felül három latin betű volt a levélben: I. J. Cr. (laudétur Jézus Crisztusz) és kereszt. Alatta a jezsuita-rend pecsétje.

Az volt benne irva, hogy a bécsi rendház egyik fiatal pátere arra az életveszedelmes földatra vállalkozott, hogy egyháza magasabb érdekéből nagyfontosságú állami irat hiteles másolatát juttatja el Rákóczi dicsőséges vezéréhez, Forgách Simon grófhhoz.

A hajszálfinom betűkkel irt másolat a zarándok-bot keresztjében van elrejtve.

Gondoljon Forgách gróf akármit, hogy mily oka és mily célja lehet a jezsuitáknak, mikor ez iratot a kezéhez juttatják, a rend viseli lépése minden felelősségét, Isten és emberek előtt. Egy dologra kéri, mint katonát, mint gavaléért, mint az egyház hü fiát, égesse el e levelet, ha elolvasta. Ad maiorem Dei Gloriam...

Kétszer is végigfutotta a levelet, mintha minden szavát emlékezetébe akarná vésni. Előbb a bot fejét, a keresztet kérte el, a zsebébe rejtette. Azután a levelet a fáklyához odatartotta.

Belekapott a láng. Egyik sor irás a másik után hamvadt el.

Akkor Csontoshoz fordult.

— Az a boldogtalan Szekeres csakugyan szerzetest köttetett föl. Ártatlan embert. Nekem akart szolgálatot tenni a jámbor lélek, meg az országnak . . . Vitesd a holttestet valamelyik gazdátlan sátorba. Holnap eltemetjük teljes katonai pompával. Nem volt kém, hü szerzetes volt, a ki meghalt az egyházáért.

Letérdelt a földre, lehajtotta fejét, kezeit áhitattal összekulcsolta. A strázsamester követte a példát. Hangosan imádkozták a Miatyánkot. Így végezték: a megholt hivek lelkei Isten irgalmasságából békességben nyugodjanak. Az örök világosság fényeskedjék nekik! Ámen!

Ámen! Ámen . . . hallatszott mindenfelől. Száz meg száz kurucot csalt a fűzfához a Miatyánk, azok most mind Forgách körül térdeltek és imádkoztak mindannyian.

A halott szerzetes, mintha boldogan mosolyogna. A sivatagban ime üdítő forrásvizek fakadnak föl. Kemény, szilaj katonák szívében vallásos tiszta érzéseket keltett a halálával . . .

Forgách a sátorba ment. Lassu lépésekkel, mintha időt akarna adni a balsorsnak, hogy térjen ki utjából.

A sátorban sötét volt. Fogta az acélt és a kovát, kicsiholt. Gyönyörű hétágu ezüst gyertyatartó állott az íróasztalán. Mind a hét ágát meggyújtotta.

Elővette a zarándokbot keresztjét. Finom kis rézgombot pillantott meg a belső üregében. Nyomkodta, feszegette, nem ért célt vele, valami fortély a van. Nem volt türelme talányokon törni

a fejét. Somfanyelű csákányát elővette a szegletből, hogy szétzuzza. Karja félutban megállott. Megüsse a keresztet?

Vésővel próbálgatta, meg sem mozdult. Közelebb tartotta a gyertya lángjához, hogy lássa mitevő legyen. Egyszer csak a szeg meglódult. Köröskörül vékonyan oda volt ólmozva a bothoz; a lángnál megolvadt az ólom. A hogy a szeget kihuzta, a kereszt hosszában ketté vált és az üregből kihullott a nevezetes irás.

A legfinomabb hártýára volt írva, oly apró betűvel, hogy szabad szemmel nem lehetett elolvasni.

Hol a nagvitóüvege? Huszárezredes korában Flórencből hozta. Elfogott, szálkás-betűs német leveleket szokott megfejteni a segítségével.

A tábori széket az asztalhoz huzta, hogy kényelmesen ülve olvashasson. Annyit már látott, hogy csakugyan titkos államirat pontos másolata került a kezébe.

Kezében hát a spanyol terv. A kulcs, a mely Lipót császár cselekedeteinek legrejtettebb rekeszeit is fölnyitja. A mely megmagyarázza mindazt a véres üldözést, a miért a magyar nemzetnél hétszer kellett föltámadni az osztrák ház ellen, csakhogy életben maradhasson!

És még sem nyult a papiroshoz. Elzárta a fiókjába. A kulcsot magához vette. Medvebőrrel beterített törökös diván volt a sátorban, azon végigfeküdt, behunyta a szemét, úgy latolgatta az irat elolvasásának következményeit. Ha elolvassa, ha nem: történelmi felelősséget vesz a vállára.

A jezsuiták küldték el az irat másolatát.

Mint a bécsi politika rejtelseiben jártas ember, hamar kibetűzte, mi vezette az „eminentissiméket“, mikor lehetővé tették, hogy megismerje a spanyol tervet. Rájuk vall, az ő büszke, merész eljárásukra, hogy ezt be is valloták. Jól megjegyezte magának a kísérő levél szavait: „Gondoljon Forgách gróf akármit, hogy mi oka és célja lehet a jezsuitáknak, mikor ez iratot kezébe juttatják: a rend viseli lépése minden felelősségét...“ Azaz, nem törődik vele.

Igen, azok férfiak. Nagy, vakmerő céljaik vannak és semmitől sem riadnak vissza e nagy célok szolgálatában. A nemzetet is így kellene szolgálni a hazafiaknak. Nagy célok felé törve, semmi eszköztől, a mivel a célt megközelíthetik, vissza nem riadva.

Jezsuita az ő helyében nem tépelődne Hamlet módjára. Vékony, szikár, fekete alakja nem hajolnék meg — a hogy ő meghajlik — a belső tusakodás mázsányi terhe alatt. Ha méregbe volna itatva az irat minden betűje s ha tudná, hogy testét, lelkét halálosan megmérgezi vele, ha elolvassa, azt mondaná: jó lesz megtudni rendemnek, mi van benne. Gondolkozás és habozás nélkül nyomban elolvasná.

Határozott. Ő is megcselekszi, még ma. Előbb azonban a szabadba lépett.

Csontos nem hagyta volna urát magára egy félvilágért. Most is ott hevert a gyepen, a sátor előtt, jóízűen pöfékelve.

Forgách halkán füttyentett. Ez volt köztük a megállapított jel. A strázsamester fölállott, az égő dohányt lenyomta és így eloltotta.

A sátor bejáratától jobbra alacsony fapad volt. Forgách már rajta ült.

— Ülj mellém, öreg szógám. Beszélgethetnékem van. Nem tudok aludni.

De bizony kínálgathatta neki Forgách a padját, leült szemközt a földre, a sarkantyus csizmáját gondosan maga alá huzván.

— Fiatal a vér, azért nem higgadt le éjszakára... Mikor én akkorási voltam, mint a kegyelmes gróf uram, hajnalig mindig a lányokat hajkurásztam...

— Én is barangolok néha leány után, öregem, de csak gondolatban... Egy leány után... Csakhogy millió leány szépsége és jósága van benne, mint egy csillagban az egész égbolt fényessége. Hanem most egyéb jár a fejemben...

A strázsamester hagyta, hadd járjon. Nagyokat hallgattak egy ideig.

Csönd és nyugalom volt a táborban. Csak az örök kiáltozása hallatszott. Ezer meg ezer alvó katonának és lónak a lélekzetvétele; itt-ott horkolás, egy-egy nyerítés. Talán sóhajok is. Szerelmes vágytól vagy más földi gondoktól gyötört szivek sóhajtozásai, a melyek az éjszaka csöndjében szakadoznak föl. Nappal katona nem ér rá sem aggódni, sem ábrándozni.

A tüzeket mind eloltották. A hol a halott szerzetes feküdt, ott égett nagy kedvetlenül négy szurokfáklya.

Csontos fölnezett az égre. Vihar közeledett sebes szárnyakkal. Porfelleget hajtott maga előtt. Az alvó fák ágait össze-vissza cibálta. Behorpasztotta a sátrak falát. Egyet-kettőt, a melyik nem volt jól lecövekelve, föl is borított. A katonák szitkozódva bujtak ki alóla. Forgách sátrát is megrázta a vihar; csak úgy nyikorgott belé.

A halott fáklyái közül egyet ledöntött, ket-

tőt kioltott a szél, negyediket az őrtálló hajdu eltaposta. Félt, ily itéletidőben tüzet fog a sátor ponyvája.

A szélben alig értették egymás szavát. Forgách megszólalt.

— Ugy-e, sok rosszat beszélnek rólam a táborban? . . . Ne tagadd, no.

A strázsamester nem jött zavarba.

— Jót is, rosszat is, mint a többi emberről.

— A rossznak elhitted-e vagy a felét? Elhitted-e, hogy szándékosan vesztettem oda a gyönyörű gyalogságot Koroncónál? Hogy Rákóczit nem igaz lélekkel szolgálom?

Csontos kinyujtotta az egyik lábaszárát, a sarkantyuját erősen belevágta a földbe. Mintha valami láthatatlan ellenség vékonyát hasogatná föl.

— Sok festett kép van a vezéreink között. Sok bennük az emberi fogyatkozás. Nagy Bercsényi Miklós maga mondja róluk: Antal: rekedő; Károlyi: boszankodó; Bottyán: mérgelődő; Pekri: sopánkodó; Orosz Pál: morgolódó; Gyürki: jövendölő; Dániel: öntögető; Andrássy: töltögető; Csáky: csak kacagó; Petróczy: csak pihegő; ő maga sem jobb egy ebbel is a Deákné vásznánál . . . Így mondja. Közszájon forog.

Gonoszság is lakozik nem egyben. Lesz idő: lyukat ás magának akárhány és elbujik, mint az ürge, ha nagyobb bajt hiszen . . . Jószágra, ragadmányra is vásik a foga akárhá: -nak. Kutyaság is van elvéve bennük. Van, a ki már most is a császár aranyláncára gondol . . . Három sem tenné meg közülök, a mit nagy jó uram megcselekedett, hogy a mikor a markában

tartotta, eldobta magától könnyü szivvel, a mi után mások ugy esengenek, hitüket, hazájukat érte megtagadják — a császár gráciáját . . .

— A katonáim így gondolkoznak rólam?
— kérdezte Forgách örömteljes fölindulással.

Csontos köpésre csucsorította a száját.

— Csak a férgese nem . . .

A szélvész elhajtotta a felhőket, ő maga elült. Az égbolt egyik fele csillagos volt, másik felén az elvonult viharfelhők táboroztak. A mennydörgés messze járt, hangja el sem halatszott idáig; de egyik villámlás a másikat érte. A sátrak időnkint megvilágosodtak. A sötét borulás mélységében hol itt, hol ott cikázott föl vörös fény.

— A halott hozta ezt a csuf időt — törte meg Csontos a hallgatást.

— Nem csuf idő ez . . . Nincs szebb a vilámtól hirtelen megvilágított égboltnál; a mély-séges sötétségnél, a mely utána mindent elnyel. Egyik pillanatban mindent látni, a másik perc-ben nem látni semmit: olyan, mintha kettős éle-tet élnénk ugyanegy időben . . . Ezt te nem ér-ted . . . Jó éjszakát!

Bement újra a sátorba. A gyertyák félig már leégtek. Jó lesz sietni, ha olvasni akar. A zivataros felhők mind messzebbre vonultak. Mindig hosszabb időközben látszott a villámlás; de néha azért a sátor ponyváján átütött a hu-nyorgó fényük . . .

Forgách elővette a nevezetes irást s a nagyítóüveggel minden sorát elolvasta.

Ha valaki látta volna az arcát olvasás köz-ben! Az emberi lélek minden érzése, indulata átviharzott rajta.

Némely mondatnál fejéhez kapott, mintha megőrüléstől tartana. Más mondatnál meglepetésében elkiáltotta magát. Fölkacagott gunyosan, keserűen; így kacaghattak az égből letaszított arkangyalok. Olykor elfogta a tehetetlen dühösség. Fölugrott, megmarkolta a sátor közepső rudját s úgy megrázta, mintha Sámsonként magára akarta dönteni. Megesett, hogy a szája nyitva maradt, a szeme megüvegesedett, minden tagja reszketett. Nem tudta volna egy tagját sem megmozdítani; olyan volt, mint a szélütött. Egyszer-egyszer nehéz sóhajtás szakadt föl a szivéből. Lehunyta szemét, álmodozott, könnyek folytak le csendesen az arcán . . .

Mi lehetett e sorokban — emberi gonoszságnak és emberi elvetemedettségnek mily feneketlen mélysége — hogy pusztá olvasására, egy tragikus színész minden hatásos jelenetét eljátszotta e könnyüvéreü katonaember?

Mikorra elvégezte, homlokán kiütött a hideg veriték; haja összecsapzott az izzadtságtól; arca sápadt volt, lázas, piros foltok égtek rajta. A fogai vacogtak. Didergett, azt hitte, hogy a csipős, hajnali levegőtől.

Mert már szürkült. Mikor fölhajtotta sáтора vásznát, hová hü strázsamesterét szólítsa, nyári reggel ködös fátyolában ébredezett a világ . . .

Ott feküdt fürtös gubáján, keresztben a sátor előtt Csontos, mellette kardja és töltött karabélyá. A hogy Forgách a vállát megérintette, rögtön talpra ugrott.

— Jőjj ide, fiam, szükségem van rád.

Szó nélkül követte követte a gazdáját. Csak odabent ráncolta össze homlokát, midőn a tövig

leégett gyertyát megpillantotta, s rátekintett a gazdája sárga, földult ábrázatára.

— Van valahol tüd, cérnád?

A strázsamester benyult az iszákjába.

— Van minden.

— Nesze a legkedvesebb dolmányom. Fejtsd föl a bélését. Ezt a kis iráskát itt bevarrod erős, selyemfonállal, nehogy valahogy kifeseljen.

Csontos mind e parancsot gyorsan és ügyesen teljesítette.

— S most jól figyelj rám. Nagy, országos titok az, a mit bevarrtál a dolmányomba. Ezt a dolmányt hordani fogom, a mig el nem vásik minden szála. A mai naptól fogva mindenhol mellettem légy. Közelemben lovagolj az ütközetben. Ha elesem vagy másképpen meghalok, ha beteg leszek vagy ittas: erre a dolmányomra úgy vigyázz, mint a két szemed világára. S ha elhánynám a patkót — közös emberi sors — fejtsd ki a dolmányomból e papirost és add át magának a fejedelemnek...

Most pedig elég a locsogásból. Majd szét-pattan, úgy fáj a fejem. Nyergeld föl a Szultánt, te meg kísérj el. Megrázatjuk egy kicsit a csontjainkat. Nézd, a nap fölkel. Elpirulnak közeledtére a felhők, mint szemérmes leányarcok... Hanem először köszöntsük a halottat... Nagy dolgot művelt, akarata ellen, szegény... Személyemben egy nemzet szemét nyitotta föl. Most már látok... látok... Eljön az idő: a nemzet is látni fog...

Csontos nem válaszolt. Szentül azt hitte, az álmatlanság megzavarta egy kicsit a gazdája eszét. Nekiindult nagy ühmgetve, hogy a lovakat fölkantározza.

XII.

Családi boldogság.

Stephney György, Angolország követe, elkészült a jelentésével.

A míg Stephney a leveleket elkészítette, három fiatal leánya ott sertepertélt körülötte. Anie piros pecsétviaszt szorongatott a kezében, pirosat, mint az ajkai. Edith a pecsétnyomót és az égő gyertyát fogta; száz gyertya fénye csillogván a szemében. Lucie, a legkisebbik, vékony aranyzsineggel keresztben átkötötte a boritékot, hogy nehezebb legyen hozzáférni a tartalmához. Mintha csak a hosszú, simára fésült hajából volna sodorva az aranyszál.

Kemény kopogtatásra szétrebbent a leánysereg. A követségi futár lépett be, teljes diszben. Mintha nyakig baracklekvárba esett volna, olyan színű volt az ezüstzsínóros ruházata. Combig erő lakksizmájában Lucie a többiek nagy mulatságára, mint valami fali tükörben, úgy nézegette magát.

— A levelekért jöttem, mylord.

— Ah, csak Williams! Ha tudtuk volna!...

— szólt Edith, elővéve a kis acélkulcsot, a melylyel a futár bőrtáskája nyitódott és záródott s a mely kulcs mása az angol külügyminiszter kezében volt.

Maga Stephney tette be a táskába gondosan a leveleket. Edith kétszer ráfordította a kulcsot, ragyogó szemével az apját ügyelve. Mikor látta, hogy írásai között keresgél, villámgyorsan megcibálta az öreg Williams veres barkóját.

A futárnak a gyönyörüségtől minden arcvonása szétszaladt. Alig tudta rendbe szedni. E

kis kópéságra a hangos nevetés vágya úgy erőt vett a leányokon, hogy kilibbentek a szomszéd szobába; onnan is behallatszott a vidám kacagásuk.

A futár elment, de a papa ajtója tovább is zárva marad. Neheztelés jele. A kis hölgyecskék bűnük tudatában fölhagytak a nevetéssel. Leültek egymás mellé a selyemdivánra, szemközt az ajtóval. Eleinte félhangosan csicseregtek mindenféle ártatlan kicsiségről, a miről jól nevelt leányok egymás között szoktak. Mikor azonban az ajtó makacsan zárva maradt, elszontyolodtak.

— Apus haragszik — állapította meg Edith a szomorú valóságot.

Lucie ránézett a fali órára.

— Egy negyed órája, mióta Williams elment, s még sem nyit ajtót. Biztos, hogy ma egész nap kint rekeszt a paradicsomból.

Mint mikor tele van madárdallal a csalitos s egy ostopattogásra elnémul az egész ijedt berek; a leányok elhallgattak.

Stephney György, dolgozó-szobájába elzárkózva, a szomszéd szoba minden kis neszére fülelt. Boldogult hitvesének, a királynénak, meg Marlboroughnak képein kívül, egyetlen tenyérnyi festmény volt az íróasztalán: a három leányának pompásan megfestett feje. A három kedves leányfej, egyik a másikhoz támaszkodott. A kép címe ez volt: „A macskák.“

A szepegő leányok odakint azt hitték, apjuk sötét homlokkal, haragosan mered ki az ablakon. Pedig mosolygott, az arcképüket nézte, a csevegésükre ügyelt.

Mikor a megriasztott csalitos annyira el-

némult, hogy se hangjukat, se mozdulásukat nem hallotta, nyugtalankodott.

— Nagyon rájuk ijesztettem.

A csönd odakint tovább tartott.

— Pedig, mintha ezüst fuvola volna a tor-
kukban, olyan kedves a nevetésük. Hogy lehet
ezért mérgelődni?

Stephney képzelete erősen dolgozott.

— Csupa siralom és gazság az élet. S rá-
adásul beléjük fojtom az ártatlan vidámságukat.

Lelkifurdalása fokozódott, mikor lábujj-
hegyen az ajtóhoz lépett és a temetői csönd —
már „temetői“ — csak nem akart véget érni.

— Mintha nem hallgatnánk eleget a ko-
porsóban... Szégyeld magad, Stephney! Mi
ütött hozzád, hogy elveszed a mások jókedvét?
A másokét? Dehogy! A tulajdon édes leányaidét.
Mintha csak három gyönyörű hangu olasz he-
gedüt csaptam volna a falhoz.

Nem állta ki tovább.

Kinyitotta az ajtót; de még gyöngé kísér-
letet tett, hogy a méltóság és komolyság látszatát
megőrizze.

— Már nem nagyon haragszom, kisasz-
szonykák. Edith megfélelkezett róla, hogy az
angol követség hivatalos szobájában van. Angol
hivatalos személylyel, — a tükörből láttam, —
illetlenül viselkedett. Williams, mikor fontos
államiratokat hordoz a táskájában, az angol ki-
ráltság hatalmát és tekintélyét képviseli. Akár-
csak az angol flotta. Megcibálni ilyenkor a bar-
kóját, egész Anglia sérelme.

Lucie oltalmába vette a nővérét.

— Ugyan apuskám, hisz Williamsnak a
cirógatás igen jól esett. Hát az nem sérelme
Albionnak, mikor észreveszed rajta, hogy tulsá-

gosan sok porter-sört ivott és megrázod a gallérjánál fogva?

Stephney egy kicsit megingatott meggyőződéssel felelte rá:

— Nem gondolnám, hogy a két eset ugyanaz volna. Az én cibálásom annyi, mintha maga Albion éreztetné egvik fiával, hogy az erény keskeny ösvényéről letévedt. A cirogatás, akárhogy vesszük — már tudniillik a ti cirogatástok, kisasszonykáim — jutalom. S Williams hivatalos minőségében tündökölvén itt hosszuszáru lakkeszímáiban: őt csak maga Anglia büntetheti és jutalmazhatja meg. Tehát: csak én. Most pedig csókoljatok meg. Nagylelkű leszek. Megengedem.

A három bájos leánynak nem kellett sok biztatás. Stephney csak nehezen és sokára tudott kibontakozni az ölelésükből.

— Ióaz a, majd elfelejtettem... Klárika hozzánk ígérkezett ebédre.

Consbruch Klára volt a leányok legjobb barátnője. Főleg a Lucie-é, bár korra nézve a másik kettő jobban hozzáillett volna.

Ez igazán kedves hír volt. Szét is szaladt a leányhad, ki a konyhába, ki az ebédlőbe, ki a kertbe. A konyhában az öreg szakácsnénak a lelkére kötötték, hogy csokoládéval nyakon öntött, tejbefőtt hideg rizs a Klári legkedvesebb étele. Az ebédlőben a legszebb abrosz került elő, fehér bourbon-liliomok voltak beleszőve.

A bizalmas családi ebédek kedves szenzációját is elővették, a wedgwodi-porcellánt. Mezei lak, méla tájkép, regényes várrom, csöndes tengeröböl s füstölgő Vezuv volt a sötétkék tányérokra festve. Mindegyik tányéron más-más kép. A vékony, könnyű tányérok e

hangulatos képei, a rajtuk elköltött beafstekek, ürübordák és plumpudingok egészséges prózáját némi költészettel vették körül.

Karcsu kristálypoharak, nehéz, színezüst evőszerszámok, pohos aranykupa, mindezeket a gyönyörüségeket csak úgy ontotta a nehézkes, ódon tölgyfaszekrény a Consbruch Klára tiszteletére.

Lucie a kertbe ment. Néhány pompás, érett körtét, nyári barackot, korán érő francia almát szedett össze. Egy csomó virágot is szakított, leginkább fehér rózsát, hogy odacsempéssze a Klárika asztalkendőjébe.

Az ő dolga ért a leghamarabb véget. Csipkés, fehér kötöt kötött föl és halkan beperdült az atyja dolgozó-szobájába.

Stephney akkor már maga volt a megtestesült megelekedés. Aranygombos bársonymelényt vett föl. Gyémántgomb sziporkázott a puha, fehér inge elejében.

Lucie úgy lépett be, hogy észre sem vette. Csak mikor a nyakához értette hizelkedve a hideg arcoeskáját.

— De szép vagy ma, apuskám. Nagyon kicsipted magad. Valamire kérnék.

— Mindjárt gondoltam. Hizelkedő macska vagy. Mivel szolgálhatok?

— Klári bánatos.

— Megvigasztaljam?

— Dehogy. Te nem tudnád. Szerelmi bánata van.

Stephney kicsinyben mult, hogy föl nem ugrott a székéről.

— Szerelmi bánat? Te ugyan finom osztályozó vagy... Szerencsére — remélem — nem

tudod e szó értelmét. Korán volna... Hát hadd halljam, mi van a Klári bánatával?

Lucie csak nem akarta fölemelni a fejét az apja válláról.

— Egy magyar főurba szerelmes: Forgách Simonba... Nehogy valami rosszat mondj róla, mert a császárt faképnél hagyta. Senki sem tudja a titkát. Edith sem, Anie sem. Egyedül én...

— Ha szabad tudnom, engem miért avatál be?

— Nehogy akaratodon kívül elszóld magad... Forgáchot a bécsi társaságokban sokan szidják. Azt beszélnek róla: megszegte esküjét... Hálátlanságot lobbantanak a szemére, mert az udvarban nevelték és a leendő császárnak a legkedvesebb embere volt. S most mégis Rákóczival tart. Ha sejtenéd apuskám, mit szenved szegény Klári... Még csak nem is védelmezheti a hősét, a császárja ellenségét...

Stephney megsimogatta a Lucie aranyos haját.

— Máskor, ha a jelentéseimet írom, ki-rekesztelek innen mind a hármatokat. Most jut eszembe, későn (Williams már elnyargalt) hogy egy fontos hírt kicsókoltatok és kihizelegtetek a fejből. Nem irtam bele a jelentésembe, hogy Forgách elfoglalta Kassát, meg Eperjest...

Az ebéd vidám és zajos volt. Egy szikrát nem volt feszes, angolos. Consbruch Klára föl-tüzte a Lucie rózsáit. Mindenből evett, mindent megdicsért. A lányok föl-váltva vittek hozzá egy-egy tál ételt, hol egyik, hol a másik szőke fej tűnt fel, a szép barna feje közelében. A míg Stephney az étellel vesződött, vagy bort töltött,

lopva könnyü, kedves csókocskákat leheltek a nyakára, hajára, a hamvas, friss arcára.

Lucie által figyelmeztetve, Stephney száz mértföldre elkerülte az olyan beszélgetést, a mely Rákóczi harcával a legkisebb összeköttetésben állott. Nem volt könnyü föladat, mert ez időben egész Bécs arról beszélt.

A hogy megebédeltek, Stephney igyekezett kifelé.

— Egészségükre hölgyeim... Ha megengedik, bevonulok a barlangomba. Szeretnék rágyujtani és maguknak is jól fog esni, ha zavar-talanul beszélgethetnek.

Fölkelt az asztaltól, a leányait homlokon csókolta, Klárikának gavallérosan kezét csókolt.

— Van valami a maga finom, karcsu kis alakjában, a mi hódolatra késztet. Hej, ha fiatalabb volnék husz esztendővel!... Vagy már — ugyis későn volna?

Lucie szeme nehezteléssel rápillantott az apjára. Stephney sietve a szobájába ment. Még az ajtót is behúzta maga után . . .

Ebéd után való megelegetett hangulatában igen furcsa kérdés foglalkoztatta.

Az osztrák ház császárai senkinek az uralkodók közül nem adják meg a „majestas“ címet. Ez őt, mint a hatalmas angol királyok képviselőjét, régóta bántja. El is követett már mindent, hogy a szövetséges viszonyt fölhasználva, kivásalja a címet a császártól és a kancelláriájától. Mindezideig nem ért célt. Mint szívós angolhoz illik, most újra megkísérli. Egyrészt hivatalos nyomással, másrészt vigjátéki cselszövés-sel. A jó ebéd és a felséges magyar bor hatása alatt, képzelete merészen csillogva bontotta ki szárnyát. Az édes leánynevetés, a kedves, fiatal han-

gok zürzavara, a hogy mind a négyen egyszerre beszéltek, gondolatait még inkább a finom, franciamódi cselszövés ösvényére terelte.

A leányok ezalatt Klárit faggatták. Száz kérdezni valójuk akadt, de a kérdésre ők maguk rögtön megfeleltek.

Egyszer csak Lucie pajzánul fölnyujtotta az ujját.

— Silencium! Klárinak titka van.

Nosza rajtaestek Anie, meg Edith, hogy nekik is mondja el. Klári a fejét rázta.

— Lucieban nem marad meg semmi. Hát még ha ti is tudnátok?

Lucie védekezett.

— Furdal a lelkiismeret, hogy Anie és Edith ne tudjanak mindent, a mit én tudok. Mióta nekem elmondtad, a mit előttük elhallgattál, furcsán érzem magamat a testvéreim között. Mindent megosztunk egymással gyermekkorunk óta. A legkisebb falatot; papa jókedvét és rosszkedvét; utazást, ajándékot, a nevelőnőnk vénleányos szeszélyét. Mindig egyforma ruhában járunk; ugyanoly ékszert viselünk, ugyanazt a virágot tűzzük a hajunkba. A te titkodon is meg kell osztoznunk, egyetlen kis Klárikám. Kell, ha a testvéri egyetértést közöttünk helyre akarod állítani. Ők is csak ugy szeretnek, mint én; ők sem árulják el egy léleknek sem.

Klárrika zavartan nézett egyik bájos arcra a másikra. Az ártatlan, nyílt szürke szemekből biztatás és részvét sugárzott felé. Szájuk nyitva volt a várakozásban. Fejük előre hajolt; kezüket mintegy esdekelve összekulcsolták. Repkedő, rózsaszínű szalag volt a derekukon. Magas, zárt muszlin-ruhájuk oly szüzies, oly illatos. A feje mind a háromnak szőke glóriában. Ruhájuk

alól hat, takaros, keskeny, egyforma lábhegy pilantott ki.

A hogy ezek egymást szerették és az apjukat: a családi boldogság melege át meg átjárta szivét.

Bár egykoru volt velük, őt már kemény iskolába fogta az élet. E fehérruhás, rózsaszín szalagos kedves babák, az életnek még csak a napsütött oldalát ismerik.

— Üljetek közelébb. Lucie úgy érzi, falat építettem titkossal az ő és a ti szivetek közzé. A falat hát lebontom: ide hallgassatok.

Mind a három leány közelebb huzta székét. A fejük csaknem összeért. A kedves, nyílt tekintetű szemek, az üde, rózsás arcok, a kivillanó fehér fogak, az aranyszőke fürtök, a repkedő szalagok és az izgó-mozgó lábacsok: szóval három szép, fiatal leány búbája szorosán körülfogták Klárát.

Halkan elmondta szerelme történetét. Soha sem volt ily vallomásnak hálásabb hallgatósága. Hol mosolyogtak, hol csodálkoztak, hol könyeztek. Sok dolog nem fért a fejükbe; egyet-mást ők angol leányok, másként csináltak volna; de Forgáchba mindnyájan belészerettek . . . Klárrika, bár okos volt és náluk tapasztaltabb, szinte féltékenyen hallgatta, mily eszményképet alkotott szerelmeséből e meghatott, tiszta leánylelkek felhevült képzelete.

Mikor története véget ért, Lucie, a ki már másodszor hallotta és valószínűleg sokat gondolkozott róla, határozott kijelentéssel lepte meg.

— Egyet nem értek. Miért mondod szerelmedet reménytelennek?

— Miért? Mert soha sem lehetünk egymáséi.

Lucie a fejét rázta.

— Soha regényt vagy színművet ily ostobán be nem fejeznek. Az élet — céltudatos és akarni képes emberek élete — annál kevésbbé fejezheti, így be.

Klári sóhajtott.

— És mégis, a mi szerelmünk reménytelen.

Lucie közelebb huzódott hozzá.

— Ilyet ne mondj . . . A szerelem — úgy képelem — mindig remél. A legemberibb érzés, tehát a leginkább alkalmazkodik az ember természetéhez. S van-e ember, a ki egész sirjáig valamit nem vár a sorstól? Tehát: nem remél? Ha mást nem: a meghalást . . .

Klári egyszerre csak magához szoritotta mind a három aranyos fejecskét.

— Lucie úgy szeret, hogy a lelkembe lát... Van egy merész, kalandos tervem . . . Homályosan kóvályog a fejemben . . . Magam sem látom tisztán . . . A nehézségeit és a kivihetőségét sem mérlegeltem . . . Nem tudom, nyilik-e rá mód és alkalom. Van Erdélyben egy nagynéném, a medgyesi parancsnok neje . . . Mit szólnátok, ha elutaznám hozzá? Régóta nem láttam, pedig én leszek az örököse. A medgyesi várba benszorulnék . . . Forgách jönne hadakkal és ostromolná . . . Vitézül védenők magunkat . . . de elfogyna a puskaaporunk és az élelmünk. A vár kezébe jutna . . . s a többi rabbal: én is.

Száz meg száz mérföldnyire Bécstől, egy ostromolt vár omladékai között, a mikor nem is álmodhatná, hogy ott vagyok, a bevonuláskor virágot szórnék az ablakból a diadalmas vezér lova elé . . . Ő felillantana és rám ismerne! A szemét, a homlokát dörzsölné; nem álmodik-e? Le szállna a lováról, rohanna föl a lépcsőkön. De ha

ugy rohanna is, mint a szélvész, engem fél utban találna! . . . El tudjátok-e képzelni, milyen találkozás volna ez? Át tudjátok-e érezni minden üdvösségét? . . .

Anienek és Edithnek roppant tetszett a terv. Regényesnek és kívánatosnak mondták. Már előre folytak könyeik a megható, drámai találkozás tiszteletére.

Lucie hallgatott. Klári gyöngéden megsimította az arcát.

— Neked nem tetszik tervem, ugy-e? Féltesz. Erdély messze van, millió veszedelem leselkedik rám, míg odaérek. A te kis gondolkodó angol fejecskéd azt sem látja tisztán: Forgách lesz-e az ostromló vezér? Mert más is lehet, szent igaz. Hogy sikerül-e az ostrom: az is fölötte bizonytalan. Hátha elverik hadastól a vár alól? Sőt azt sem tudhatom: ellovagol-e az ablak alatt, a hol dobogó szívvvel várom? Vagy elvágat másfelé? Más várost, más várat ostromol: s oly hosszú idő után meg sem láthatom? Te egyszerű, kevésbé regényes találkozást kívánnál, nemde kis Luciem?

Lucie megfogta a Klári balkezét, kikereste a gyűrűs ujját s könyein keresztül mosolyogva, megcsókolta.

— Én csak karikagyűrűt kívánok, hogy előbb vagy utóbb, de a regényetek így végződ-jék . . .

Klári halálsápadt lett.

— Az nem lesz soha . . . soha . . . Egy dolgot neked nem mondtam el, Lucie. Nem mintha szégyelni való volna a végzetemben, de nem akartam, hogy lásd, milyen nagyon, nagyon boldogtalan vagyok. Forgáchnak neje van.

Annie és Edith elrémülve, kővé válva bámultak Klárira. Először önkéntelenül elhuzódtak, azután annál gyöngédebben, ijedt részvéttel hajoltak hozzá.

Lucie fölemelte erélyes kis fejét, haja szikrázott a rásütő napfényben, keze a barátnője kezét erősen szoritotta.

— Azért ti mégis egymáséi lesztek...

XIII.

Vivat Princeps!...

A szörnyü politikai titok, a melynek Forgách Vocabella jóvoltából részesévé vált, mint-ha megacélozta volna erőit a nemzet szolgálatában: minden rábizott katonai föladatot sikerrel oldott meg.

Kassát, a felső vidék kulcsát, Eperjest, a vérbíróság gyászos színhelyét, Szatmárt, Erdély kapuját, egymásután hatalmába kerítette.

Bécsben a haditanács fogcsikorgatva vette hirét a volt császári tábornok haditetteinek. A várak és a városok voltak legsebezhetőbb pontjai a német hadseregnek.

A bécsi társaságban elkeseredéssel és gyűlölettel emlegették nevét. Csak a trónörökös környezetében hallgattak róla. Maga József egyetlen egyszer ejtett rövid megjegyzést:

--- Tulságosan jól csinálja a dolgát.

A Stephney leányok szívesen védelmezték volna, de őket még nem hordták társaságba. Apjuk azzal a jókedvü megjegyzéssel felejtette otthon a három szőke gráciát, hogy a bécsi férfiak szívének ez egy esztendei kiméleti időre szük-

sége van. Mi vár rájuk ugyis, ha Annie, Edith és Lucie megkezdik hóditó hadjáratukat?

Rákóczi ily sikerek után rábirta, hogy csikarja ki Erdélyt, — melynek fejedelméül választották, — a vén Rabutin vasmarkából.

Az Erdélybe való betörés pontját Forgách szerencsésen választotta meg. Mig Rabutin, a ki hol itt, hol ott kapdosott az erdélyi hadakhoz vén fogaival, valahol a virágosvölgy tájékán várta, Forgách a rómaiak híres katonai és kereskedelmi -utján végigmenve, váratlanul Ab rudbányán és Verespataknál fakadt ki.

Márciusban járt a kuruc sereg a légiók évezredes nyomdokain. A völgyekben már nem volt hó. Annál fenségesebben ragyogott messziről a havasok fehér homloka.

Messziről a Detonáta látszik, a legszebb bazalt-kő Európában. Hatalmas orgonasipok, a milyenek nincsenek a világ egyetlen dómjában sem. Merészen égbetörő nyulánk oszlopok. Néhol meg, mintha fölcsapott volna a tenger és kővé váltak volna hullámai.

Kedves apródját, Bandit, meg egy oláh vezetőt magához véve, Forgách kilovagolt a Csetátyéhez. A maga lova helyett bozontos szőrű, nagyfejű, apró havasi lóra ült. Hosszu lába csaknem a földet érte, a hogy nyereg és kengyel nélkül ült rajta.

Vigyázva léptettek a kötörmeléken, a hepehupás, omlatag talajon. Mintha ezer meg ezer egérlyuk volna a föld vékony, kiégett kérge alatt: évezredek bányászata úgy aláásta mindenütt a vidéket.

A hó alig egy hete olvadt el, veszedelmesen föl volt hát ázva sok helyen a föld. Ám az apró, havasi lovacskára rábízhatták a testük ép-

ségét. Minden ösvényt, csapást, vizmosást ismertek, a meredélyek szélén biztosan jártak s a hol veszedelmet sejtettek, óvatosan, a talajt előbb kikémlelve, nyujtogatták előre patájukat.

Alkonyodott, mikor szük sziklakapun belépve, Forgách maga előtt látta a Csetátye mare-t, a római bányászatnak, a rómaiak nagyságának gigászi emlékét.

Gondoljunk el egy nagy hegyet, égbenyuló sziklaóriást, a melynek közepét fenéig kivájták. Első tekintetre olyan, mint egy körbefutó római cirkusz; a legfelső ülései szédítő magasban vesznek el.

A római hatalomnak és kitartó munkának aligha van érdekesebb emléke ennél. A mikor robbantószereknek, mindent szétvető lőpornak hire-hamva sem volt; a mikor ecettel öntözgeték és tették porhanyóvá az izzó követ: nemzedékeken keresztül hány emberkéz halálos munkássága kellett hozzá, hogy a legtetején kezdve és mindig alább jutva, úgy kiássanak egy ropant sziklatömeget, hogy csak a külső kőbordái maradjanak meg?

A nyüzsgő rabszolgák tizezreinek római módon szervezett, rendszeres munkája vihette csak végbe ezt a csodát. Csak az arany fényének káprázata, a meggazdagodás féktelen vágya, vad, lángoló sóvárgás a pénz, mint a hatalom eszköze után, ösztökélhette, hajthatta ily rettenetes erőfeszítésre az embereket.

Az oláh vezető fölvitte Forgáchot megmaradt folyosókon és lépcsőkön vagy három emeletnyi magasságig.

A kőben világosan meglátszott a római véssők nyoma. Sziklába furt lyukak, a melyeken át a követ megtüzesítették. Bányamécset is talál-

tak égetett cserépből. Forgách a kezébe vette. Egy évezrede elmúlt, hogy az olaj kifogyott belőle.

Római fölírásra akadtak lépten-nyomon.

Sőt Bandi, az apród, viasztáblácskát is lelt egy elhagyatott zugolyban. Szavak, számok, a miket ezer év előtt rákarcoltak, még épségben voltak rajta.

Mire leértek, besötétedett. Forgách leült egy kőre, elgondolkozva merengett a széditő sziklafalakon. A nagy és kitartó, akadályokat nem ismerő emberi munka látása szokatlanul felbizgatta.

A sziklakapun át Verespatak kivilágított ablakai fénylettek. Fent, a ködbe vesző falak fölött lebegve, az esti csillag gyult ki magányosan.

A hegyi lovacskák vigan ropogtatták a szénát. Az oláh vezető hasra feküdt s egyhangu, szomorú dalt énekelt.

— Tudod-e, mi a baja a magyar nemzetnek?
— kérdezte Forgách, gondolataiból fölriadva, az apródját.

— Tudom. Nyakán ül a német, az a baja — felelte Bandi. Kedves, szinte leányos hangja félénk madár módjára repdesett a romok között.

— Ha csak egyetlen ilyen gigászi rom maradna utánunk, mint a Csetátye, nem élnénk hiába. De nem marad . . . Mi csak ürgelyukat ásunk az agyagos partoldalba, abban húzódunk meg.

— A sas is lyukban él.

— Kitartó, rendszeres, céltudatos munka; szeretném, ha a nemzet megtanulná a rómaiaktól. De kitartás csak a lovainkban van; rendszeresség, csak a hibáinkban; céltudatos cselekvés, csak az ősi ellenségünkben. A mennyi rabszolga-

erővel a rómaiak ez aranyhegyet kivájták: önzetlen és elszánt, szabad emberek ugyanakkora erőfeszítésével lerázhatnánk nyakunkról a német jármot. Mindaz a tömérdek arany, a mit e kövekből kifejtettek s a pompás kőuton, a melyen jöttünk, Itáliába vittek, nem ér föl egy lat szabadsággal, a mit a kemény német sziklából kikényszerithetnének csákányaink . . . Ha csak félannyi önkéntes rabszolgája volna a nemzet ügyének a hány rabszolga e bányában dolgozott: urai lennének idegen népeknek . . . Induljunk, fiu . . . Rázd föl ezt a málé-embert, elaludt a maga nótáján.

Öreg Csetátye, Isten veled . . . Tiéd lesz az érdem egy része, ha Dévától Szebenig a várakat mind gyöngysorra fűzöm s a Rákóczi nyakába akasztom . . . Felülhetünk . . .

Néhány pillanat mulva az apró, bozontos hegyi lovak visszafelé poroszkáltak a verespataki uton . . .

A római bányára újra ráborult a csend . . .

*

Forgách szervező és katonai képességének tág tere nyílt Erdélyben.

A hogy betette lábát „Tündérország“-ba, a hogy egyszer Erdélyt nevezte, szétosztott hadaival egytől-egyig körül táborolta a németek kezében lévő erős várakat. Elvágta összeköttetésüket a külső világgal; kirohanásaikat visszaverte, élelemszállitmányaikat elfogta, falaikat ágyukból lövette, valódi és színlelt rohamokkal nyugtalanította őket éjjel-nappal.

A német parancsnokok nem voltak a kuruc hadak részéről ily szigorú és rendszeres ostromhoz hozzászokva. Mindjárt megérezték, hogy kemény, céltudatos katonával van ezuttal dolguk,

a ki, eddig biztosnak tartott váraikból kifüstöli őket.

Sorjában esett el Hunyad, Déva, Szamosujvár, Medgyes. A császáriak hatalma mind szűkebb körre szorult. E várak elestének hirtelen eljutott Bécsbe, nagy ijedelmet és boszúságot okozva a haditanácsban.

E mellett Forgách erős kézzel szervezte a katonai igazgatást. Lőpormalmot állított, puska-csőveket készíttetett. Seregét, drága külföldi posztó helyett, brassóvidéki, honi szövettel ruházta föl.

Nagy feltűnést keltett — Teleki Mihály naplójából maradt ránk — a mikor, hogy nagyur létére az egyszerűségből és a magyar, házi szövet megbecsüléséből leckét adjon, apró ezüstgombos, fehér aba-dolmányban és nadrágban járt. Mentéje is fehér aba volt, fekete báránnyal bélelve. Veres karmazsin selyem öv a derekán, sárga csizma a lábán. Öltözete, tetőtől-talpig, erdélyi házi szövetből került ki.

A daliás, szép férfi így adott példát a büszkeházi, erejükön túl fényűző erdélyi uraknak, hogy miként becsüljük meg mindazt, a mi a miénk s mi módon üldözzük — anyagi érdekeiben is — az idegent.

Medgyes ostromlásakor Rabutin egész hadi erejével a vár fölszabadítására indult; de elkésett. A parancsnokot ágyugolyóbis érte, utóda, Salez kapitány, belátva, hogy a várat úgy sem tarthatja, föladta azt.

Az elfogott őrség között sok szökevény német volt, a kik azelőtt a kurucokhoz állottak, de apránként visszazökdöstek. Ezeket Forgách mind kardélre hányatta.

Rabutint magát, hadastul, Szebenbe szorította s ott ostrom alá fogta.

Egy délelőtt apródja, Tóth Bandi, trombitás kíséretében megjelent a város előtt. A trombitás jelt adott és fehér kendőt lobogtatott.

A várban sokára vették észre. Mire kinyitották a kaput és egy szakasz német kijött elébük, a trombitás sarkantyuba kapta lovát és elfüstölt a kuruc tábor felé. Az apród bevárta a várbelieket. Kérdezték, mi járatban van?

— Levelet hoztam a kommandánsnak.

— Ide vele — rivallt rá az örvezető durván.

Az apród megrázta barnafürtös fejét.

— Hogy is ne. Csak magának Rabutinnak adom át.

Az örvezető végigmérte.

— Nem utszéli füzfa Rabutin, hogy minden kis csavargó rá akaszsa a tarisznyáját.

— Kis csavargó? válogasd meg a szavaidat, hórihorgas németje! Szerencséd, hogy békekövetségben jöttem, máskülönben megkeserültetném veled a mai napot.

A katonák kinevették.

— Ha legalább kosperded volna.

— Apród vagyok, még nincs kardom; de peccsenyesütő nyárssal is elbánnék veletek.

— Te, a lányképeddel? Velünk? — tódította az örvezető. — Még a szemedet sem kötjük be, annyira gyerekek tartunk. Előre . . .

Beterelték maguk előtt a várkapun.

Rabutin a nevenapját ünnepelte. Neje és tisztjei társaságában lakománál ült, mikor Forgách apródját elébe vezették.

A szebeni vékony borokról a szakértő Forgách azt mondta, hogy hordóöblítésre sem valók;

jobbnek hiányában Rabutin és tisztjei felséges italnak találták, ugyancsak benyakaltak tőle.

A vén Rabutin jó kedvében volt. Ritka eset e kegyetlen, mogorva katona életében. Tekintet nélkül a felesége jelenlétére, kabátja ki volt gombolva, nyaka, arca lilaszinben játszott, fogatlan, vénasszonyos szája mosolyra huzódott. Arról nem tehetett, hogy még a mosolya is inkább harapásszámba ment.

Bandi, kezében Forgách levelével, félelem nélkül lépett a német tisztek közzé. A nagy pipa-füstben és borgőzben legelőször Rabutinnét pillantotta meg. Akárcsak XIV-ik Lajos udvarának selymes, illatos apródja, oly kifogástalan kedvességgel hajbókolt. Csak azután fordult főhajtással Rabutinhoz.

— Be mertél jönni Szebenbe? — kérdezte tőle Rabutin, hogy egy kicsit ráijeszsen.

— Miért ne jöttem volna? Szeben szép város s a mint látom (itt újra hajbókolt Rabutinnénak) a hölgyei is szépek.

— Bravó! — szólt közbe egy fiatal kapitány, tüzes pillantást vetve a valóban takaros főparancsnoknéra.

Rabutinné még nagyobb szelet csapott a strucctollas legyezőjével.

— Csinos, bátor kölyök, nekem tetszik... — sugta férjének.

A főparancsnok papucshős volt.

— Igazán tetszik? — dörmögte halkan. — Megszerzem magának. A piros begyü papagálya ugyanis kimult az árnyékvilágból s a kutyuskáját a gaz kurucok felnyársalták. Ez a kis fickó jó lesz helyettük játékszernek...

Bandi átnyújtotta a levelet. Így közelről Rabutinné még üdőbbnek, csinosabbnak találta.

Előre örült neki, hogy fog játszani a barna, puha fürteivel, mint az Istenben boldogult uszkárja hosszú szőrével.

Rabutin fölszakította a levelet, elolvasta, azután gőgösen odadobta a titkárának.

— Válaszolj rá, majd aláírom. Csak tábornoknak cimezd a grófot. A lázadóknál szerzett katonai rangját nem ismerem el... A mi udvariasság levelében van, arra hasonló udvariassággal felelj. A mi a rabok kicserélését illeti, ird meg: nekem nincs rabom. Mielőtt Erdélybe hozta az ördög, Kolozsvárott ejtettem ugyan egy falka rabot, de karóba is huzattam, mert kisült, hogy szökevények voltak. A rosszmájú erdélyi urakat, a kiket lakat alá tettem, elfogott német tisztékért szívesen kicserélem. Hanem előbb ő ereszsze szélnek az enyéimet, csak azután küldöm el én az ő embereit, mert az én uram a római császár, a kinek méltósága nem engedi, hogy börtönei egy rangban legyenek lázadó alattvalók tömlöcével.

A titkár elvitte a levelet, hogy a választ sietve megfogalmazza rá. Rabutin az apródhoz fordulhatott újra.

— Hogyan hívnak?

— Tóth Bandinak.

— Nem fáradtál el?

— A kapuig lovon jöttem.

— Egy pohár bort mégis csak meginnál?

— Az én egészségemre... — szólt közbe

Rabutinné, gyöngéd pillantást vetve rá.

Az apród átvette a bilikomot. Körülnézett az asztaltársaságon. Nyílt, bátor gyermekszeme összevillant a Rabutin sötét, bujkáló, kegyetlen tekintetével. Magasra emelte a bilikomot, arca kigyuladt, hangja csengett.

— Vivat serenissimus princeps Rákóczi!
Ivott egy keveset a borból.

Halotti csönd támadt a teremben.

A tisztek egy része fölugrált, a többiek kővé válva ültek helyükön. Elszörnyedtek a fiu vakmerőségén. Maga Rabutinné is elsápadt. Ismerte az ura vad, hirtelen természetét. Féltette a barna fürtü, szép fiut. Szerelmesen simult a kemény katonához, hogy megengesztelje.

Rabutin, csodálatosképpen, mosolygott. Játékszerűen ígérte a fiut fiatal feleségének, hát csak nem hasíttatja ketté, mert eljárt a szája?

— Ilyen lázadó vagy te? — kérdezte enyelegve, bár szemhéjai idegesen reszkettek.

— Ha a császárja egészségére iszik, lázadó-e azért?... Rákóczi az én császárom. Akkor volnék rebellis, ha nem az ő egészségére innám.

A fiu mindjobban megtetszett a főparancsnoknak. Kemény, durva, vérszomjas szive mélyében rejtett, meleg forrás fakadt föl.

— A levelet trombitással küldöm el az uradnak, jó lesz? Téged meg itt tartalak.

— Abból nem eszik.

Rabutin elnevette magát.

— Miből?

— Abból, hogy itt tartson... Hadijog ellen volna... Forgách uram száz németet spékeltetne föl értem...

— Nem nyul a német, tanuld meg, fiam. Szaladni jobban tud a kuruc.

Bandi nagyot nyelt.

— Mert... mert jobb a lova, azért fut néha...

— Hát nem maradnál velünk semmiért? Jó dolgod lenne nálam... A feleségem úgy sze-

retne, mint a maga fiát... A széltől is óvna... Ha meg megemberkedel s kedved lesz a katona pályához: a császár kenyere biztosabb, mint a Rákóczié... Mire te fölcserpedel: hol lesz már Rákóczi? Hol lesz Bercsényi, Károlyi? Vak Bottyán, nem lát akkor már egyik szemével sem... Forgách újra levágatja az aranyszőke bajuszát és német köntösbe bujik... Gondold meg, fiam.

— Gondold meg... — biztatta a szép aszszony, végigsimogatva az apród lányos arcát a bársonyos pillantásával.

Bandi érezte, hogy a vén, emberevő Rabutin jó szívvvel van hozzá. Óvatosan megvágotta a szavait, nehogy megbántsa.

— Nem tehetem.

— Hogyne tehetnéd? — szólt közbe a főparancsnokné.

A tisztek is körülfogták, úgy marasztalták.

— Ugyan miért ne tennéd? Mi okod volna rá, hogy elmenj könnyelműen a szerencséd mellett?... Ragad meg az üstökét, a mig nem késő...

— Nem tehetem... Magyar fiu vagyok... Ott a helyem Rákóczinál... Vivat princeps, vivat princeps!...

Rabutin kiszámíthatatlan természetét ismerve, a felesége attól félt, hogy a fiu makacs vonakodása fölbillenti lelke egyensúlyát. Hogy nagyobb bajnak elejét vegye, megfogta a Bandi csuklóját és kivezette az ajtón. A katonák és szolgák utat nvitottak neki.

A folyosón megállította.

— Szereted Forgáchot?

— Mint az apámat.

— Sokat hallottam róla. Veszedelmes hire van nők között a szépségének . . . Mond meg neki: Rabutinné tisztelteti . . .

— Megmondom.

— Itt van pár arany . . . Elfogadod?

— El. Szegény özvegy asszony az anyám. A házacsáját fölégették. Nincs a hová fejét lehajtsa. Elküldöm neki. Aranynak mi színét se látjuk ám. A mi pénzünk a kongó . . .

Rabutinné kapott az alkalmon. Simogatta a fejét.

— Látod, látod . . . Mégis csak nagyobb ur a császár. Az ő képe aranypénzre van verve, a Rákóczié semmilyenre.

— Már hogyné volna? Libertas, — ez a szó van a mi pénzünkön. Libertas azt jelenti: szabadság . . . S a szabadság és Rákóczi: egy.

— Javithatatlan vagy . . . Hozzák már a leveled . . . Menj Bandi, Istenhírével . . .

Nem nyugodott, a míg az őrség négy köz-katonája közre nem fogta és ki nem kísérte a fiut a kapun. Ő maga vissza se ment többet a tisztek közé, hadd engedjenek szabad folyást dőzsölő kedvüknek.

Odabent Rabutin szótlánul, elgondolkozva ült tisztjei között. Végre elkáromkodta magát és öklével az asztalra csapott. A poharak és kupák táncra kerekedtek az ütéstől.

— Corpo di baccho! Hogy boldoguljunk e büszke, nyakas néppel, ha ily rebellisek már gyermekkorunkban?*

* A Bandi epizódot *Thaly* Kálmán írta meg egy tárcájában. A *Forgách* életére s a kurucvilágra vonatkozó adatok legnagyobb részét az ő könyveiből merítettem. Hogy *Forgách* sorsa mily regényes, erre is ő figyelmeztetett. Kötelességem e helyen is hálás köszönetet mondani a Rákóczi-korszak nagyhirű történetírójának.

Forgách megörült az apródjának.

— Nos, Bandi, láttál-e mindent? — ez volt az első kérdése.

— Láttam az ágyukat, az őrség elosztását, a falak és bástyák állapotát. Azt is láttam, hogy bőviben lehetnek az élelemnek. Görnyedt a tálak alatt az asztal s mint a patak, úgy folyt a bor Rabutin lakomáján . . .

— A legénység azért éhen halhat . . . Derék fiu vagy, Bandi. Azért küldtelek téged, mert számítottam rá, a te szemedet nem kötik be . . . Most pedig mondj el apróra fiam mindent, a mit észrevettél, én majd lejegyzem . . .

Papírt, tollat vett s a nyitott szemü apród megfigyeléseit leírta. Még aznap este haditanácsot hívott össze, hogy a vár további ostromának tervét megvitassák.

Mielőtt Szében elesett volna, megnyilott a szécsényi országgyűlés. A fejedelem egyenes hívására Forgách Pekre bízta a hadai vezérletét és gyors postával, váltott lovakon sietett vissza Magyarországba.

XIV.

Verőfény az agglegény odujában.

Buccelinit keserves meglepetés érte: régi gazdasszonya, ötven éves korában férjhez ment egy fiatal ingyenélőhöz, a ki a megtakarított pénzeckéjére áhitozott. A nők azonban vakok; Terézia szentül hitte, bájaival csalta törbe az alamuszi legénvt.

Akármi volt is az oka, hogy Buccelini egy napon hidegnek érezte tüzhelyét és megszokott,

kényelmes életmódjának alapja összedől: semmiféle szellemes okfejtés és találgatás azon nem segíthetett. Öreg, megszokott cseléddel is ügyes-bajos az élet, hát még a nélkül?

A rá várakozó mindenféle sanyaruságon kívül, még egy fontos, mondhatnánk politikai jelentőségű okból gyászolta Buccelini Terézia hűtelen távozását. A függetlenségét féltette a dolgok új fordulatától.

A vendéglőbenélés szomorú következményeit Buccelini előre látta. Ha odaszokik egy helyre, teszem az „Arany bárányba“, minél figyelmesebben kiszolgálják, minél puhább és izesebb lesz a sültje, minél tisztább a bora, minél ragyogóbb az abrosza: annál inkább lekötelezettje lesz a vendéglősnek.

Hát még a külön figyelmességek! Kedves tésztái ellesése, remek befőttekkel való kedveskedés, felöltője zsebében felejtett jókora darab hideg kolbász, házába csempészett birsalmasajtok, poharába ünnepnapokon ügyesen belopott rüdersheimi, — mindezért meg kell fizetni. Ha meghül, szomorú szobafogságra lesz kárboztatva: hozzák a gyöngye citromos becsináltakat, a finom töltött csibét. A leánysóhajtáshoz hasonlatos, könnyű tálbafőttet. A pincér megsugja: maga az asszony készítette. Hogy lehet mind ennek ellentállani?

A jólétnek és kényelemnek kilátása, a mely más agglegényt az egekbe ragadna, Buccelinit gondok martalékául dobta. A vendéglősök még talán a mesterségüknél is jobban szeretik a politikát. Ha ők maguk nem szeretnék, szeretik a vendégeik. A vendéglősön és vendéglősnén keresztül — már előre érezte — száz meg száz kíváncsiság és kisebb-nagyobb érdek igyek-

szik majd szívéhez férközni. Sőt akadnak majd idegen követek, a kiktől a pincérek fényes tisztelt díjat fognak huzni, hogy minden elejtett szavát, élces megjegyzését, jó vagy rossz kedvét besugják. Nyájas és előzékeny kiszolgálás örve alatt bepillantanak, ha nem is a titkaiba, de a kedélyvilágába.

A társaságtól is fázott. Észre sem veszi, a mikor urak, a kiket nem dobhat ki, odatelepednek az asztalához. Társalognak, vitatkoznak vele. Holott a beszélgető ember, akármily okos és akármennyire igyekszik elrejteni az igazi gondolatát, mint szélfuvott erdő, tele van réssel. A megbolygatott ágak és levelek között oly helyekre is besurran a világosság, a melyek máskor homályban és árnyékban vannak. Egyedül kell étkezni, a kinek féltett titka van!

Föltette magában, új gazdasszonyt keres.

Buccelini a szokottnál boszusabban indult a hivatalába. Ott is csak mérget kellett nyelnie egy idő óta. Anglia és Hollandia mind erősebben szorították a császárt: kössön békét Magyarországgal. Buccelini nem bánta volna, de Lipót ideges lett, a szokottnál többet mérgelődött. Állandó rossz kedvének Buccelini itta meg a levét. Lipót látni sem akarja, ha az angol királyné leveleivel jön. József alig fogadja a köszönését, Stephney pedig, az angol követ, oly állhatatosan alkalmatlankodik, hogy ha lehetne, egy égerlyukba is elbujna már előre.

Ráadásul, morvaországi birtokát, hosszú hivataloskodása egyetlen szerzeményét, a kurucok fölprédálták. A kastélyt, a gazdasági épületeket fölgyújtották, lovát, ökrét elhajtották, csürét feltörték. Ezt a kedves hirt is éppen ma

tudta megírni a hülye tisztje. A mikor ugvis
csőstül szakadt nyakába a baj.

Mikor hazafelé menve a házához ért, a kü-
szöbről akkor kelt föl egy szőke parasztleány.
Kosara tele volt almával.

— Nem venne almát?

Buccelini boszusan rázta a fejét.

— Ej, de haragos kedvében van. Talán itt
lakik ebben a szép házban? Azt hittem, nem
lakik benne senki. A kapuajtó rézkilincse, ihol
ni, bánkódik, hogy kifényesítsék. Az ablaksze-
meken rajta a tegnapelőtti zápor. A táblája
nincs becsukva; olyan lesz a szobája, mint a
sütőkemence. Aludni sem tud majd benne.

A kancellár mégis megállott.

— Inkább mind megveszem az almádat,
csak ne szöld meg a házam táját. Nincs, a ki
rendben tartsa, azért olyan — tette hozzá res-
telkedve.

— Nincs gazdasszonya? Hászen akkor jó
helyen járok. Az anyámasszony hires takaritoné.
Most éppen hely nélkül van.

— Küld el még ma hozzám az anyádat.
Hátha megtetszünk egymásnak?

A leány, kosarát fülönfogva, gyors, kopogó
léptekkel utnak indult.

Az udvaron körülnézve, be kellett ismerni,
hogy Teréza az utolsó időben (nem hiába szerel-
mes,) hanyag és rest volt.

A takaritonő fél óra múlva beállított.

Csattogó papucsban egész estig járt-kelt
a szobákban és a konyhában. Három napba telt,
a mig nagyjából mindent rendbe hozott. Buccelini háztartása — igaz örömére — a régi kerék-
vágásba került.

A negyedik nap felkötött ábrázattal álli-

tott be. Fájt a foga, ki akarta huzatni az utcájabeli kovácscsal, az megsértette az inyjét. Se lát, se hall a pokoli fájdalomtól. Beletart egy hétbe, a mig meggyógyul, addig a leányát küldi maga helyett. Hanem két dolgot kiköt: Katót este hét órakor a kegyelmes gróf hazabocsássa. Mert csupa veszedelem az utca. Fiatalléány későn nem kószálhat. A másik kikötése: nehéz munkát ne végeztessen vele, mert ura, a tenorista, kisaszonynak neveltette.

Buccelini mindent megígért és elment hivatalába.

Mikor hazajött, ragyogott ám a kapu rézkilincse, az ablakok messziről fénylettek. A táblák be voltak téve, nehogy beszűrődjék a rekkenő meleg.

A vadszőlő s a leánder levelei üdék, frissek; a mi egész nyáron rájuk ülepedett, eltűnt róluk a por. Verbéna- és muskátli-ágak sokkal több vizet kaptak, mint máskor. Meg is látszott rajtuk az életöröm. Egyiknek a szárát eltörte a szél. Össze volt illesztve, körül volt pólyázva, kötözve gyöngéden.

— Ezért magam is szívesen eltörném a kis ujjamat — mosolygott Buccelini.

Tudniillik aranyhajszállal volt bekötve a muskátli sebe.

A hársfa alatt emberemlékezet óta márványpad volt. Buccelini szeretett ráülni; hivatalából jöve, ott szellőztette ki egy kicsit a fejét ebéd előtt. Por, eső, hullongó falevél a Teréza idejében ugy elvették a márvány fehérségét, hogy nem volt kedve a himzett, diplomata frakkjában és kényes selyem bugyogójában rátelepedni.

Most féhéren, hívogatólag csillogott a

márványpad. Mint mikor maszatos arcot jól megmosnak s bőre visszanyeri előbbi szépségét és tejfehérségét.

A pad magas volt. Mikor ráült, a kis szürke gróf kurta lábai nem érték a földet. Zöldre festett, alacsony zsámoly volt odakészítve. E zsámoly az oka, hogy még soha sem esett így az ülés rajta.

Nem maradt ideje tünődni, Kató elébe perdült, kalapját és botját kivette kezéből. Ellenben letette mellé a „Diárium“ legujabb számát. A friss nyomdafesték szaga még érzett rajta.

Husz percig olvasott háborítatlanul, kitekintve olykor ujságjából a napsütött, derült udvarra, az eresz alatt fészket építő fecskékre, a mikor Kató kijött, tüztől kipirult arccal, fel-türt kék ujjasban, pillangós cipőben. Feje nem volt bekötve. Buccelininek így jobban szemébe tűnt hajának gazdagsága halántékának aranyos csilláma, egy kicsit elsült, de nemes szabásu homloka. Ebédelni hívta a gazdáját.

— A tenorista határozottan csinos fiu volt, állapította meg a tényállást és fürgén betipegett az ebédlőbe.

Félhomály és szokatlan hűvösség csapta meg. Csak éppen annyi világosság a szobában, a mennyi a fatábla résén beosonhatott, de e néhány fénysáv az asztalra esett.

Hogy hol kutatta föl, régi almáriumok micsoda rejtekében Kató mindazt a szép holmit, a mivel a terített asztalt oly kedvessé varázsolta, Buccelini nem kereste. Jóízlésü ur lévén, végte-lenül jól érezte magát. A finnyás tisztaság, a kellemes fényezés lehellelte érintette.

Az asztalra mind a legkedvesebb ételei ke-

rültek. Ivóvize úgy be volt hűtve, hogy az üvegen kiütött a veriték. Bora langyos volt. Zamatjának és ízének a nagy hidegség ártalmára volna. Szájvizet is készített. Tejszinü pohárban néhány csöpp fodormentát.

Hogy legjobban a kék szilvát szereti: honét tudja ez a kis boszorkány? Az édes karlsruhadi ostya sem hiányzott. Négy darab volt, sem több, sem kevesebb, a hogy ő szerette. Egy pohár tokaji is kéznél volt, hogy abba mártogassa.

A császártól egyszer jókedvében aranycsészét kapott. Ámor volt rajta kiverve, a hogy fáradtan az iijára támaszkodik. Vagy harminc darab feketekávés csészéje közül ezt kedvelte leginkább. Hogy találta ki? Hacsak nem valami ezer mesterséggel?

Hát még a hogy kiszolgálta? Gyorsan, zajtalanul tett-vett mindent idejében. Tányér, villa meg nem csörrent a kezében. Nem volt egy fölösleges mozdulata. Semmi sem maradt egy percig sem tovább az asztalon, csak a meddig szükség volt rá. Szives volt alkalmatlanság nélkül. Kedves, kacérság nélkül. Figyelmes, föltűnés nélkül.

Néha a ruhája halk suhogását hallotta a széke mögött. Mikor elszedte a tányért vagy valamit az asztalra tett: látta megvillanni fiatal karját. Ha kérdéssel fordult hozzá, kedves hangja a fülét csiklandozta. Szemét soha sem látta. Mindenütt ott volt a szeme, a hol kellett, de soha sem nézett a gazdája arcára.

Buccelini nem törte rajta a fejét, micsoda tökéletes lény az, a kit a végzet széles jókedvében a házába hozott? Miféle titok lappang a kedves, ügyes, minden gondolatát elleső terem-

tésben? Álom-e mindez? Tündérek játszanak-e vele? Nem fürkészte.

Átengedte magát a teljes megelégedés érzésének. Minden bölcsekedés nélkül megállapította, hogy husz év óta nem volt jobb napja a mainál. Az lesz-e holnap is: mint Homérosz mondaná, az „az istenek térdén nyugszik.“

Az öblös karosszéke epedve várt rá, hogy ebéd után egy félórát szunditson benne. Teréza idejében félesztendeig is ugyanaz a fejevándor volt a szék hátára kötve. Most üde, jószagu kis párnája volt. Mint gyermekkorában, ha szombat este friss huzatot és friss lepedőt kapott, jobban esett elaludni rajta.

Háromnegyed óra múlva fölérzett, a szemét csak félig nyitotta ki. Leste a leányt, hogy mit mivel?

Kató a márványpadon ült. A gazdája harisnyáit stoppolgatta. A nap a szemébe sütött, még csak nem is hunyorgott. De az ülése módja föltűnt Buccelininek. Az előkelő urilány minden eleganciája megvolt a tartásában.

— Hja, a tenorista... — mosolygott megelégedetten. — Teréza valóban siralmas állapotban hagyta a harisnyáimat. Nem illik, hogy ő felsége belső titkos tanácsosa ily lyukas harisnyában járjon, de az sem illik talán, hogy ilyen szép, fiatal hölgy vesződjék vele.

Az uzsonnáját Buccelini, mint mondani szokták, a gallérja mögé hajigálta. Ilyenkor már izgatott volt; a császárnak kellett bemutatni a délután érkezett jelentéseket. El is vágatott hazulról, a hogy csak a kurta lábszárjai birták.

— Ez a kis fruska még a hivatalomat is majd elfelejteti velem...

Az utcaszegletről visszanezett, úgy rémlett, a legutolsó ablak függönye megmozdult. Talán még ablak is nyilik utána, mint fiatal attasé korában?

Este alig várta, hogy hazaérjen. A kocsisa nyitotta ki az ajtót.

— Hol van az új leány?

— Hazament; de előbb mindent rendbe hozott. Felséges hideg vacsorát készített, egy palack Chablit tett mellé. A virágokat megöntözte, az ezüstműt kifényesítette. Az érett paradicsomot mind leszedte. Nagyon kezére áll minden. Ügyesebb leányt még nem láttam. Az igazat megvallva, szebbet sem.

Buccelini furcsán végigmérte a kocsisát.

— Jobb, ha a lovidat gondozod. Nagyon lefogytak. Pedig annyi zabbal egy egész káptalant eltarthatnék.

A kocsis vigyorgott.

— Így se tudnak lépni a kövérségtől. Mi nekünk ló, mikor gyalog járunk? Igaz a... Az ágyat nem bontotta föl a leányzó... Kereken megmondta, ahhoz sem egyszer, sem mászor hozzá nem nyul. Engem kért föl, hogy vetessem föl és bontassam le a feleségemmel. Megfizet érte. Alig tudtam megértetni a kincsemmel, hogy legény volnék, vagy mi...

Buccelini eltűnődve csapkodta kurta, ébenfa botjával a georginákat. Egynek szerencsésen le is ütötte a fejét. Máskor az volt a mulatsága, hogy leütött hármat-négyet. Fejük még másnap reggel is ott hevert a porban és a napon. Ma, a kocsis nem kis álmélkodására, fölvette a leszakított virágfejet és nagy ügyetlenül illesztette, kötözgette volna a szárához.

A kocsis a nyakához kapott. Eszébe jutott, a gazdája milyen nagy ur. Nemcsak virágfejeket ültethet el. Ha úgy tetszik, még labdázhat is a kobakjával. Jobbnak látta odébbállni, hogy megvesse az ágyat.

Az ágyat ugyan rosszul vetette meg. Buccelini hánykolódott is benne, hanem azért pompásan aludt. Azt álmodta: egy szép urilányt — az arca Katóéhoz hasonlított — hintáztatott. Akármilyen magasan szállott a hinta, akármily kacéran röpködtek a szoknyája, meg a szalagjai, a szemét soha sem tudta megfogni a tekintetével. A hintán ülő hölgy állhatatosan a földre nézett. Egy leütött, szegény virágfejre.

A leütött virágfej lassankint emberi arccá formálódott. Kialakult a homloka, orra, két szeme, szája. A közepén kettéválasztott, csigákban leomló barna haja . . . Rákóczi feje . . . Borzadozott is Buccelini álmában.

Annak idején őt küldte ki Lipót vizsgálóbírónak Rákóczi felségsértési ügyében. Ha idején meg nem szökik, bizonyára a „gyászos theatrumon“ végezte volna nemes életét, a hogy katonáihoz intézett beszédében a vérpadot nevezte.

A Kató lábainál heverő fej azonban nem volt levágott, véres fő. Fiatal, élő férfifej volt. Mohó, szinte illetlen tekintettel követte a hinta mozgását és a hintán ülő Katót. Hátha még a karsu bokáját is megpillanthatná a szemtelen? Buccelini dühbe gurult, el akarta görgetni botjával, mint a labdát, az alkalmatlan fejet; de nem hagyta magát. A leányra mosolygott állhatatosan és szerelmesen . . .

XV.

Melyik a három közül?

A nagy erőlködésben, hogy elgurítsa a csábitó dandy-fejet, a Kató élete utjából, Buccellini fölébredt.

— Tudom már, az álmom mit jelent — tépelődött félálmosan. A mosolygó, szép fej az ifjuság. A helyett, hogy a hintázó Kató odább-rugná a cipőcskéje hegyével, a szemét le sem veszi róla, mert ő is fiatal. Oh, az ifjuság! A fiatalság vidámsága, kedvtelése, szépsége, bábája, az ragadja el őt tőlem!

Egyelőre — meglegédeéssel látta — Kató hajnal óta itt van a komor agglegényi odujában.

Mint a verőfény, beragyog mindent. Észrevétlenül, gyorsan csillanva járt egyik szobából a másikba, napsugár-kisasszony.

Mire Buccellini felöltözött, a kávéja már az asztalán párologott. Két főtt tojás belebujt az asztalkendőbe, nehogy meghüljön. Piritott kalácsra kent vajasszeletek és lépesméz csábitották. Télen-nyáron a reggeli komedenciája. Kinyitja a torkát, rekedtes hangját kiengeszteli. A sok beszédet a császár színe előtt így jobban győzi. A pohár hidegvíz sem hiányzott. Egy szál virág is oda volt készítve a tányérja mellé; föltüzte jókedvében.

A mig reggelizett, Kató eltűnt. Kereste mindenfelé, hova lett. Nemsokára előkerült. Leszedte hamar az asztalt. Beszámolt vele, hogy miért ment el.

— Az étlapért futottam át. A burgbeli kis vendéglőből élünk... Mindig olyan finom ebédet ad egy tallérért, a milyen a tegnapi volt... Tessék a mait összeállítani.

Buccelini elővette a lorgnettjét. Kató a kötényét huzgálva, mögötte állott.

— Nincs piritott gomba? Pedig nagyon szeretem.

Kató ezüsthangja megcsendült.

— Oda van irva a szélére.

Az ujját rátette, hogy mutassa. Karesu alakja előrehajolt. Akárhogy vigyázott, válla, meg az arca mégis közel járt a kis szürke grófhhoz. Buccelini oldalt ránézett, de ha nem tekintett rá, akkor is látta. A kristálypoharában, a sima ezüst tálcán, a himzett kabátja gombjában, finom, éles rajzban mindenütt ici-pici Katókat látott.

Kató megrezzent. Éles hallása volt. Valaki csöngetett.

Kifutott, hogy ajtót nyisson. Buccelini utána pillantott.

— Olyan mozdulata van, mikor fut, mint krikettező angol leányoknak . . .

Stephney György volt a korai látogató.

Buccelini elébe sietett, kezénél fogva vezette be, nyájaskodott vele minden módon, de magában azt kívánta: hordjon el a forgószél.

Az angol követ azon kezdte, hogy megfenyegette tréfásan Buccelinit.

— Ej, ej excellenciád kincset rejteget a házában. Müértő vagyok nők dolgában, habár nem nézné ki senki belőlem. A szőke hölgyecske pompás kis falat.

Buccelini ingerülten közbeszólt:

— Kérem, kérem, semmiféle falat. Az angol gentlemanok rendszerint levett kalappal beszélnek a nőkről, még a pesztonkájukról is. Gyönyörű nemzeti vonás. Nem tudom, miért

feledkezik meg erről mylord éppen az én házamban? . . . Különben mivel lehetek szolgálatára?

Stephney lassan lehuzta vékony, nyári selyemkeztyűjét. Az ujjaiba belefujt úgy, hogy földuzzadtak, majd kiegyenesítette, kinyújtóztatta, egy legyet a térdén agyoncsapott velük, csak azután válaszolt a kancellár kérdésére.

— Megint csak a „majestas“ végett jöttem. Még pedig nagyon komoly hivatalos kijelentéssel. Az angol királynét ez a cím illeti meg, nem a „serenitas.“ A császáron kívül a világ minden fejedelme megadja azt. Megkívánja tehát a császártól is. Van hozzá ereje, hogy az őt megillető címnek érvényt szerezzen . . . Láthatja, ez komoly nyilatkozat. Ha a hivatalában adtam volna át önnek, papirosról olvasva: a háborut, de legalább is a szövetség fölbomlását jelentené . . . Azért jöttem ide a házához. S nem is hivatalosan adom tudtul a helyzet ily kiélelését; hanem mint barát a barátoknak . . . Vegye hasznát.

Buccelini első gondolata az volt, hogy becsukja az ajtót. Isten ments, hogy e beszélgetést valaki meghallja. Kató tapintatosan megelőzte e gondolatát. Elhuzódott az udvar legtávolabb eső szegletébe.

Stephney folytatta az ostromot:

— Excellenciád okos ember; sőt több annál: fölvilágosodott. Nagy dolog ebben az udvarban . . . A spanyol etiket csontkamarájára, éppen úgy tudja, mint én, rossz idők járnak. Szorultságában az udvar elismerte királyságnak a protestáns Brandenburgot, pedig a Bourbonházzal való élet-halálharcában ez inci-finci államnak nem sok hasznát veszi.

Anglia szövetsége nélkül a császár még

csak nem is gondolhatott volna rá, hogy Spanyolországért háborút viseljen. Angol vér folyik az osztrák ház érdekeiért a csatatereken; angol sterlingek nélkül az állam csődjé régen bekövetkezett volna; ha Anglia befolyása őrt nem áll, a francia diplomácia már régóta a nyakára hozta volna a törököt is. Hogy mit jelentene a mai helyzetben a kuruc hadakkal erősbült török sereg háttámadása: excellenciád bölcsen elképzelheti.

„Serenitas“ helyett „majestas“: viszontszolgálat fejében csak ennyit kérünk. Hát lehet itt habozni?

Mellesleg — ezt már hivatalosan tudatom — a királyné a császár pénzkérő levelét nem intézi el addig, a míg a leveleken „serenitas“-nak cimezik „majestas“ helyett.

Buccelini nagyon a szőlőkarók közé szorult. Nem tudta védelmezni a császár hajthatatlan makacsságát. Csak általános emberi okot hozott föl a mentségére: öreg, beteg, rosszkedvű. József fiatal, az inkább megteszi. Stephney hidegen, kételkedve mosolygott.

— Az? Az osztrák ház gögje benne hajtja legteljesebb virágát. Azután még egyet: rájöttem, XIV. Lajoshoz irt leveleiben, a mikor még jóban voltak, Lipót a „majestas“ címet használta.

Buccelini végleg sarokba volt szoritva.

— Azokat a leveleket nem mint császár, mint osztrák főherceg irta. Tudom, hogy mylord kinevet, de ő felsége ezzel az okoskodással nyugtatta meg a lelkiismeretét. Hanem hát Isten neki, talán teszek még egy félénk kísérletet. Talán . . .

Stephney azt is megköszönte. Fogta a botját, kalapját és eltávozott.

Buccelini az udvar közepéig kikísérte. Ott

eszébe jutott a császárja méltósága, a melyet tulajdonos szivélyességgel nem volt szabad kompromittálni. Az udvar közepéről visszafordult.

Jó, hogy az ajtóból még egyszer visszanezett. Stephney megállott és Katóval, a ki nyitotta volna neki az utcaajtót, pár szives szót váltott. Sőt vén bünös ujjával meg is csipte az arccskáját.

Buccelini azt szerette volna, hogy Kató igazi parasztleány módjára huzzon egy jót a Stephney kezére. Ám Kató ezt nem tette.

Ebéd után — az ebéd igen kedélyesen folyt le — a szokott szunyókálás elmaradt. Buccelininek fontos külügyi jegyzék tervét kellett elkészíteni.

Hogy nincs felesége, leánya vagy huga, egész életében ezért az egyért sajnálta leginkább. Könyveket kikeresni, a polcról levenni, szellemes idézeteket kijegyezni, ha valaki e terhet levénné válláról: hej, de megkönnyítette volna az életét!

Alig gondolta rá magát, hogy munkába fog, Kató belibbent.

— Hátha segíthetnék?

Buccelini ráhagyta, hogy bizony jó lesz. Egy-két könyv fönn van a legfelsőbb polcon, létrán kell fölmászni érte, neki már neheze esik.

Gondolta magában, ebből nagy vidámság kerekedhetik. Hogy fogja megtalálni Kató a francia és angol fölírású könyveket?

Kató behozta a könyvtári létrát és a tetőig fölérő könyvespolcnak nekitámasztotta.

Legelőször angol könyvet kellett levenni, Az angol parlament egyik évkönyvét. Buccelini megmondta a címet és hogy melyik porlepte polcon szunnyad esztendőik óta.

Kató fölmászott a létrán. Rövid ideig keresgélt, találomra kihuzott a sok közül egy vas-tag, bekötött könyvet. A legtisztább kiejtéssel, hangosan elolvasta a címet. Buccelini erre eltelt gyanuval.

Kató kedves volt, a hogy a létrán járt-kelt. Nem úgy mozgott, mint mikor parasztlányok friss tojásért fölmásznak a szénapadlásra, ugy sem, mint mikor cseresznyeszüretkor kapaszkodnak a fára. A mi finom, kedvesség csak lényében volt, most napfényre került.

A hogy lábát emelte, a hogy suhogó szoknyáját szemérmesen lefogta, a hogy ügyesen elkerülte, hogy egyenes, keskeny hátát soha se fordítsa Buccelini felé; a hogy ujjai hegyével a könyvet helyéből kihuzta, fejét, a szenvedélyes könyvolvasó odaadásával a könyv lapjai közzé temette; a hogy lejött, a mint királynők szoktak csak lelépni a tróma lépcsőjéről és homloka, szeme, egész arca a visszafojtott nevetés verőfényében csillogott: mindez elragadta a figyelő Buccelinit. Megragadta kezét és udvariasan megcsókolta.

— Kiesett a szerepéből, kisasszony. Akárki ön és akármi céllal jött a házamba, kézcsókkal kell üdvözölnöm, habár tisztelem az inkognitóját.

Azt várta, ily váratlan támadásra Kató sirva fakad és bevall mindent; de hát csalódott.

Katónak a szájacskája is nyitva maradt, oly szívbeli csodálkozással bámult a gazdájára. Nézte a kezét, azután a csókot letörölte róla a kötőjével. Még hogy neki ilyen nagy ur kezét csókoljon?

Elkezdett nevetni a bolond állapotban.

— Az apám tenorista volt. Egy darabig

kisasszonynak neveltetett. Angolul, franciául megtanultam, el tudom járni minden nemzet táncát. Még a zongorához is konyitok. Főleg a hangomat művelte; de füttyülni mindig jobban tudtam, mint énekelni... Lehet, valamikor mind e sok tudományomnak hasznát veszem. Hanem azért parasztlány vagyok ám én. Hamisítatlan, igazi parasztlány. Az anyám leánya. Apám meghalt, szegények vagyunk, mint a templom egere; úgy keressük meg a kenyerünket, a hogy tudjuk. Nem is segíték én az urnak többet. A könyves létráján nem mászkálok. Megyek a konyhába, ott a helyem.

Se szó, se beszéd, kilebbent az ajtón. Riszálta, ringatta a csipőjét, a hogy parasztlányok szokták.

Buccelini most már igazán nem tudta, hányadán van? Elverte az alkalmatlan gondolatokat és nyakig belemerült a munkájába. Ot óra felé járt az idő, mikorra elkészült.

Megitta hideg teáját, hóna alá csapta irattáskáját. Kató a botot és kalapot kezébe adta. Stephney példáján fölbátorodva, ő is üde arcocskájához ért „vén bünös“ ujjaival.

A leány elpirult szegényében és boszuságában.

— Ne illetlenkedjék, öreg ur!

Öreg ur!

— Stephney ugy-e nem volt öreg? Annak megengedted?

Kató, mintha megbánta volna hevesességét, szeliden, kedveskedve nézett Buccelinire; még a kezét is megfogta, hogy erőnek erejével megcsokolja. A kis szürke gróf fölháborodva rántotta ki.

— Mintha bizony nagyapád volnék!

Kató úgy nézett rá ragyogó, megvesztegető szürke szemével, hogy Buccelinivel forogni kezdett a világ.

— A császárhoz megy?

A kis szürke gróf némán intett, hogy oda.

— A mire az angol ur kérte, azt is előhozza?

— Hát mire kért engem az angol ur?

Kató a vállát rángatta.

— Tudja a szösz... Akármire kérte, tiz aranyat ígért, ha szépen megkérem én is a gróf urat arra, a mire ő.

Buccelini elkomolyodott.

— Vesztegetés a házamnál? Népség, katonaság megvásárolva, idegen érdekek szolgálátára? Katóka! Ilyesmibe soha többé belé ne üsd az orrocskádát. Mert akkor megválnék.

Kátónak nem kellett több, befordult a konyhába. Egy pillanat alatt összeszedte és babos kendőbe belégyömöszölte a holmiját. Pillangós cipői sebesen végigkipegtek-kopogtak a folyosó márványkockáján. Buccelini az udvar közepén fogta el.

— Katóka, ne járd a bolondját. Még bizony elnyargalna! Nem engedlek.

A leány tiszta, hideg nézése rajta pihent.

Buccelini látta, hogy ennek fele sem tréfa. Megfogta a leány motyóját és elzárta a saját szekrényébe.

— Itt maradsz, Katóka. Beszélek a császárral. Meglátom, mire megyek vele. Na, ne pityeregj...

Hét óra elmúlt, mire hazajött. Rosszkedvűen nyitott be a szobájába. Kató az ablakban ült és horgolt. Úgy látszik, várta.

Buccelini még le sem tette a botját, máris előhozakodott a rábizott dologgal.

— Rossz napja van a császárnak. Láza volt reggel. Orvosa, de Pogis lefektette. Először rákiabált, hogy ostobaságokat beszél; hogy nem marad ágyban a szenteknek sem; de az orvos is makacs, keményfejű vén ember, még úgy sem engedett. Csuful összeperlekedtek. Nem mertem bemenni hozzá . . . Később hivatott; rövid ideig voltam nála.

Kató arcáról eltűnt a piros szín. Erélyes hangon kérdezte:

— Széna vagy szalma?

Ez a népies kifejezés Buccelinit jobb kedvre hangolta.

— Sok eső kell a fünek, míg úgy megnő, hogy széna lesz belőle.

Kató nem felelt. Kiment dolgát végezni. Szomorúan tett-vett, még sóhajtozott is. Mikor félnyolc óra után elköszönt és holmiját elkérte, Buccelini különös jóindulata jeléül megfogta a kezét. A leány keze hideg volt. A kis szürke gróf balsejtelmeektől gyötörve feküdt le aznap este.

Éjszaka szél fujt, égzengés rázta meg az ablakot, szakadt az eső.

Másnap későn ébredt föl. Felöltözött és kinyitotta az ajtót, hogy lássa, mit csinál Katóka?

A konyha felől papucscsoszogás hallatszott, katonás lépésekkel Trúdi állított be.

Buccelini először semmi rosszat sem gondolt. Meggyógyult a Kató anyja, hát újra beállott. Jó lesz kiségitőnek a leánya mellé. Ő végzi a durva munkát, Kató lesz a házikisaszszony. A szürke, bus agglegényi odu verőfénye. Jóakarattalag kérdezte.

— Nem fáj már a fogad?

Az asszony nagyot nézett.

— Soha sem is fáj.

Buccelini úgy vélekedett, hogy a fájdalom megbénította a jó asszony emlékezetét. Kiméle-tesen nyomra akarta vezetni.

— A képed meg volt dagadva. Látom, most már leapadt. Visszanyerted az emberi formádat.

— Az én képem? Ujjé, még ha az uram részegen pofon vert, akkor sem dagadt meg soha... A fogam?... Megvan mind a harminckettő! Hamm! Olyan nyápic legénykét, mint a kegyelmes ur, össze is roppantok vele.

Fogait csattogtatta. Valóban fehérek és egészségesek, csak görbén nőttek.

Buccelini szelidebb tájakra tért beszédében.

— Nos, hát Katóka?... Jól aludt a nagy szomorúság után?

— Micsoda Katóka?

— A leányod.

— Az én leányom? Nem volt nekem soha, még akkorka sem, mint az ujjam, de fiam sem volt. Egy feketeszőrü kandurom van, azt is Jakabnak és nem Katónak hívják. Villogó, zöld szemü, nagybajuszu szörnyeteg. A boszorkányok szombatjáról kerülhetett hozzám.

A kis szürke gróf türtöztette magát. Kön-töse zsebéből kihalászott egy vadonatu j huszast, Trudi markába csusztatta. Hátha ettől megoldó-dik a nyelve?

A néember, mintha a gazdáját még nem győzte volna meg eléggé, hogy mind megvan a harminckét foga, széleset mosolygott és jól megköpködte a pénzt.

— Phü, phü . . . szerencsét hozzon.

Buccelini tovább feszegette a kérdést.

— Csupa illat és tisztaság volt a házam, a míg Kató nálam volt. Pompás gyermek. Minden gondolatomat kitalálta és mindenhez értett. Boszorkányság, a mit itt művelt.

Trudi asszony fejkendőjét igazgatta. Hol előre cibálta, hol hátra; végre a kendő megunt a türelmetlen rángatást, föloldódzott és földre esett.

— A gróf ur sokat dolgozik. Olvas, irkál, egész nap. Az ész is kifárad, mint a ló. Fáradt eszü embernek látományai vannak.

Buccelini még türtöztette magát, bár forrott a vére.

— Szerencsére itt hagyta a kezenyomát mindenben. Kilincsen, ablakon, márványpadon, verbénákon: mindenben meglátszik, hogy Katóka itt járt.

Trudi kacagott, a hogy a torkán kifért.

— Látomány, képzelődés . . . viziló (viziót akart mondani). Mondom, hogy nyolc igáslónál többet huz az esze. Az a baja. Pihentetni kell, lelkem gróf uram. Ki kell csapni az eszét a vig, gondtalan élet legelőjére. Ujjé, milyen malőr . . .

Buccelini az utcaajtónál kezdte a meggyőződést; a kilincsre rárakodott a rézrosda, az ablakok homályosak, majdnem szivárványosak voltak; a márványpad olyan, a milyen a Teréza idejében volt: szép, maszatos arc; a verbénákat elcsigázta az éjjeli záporeső. Hogy Kató itt volt, valóban semmi nyoma.

Bement a szobájába. Fejét kezére támasztva, sokáig eltépelődött. Mi okuk van rá, hogy beteges képzelődésnek tüntessék föl, a mi valóság? A kristálypohárban, kabátja arany-

gombjában, virágágyak üveggömbjében nem visszatükröződött-e mindenhol a kedves leányalak picinyke rajza? Nem ott állott-e a létrán? Még talán el sem törlődött a lába nyoma.

Fölállott, hogy megkeresse. A hogy öntözéskor a nedves füben járt, nyirkos lett a cipője talpa. A keskeny, könnyü lábnyom most is meglátszott a könyvtári létra lépcsőfokán.

— Ime a bizonyság!

Ez visszaadta a hidegvérét. Behivta Trudit, odavitte a létrához.

— Hát ez mi?

A takarítónő kíváncsi pillantást vetett a könnyü, takaros lábnyomra, azután szemtelen vigyorgással megmutatta a rettenetes talpát.

— Az én lépésem.

Ezzel a pohár kicsordult. Buccelini majd bekapta, ugy nekitámadt.

— A tiéd? . . . Nesze egy arany. Itt az apai-anyai jussod. Ki vagy fizetve. El vagy bocsátva. A szemem elé ne kerülj többet. Menj haza a zöldszemü kandurodhoz. Boszorkányok szombatjáról került, magad mondtad. Bizonyára maga Belzebub bujt bele és te a szeretője vagy, a vasorru bába. Elköltözz, azt mondom, mielőbb Bécsnek városából. Mert akárhogy megfizettek, hogy bolonddá tégy, én, Buccelini Gyula gróf, ő felsége titkos tanácsosa, boszorkánypert akasztok a nyakadba és tűzhalállal mulsz ki . . .

Trudi megijedt. Érezte, sok van a rováson. A kik fölbiztatták, jól megkenték a markát, de megszabadithatják-e, ha bajba jut, a rendőrség körmei közül? Örült, hogy elmenekülhetett esze nélkül.

A mit sem az angol királyné levele, sem Stephney erélyes beavatkozása, sem cselszövény

kicsikarni a „majestas“-kérdésben nem tudott, azt megérlelte az angol fegyverek fényes győzelme Höchstädtnél. A kancelláriát Lipót utasította, hogy ezentul „majestas“ szóval éljen az angol királynénak szánt iratokban. Ő maga azonban, öregségére és keze reszketésére való hivatkozással, halála napjáig nem irt több levelet a szövetségesének. Nehogy majestasnak kelljen szólitania.

A „majestas“ dolgában részben elért eredmény megünneplésére, Stephney György Buccelinit meghívta ebédre. Világosan megírta neki, hogy senki sem lesz ott rajta kívül. S hogy egyszerü, polgári ebédben lesz része.

Mylord házában nagyuras egyszerűség uralkodott. Legfőbb fényüzése, három gyönyörű leánya volt. Buccelini még soha sem találkozott a leányokkal. Stephney azt tartotta, még korán volna társaságba cipelni őket.

Buccelini korán jött. A fényezett faburkolatu előszobában hallgatag inas vette át botját, kalapját, meg a spádéját.

A házigazdát egyik leányával találta. Karcsu, keskenyvállu, aranyoskontyu leány volt. Bár háttal ült az ajtónak, Bucceliniben különös sejtelmeket ébresztett.

— A legidősebb leányom, Annie — sietett Stephney a hölgyet megismertetni.

Annie megfordult. Buccelini sejtelme nem csalt. Katóra ismert benne. Csakhogy az előkelő angol leányok fehér, röpködő szalaggal diszitett ruhája egy kicsit megváltoztatta.

Igy már világos a cselszövény . . . Stephney főzte ki a „majestas“ érdekében.

Alig mondott néhány közhelyet, mikor a másik leány rontott be.

— Nincs bennök angol vér. Szelesek, — bírálgatta a belépését Stephney boldogan. — Jőjj, Edith, Buccelini gróf már kíváncsi rád.

Edith hajbókot csinált. Mikor jobban meg nézte, Buccelini megesküdött volna, hogy ez a Katóka, nem Annie.

— Lucie, a legkisebb, virágot szed. Már itt is van.

Belépett a harmadik Stephney-leány nyugodtan, bájosan, kezében virág.

— Ez az igazi Katóka — villant át a Buccelini fején. S most már igazán nem tudta, hányadán van.

Ebéd alatt figyelte a három gráciát. Összehasonlította a mozdulatukat, hangjukat, nézésüket; de oly egyformák voltak, hogy kisebb korukban az apjuk is csak a hajukba kötött más-más színű szalagról ismerte meg őket. Katóka szerepére nézve pedig — Stephney nagy mulatóságára — úgy össze voltak tanulva, mint három egyforma hangu hegedü.

A hasztalan találgatásba belefáradva, átengedte magát a három fiatal leány varázsának. Adomákat mondott, ártatlan, vidám történeteket, érdekes udvari pletykát, jellemző intimitásokat. Fölélénkítette a leánysereget és pajkos kedvüktől ő maga is megélénkült. A leányokra hatást tett a kellemes, érdekes, gunyoros társalgása. Edith lábacskaival az asztal alatt megkereste az Annie lábát.

— Kellemes ember. Egy csöppet sem öreg. Nem valami szép, de elegáns.

Bár sugva mondta, a kis szürke gróf meghallotta.

Hazamenet, gondolatokba merült.

Edith kedvező véleményt mondott róla; de van-e valami értelme?

Az életet nem ismerő, fiatal leány e hizelgő szavaiba nem szabad belemagyarázni semmit.

Már tiz év előtt is „kis szürke gróf“-nak hívták és azóta tengersok idő szállott el fölötte.

Adomái, tréfái, pompás elbeszélő művésze, a leánykák szemében egy pillanatra jótékonyan elfedte korát; mint mikor a régi ház homloka tavaszi verőfényben fénylik. Ám ez csak a napsütés káprázata. A valóságban a ház sok vihart átélt, mély repedések vannak a boltozatán. Az első szélrohamra összedől.

Elbusulva ért haza komor agglegényi odujába.

Egész életét, annak minden örömét fölál-dozta a császárjáért. Egyedül őt szolgálta, az ő kedvét kereste, még a leendő uralkodót is elidegenítette magától, nehogy Lipótnak a Buccelini hűségében másokkal kelljen osztozkodni.

S Lipót maholnap megtér őseihez.

Vége a második kötetnek.

